

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ



**MUHADRAM ŞAİRLERDEN LEBÎD B. REBÎA
VE MUALLKÂSINDA ÖNE ÇIKAN KONULAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

HAZIRLAYAN

Doç. Dr. Sabri TÜRKMEN Ebubekir MATPAN

MALATYA-2018

T.C.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MUHADRAM ŞAİRLERDEN LEBÎD B. REBÎA VE MUALLKÂSINDA ÖNE ÇIKAN
KONULAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

HAZIRLAYAN

Doç. Dr. Sabri TÜRKMEN

Ebubekir MATPAN

Jürimiz 16.06.2018... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda bu yüksek lisans tezini (oybirliği /oyçokluğu) ile başarılı bulunarak Tezci İslam Bilim Anabilim, A.S.O.B.A. Bilim dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvan Ad Soyadı

imzası

1. Doç. Dr. Sabri Türkmen
2. Doç. Dr. Atik Aydın
3. Doç. Dr. Enes Erdin
4.
5.

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet KUBAT

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Doç. Dr. Sabri TÜRKMEN danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırlamış olduğum “Muhadram Şairlerden Lebîd b. Rebîa ve Muallkâsında Öne Çıkan Konular” isimli tez çalışmam, bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan hazırlanmıştır. Tez çalışması sırasında yararlandığım tüm kaynakların, hem çalışmamda hem de kaynakçada görüldüğü gibi yöntemine uygun bir biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Ebubekir MATPAN

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece İnönü Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Ebubekir MATPAN

ÖNSÖZ

Dinin temel kaynakları olan Kur'an'ı Kerim ve Hadis'in dili Arapçadır. Bu iki kaynak tüm zaman ve mekâna hitap etmektedir. Dolayısıyla getirdikleri hükümlerin tamamı da evrensel niteliğe sahiptir.

Dininin bu özelliği, onun her dönemde canlılığını koruyabilmesi için doğru bir şekilde anlaşılmasını zorunlu kılmaktadır. Kur'an ve hadis'in mesajlarının doğru anlaşılması, hiç şüphesiz onun dili olan Arapçayı iyi bilmekten geçmektedir. Bu sebeple onun indirildiği dönemde kullanılan Arapça'nın dil özelliklerini ve kelimelerin taşıdığı anlamın tespit edilmesi önem arz etmektedir.

Bunların tespiti noktasında iki kaynağın zaman dilimi incelendiğinde, Arapların dil ve edebiyat yönünden zirvede oldukları bir dönemde olduklarına rastlanılır. Bu dönemde Arapların, özellikle şiir alanında ön plana çıktıkları görülmektedir.

Araplar, şiire verdikleri önem nedeniyle panayırlar düzenlenir, yarışmalar tertip edilir ve büyük şiir üstatları bu yarışma ve panayırlarda hakemlik yaparak en güzel şiirleri seçerlerdi. Bu aşamalardan geçen şiir türlerine 'muallakâ' ismi verilir ve insanlar onları ezberler, bazı rivayetlere göre Kâbe duvarına asılırlardı.

Arap toplumunda önemli bir yeri olan şiir, kökü İslâm öncesine dayanan bir edebiyat türüdür. İslâmiyet'ten sonra da, İslâm'ın ruhuna aykırılık arz etmeyen şiir türleri önemini korumaya devam etmiştir.

Arap şiirinin bu öneminden olsa gerek, dil âlimleri Arap dili bozulup onu gramer kalıplarına dökerken ilk sırada Kur'an ikinci sırada Hadis'i üçüncü sırada ise Arap şiirini gramer kurallarına delil olarak kullanmışlardır.

Bizde bu çalışmamızda, câhiliye döneminde yetişmiş olan ve câhiliye döneminde şaheser diye nitelenen muallakâ sahibi ve aynı zamanda İslâm'ı seçerek bu dine tabi olan, hem câhiliye döneminde hem de İslâm döneminde şiir söyleyen ve bundan dolayı muhadram olarak adlandırılan sahabe Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve muallakâsında ele aldığı konuları işleyeceğiz.

Çalışmamızın esas konusuna geçmeden önce, giriş kısmında bu konuyu seçmemizin birkaç sebebini anlattıktan sonra muhadram ve anlamını, muharam şâirlerin

yeni dine karşı takındıkları tavırlar, sonra Lebîd b. Rebîa'nın yetiştiği sosyo-kültürel yapı ve câhiliye cöneminde şiir ve şâire verilen değeri anlatmaya çalışacağız.

Birinci bölümde şâirimizin, kabilesini, yakın akrabalarını, hayatını, mizacını, İslam öncesi ve sonrası durumu ve edebi kişiliği hakkında malumat vereceğiz.

İkinci bölümde ise, muallâkaları genel çerçevede değerlendirip Lebîd'in muallakâ'sını anlatacağız. Daha sonra eski Arap şiirindeki konuları anlattıktan sonra şâirimizin muallakâ'sında ele aldığı şiir konularını tespit edip muallakının genel özellikleriyle ikinci bölümü bitireceğiz.

Çalışmamızda bizlere desteğini esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Sabri TÜRKMEN hocama ve diğer hocalarıma ayrıca tezimi baştan sona okuyan değerli arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Gayret bizden, tevfik ve başarı Allah'tandır.

Ebubekir MATPAN

Malatya-2018

ÖZET

Lebîd b. Rebîa câhiliye döneminde yetişen en önemli şâirlerden olup, şiiri eleştirmenlerin süzgecinden geçerek dönemin eşsiz, nadide şiiri olarak adlandırılan muallakâ sahiplerinden biridir. Genç yaşta şiir söylemeye başlayan Lebîd, kısa zamanda dönemin en büyük şâirleri arasındaki yerini almıştır. Onu en önemli şâir kılan vasfı muallakâ sahibi ve muallakâ sahipleri arasında islâmı kabul eden tek şâir olmasıdır.

Bu çalışmada şâir ve şiirin Arap toplumundaki yeri, şâirin hayatı, edebi kişiliği eski Arap şiirindeki konular ve şâirin muallakâda ele aldığı konuları işlenmiş, muallakâ ve eski arap şiirinin özellikleri anlatılarak çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Lebîd b. Rebîa, Muallakât, Şiir, Şâir, Muhadram.

ABSTRACT

Lebid b. Rebia is one of the most important poets of the era of ignorance, and is one of the unique, rare poets of the era by passing through the filter of critics ' poems. Lebid, who began to sing poetry at a young age, took its place among the greatest poets of the period in a short time. What makes him the most important poet is that he is the only one who accepts Islam among his master and master.

In this study, the place of poet and poet in Arab society, the life of poet, literary personality and the subjects that poet dealt with in the old Arab poetry, muallaka, and the characteristics of the old Arabic poetry are explained and the study is completed.

Keywords: Lebid b. Rebi, Muallakat, Poetry, Poet, Muhadram.

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	iii
BİLDİRİM.....	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vii
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
1. KONU, AMAÇ VE YÖNTEM.....	1
2. MUHADRAM.....	3
2.1. Muhadram Şâirlerin İslâm'a / Yeni Dine Karşı Takındıkları Tavrı.....	3
3. LEBÎD B. REBÎANIN YETİŞTİĞİ SOSYO - KÜLTÜREL YAPI VE BU DÖNEMDE ŞAİRLERE VERİLEN DEĞER.....	4
3.1. Lebîd b. Rebîa'nın Yetiştği Sosyo-Kültürel Yapı.....	5
3.2. Câhiliye Döneminde Şiir ve Şâir	7

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHADRAM ŞAİRLERDEN LEBÎD B. REBÎA VE HAYATI.....	12
1. LEBÎD B. REBÎA'NIN NESEBİ.....	12
2. LEBÎD B. REBÎA'NIN HAYATI	19
3. LEBÎD B. REBÎA'NIN MİZACI.....	23
4. CÂHİLİYE DÖNEMİNDE LEBÎD B. REBÎA	28
5. İSLÂM DÖNEMİNDE LEBÎD	29
6. LEBÎD B. REBÎA'NIN EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	34

İKİNCİ BÖLÜM

LEBÎD B. REBÎA VE MUALLAKÂSINDA ÖNE ÇIKAN KONULAR	37
1. LEBÎD'İN MUALLAKÂSI.....	38
2. ESKİ ARAP ŞİİRİNDE ŞİİR KONULARI.....	40
2. 1. Medih (المدح)	40
2. 2. Hiciv (الهجاء).....	41

2. 3. Mersiye (الرثاء)	43
2. 4. Gazel (الغزل).....	44
2. 5. Vasef (الوصف).....	45
2. 6. Fahr ve Hamaset (الفخر والحماسة).....	47
2. 7. İ'tizar (الاعتذار) ve İtab (عتاب)	48
2. 8. Dinî (الدينى) ve Ahlakî (الأخلاقى)	49
2. 9. Şecaat (الشجاعة)	49
2. 10. Lehv (اللهو)	50
3. LEBÎD'İN MUALLAKÂ SINDA ÖNE ÇIKAN KONULAR.....	51
3. 1. en-Nesib (النسيب).....	52
3. 2. Vasef (الوصف)	54
3. 2. 1. Sığır ve Öküz Tasvirleri.....	55
3. 2. 2. Yaban Eşegi Tasviri	59
3. 2. 3. Deve Tasviri	60
3. 2. 4. Deve Kuşu ve Ceylan Tasviri	61
3.3. Aşk / Gazel Şiirleri (الغزل)	62
3. 4. Lehv Şiirleri (اللهو)	64
3. 5. Fahr / Övünme Şiirleri (الفخر)	66
3. 5. 1. Kendi Özellikleriyle Övünme	67
3. 5. 2. Kavminin Özellikleriyle Övünme	70
4. LEBÎD B. REBÎA'NIN MUALLAKÂSININ ÖZELLİKLERİ	72
SONUÇ	74
KAYNAKÇA.....	76
ÖZ GEÇMİŞ	81

KISALTMALAR

a.g.m.	: Adı geçen makale
b.	: Bin / İbn
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
EKEV	: Erzurum Kültür Eğitim Vakfı Yayınevi
İİFD	: İslami İlimler Fakültesi Dergisi
M.	: Miladi
NÜSHA	: Şarkiyat Araştırmaları Dergisi
no	: Numara
Nşr.	: Neşreden / Neşre hazırlayan
Ö.	: Ölüm tarihi
s.	: Sayfa numarası
Sy.	: Sayı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Thk.	: Tahkik eden
Trc.	: Tercüme eden
Tsz.	: Tarihsiz / Tarihi yok.
Yay.	: Yayınları / Yayınevi

GİRİŞ

1. KONU, AMAÇ VE YÖNTEM

Lebîd, konunun başlığından da anlaşıldığı gibi hem câhiliye döneminde hem de İslâm döneminde yaşamış olup engin tecrübeleri olan bir şahsiyettir. Bunun için, Arapça ve kullanımını onun tecrübelerinden istifade etmek suretiyle anlamaya çalışmak gerekir.

Şairimiz dördüncü muallakâ sahibi olup, büyük şâirler arasında Arap Edebiyatındaki yerini almıştır. Kelimeleri yerli yerinde kullandığı için bazı edebiyat yazarları tarafından câhiliye ve İslâm şâirlerinden üstün tutulmuştur.¹

Câhiliye döneminde muallakât sahibi olup Müslüman tek şahsiyettir. İslam dönemi şairleri ve İslâm şâirleri arasında önemli bir konumda bulunmaktadır.

Lebîd'in, zikredilen ve zikredilmeyen pek çok özelliği, bu konunun seçilmesinde etkili olmuştur.

Yapılan araştırmalar neticesinde, Türkiye’de Lebîd b. Rebîa ile ilgili ilk çalışmanın 1970 yılında Süleyman TÛLÛCÛ’nün Diyanet İşleri Başkanlığın yayınlarından olan “İlmi Derginin”, 98-99 sayısında yer alan, “*Lebîd*” adlı makalesidir. Onu takiben, Ahmet Turan ASLAN’ın 1988 yılında “İlim ve Sanat Dergisinde” yayınladığı “*Lebîd B. Rebîa Ve Muallâkası*” Adlı Makaledir. Süleyman TÛLÛCÛ, 1991 Yılında “Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisinde”, “*Büyük Bir İslam Şairi Lebîd*” adlı bir makale daha kaleme almıştır. Dilimizde bu alanda yapılan ilk müstakil çalışma ise, İsmail Hakkı SEZER’in, 1995 yılında kaleme aldığı, “Lebîd b. Rebîa ve Muallâkasında Tasvir” adlı kitaptır. (Bütün uğraşlara rağmen maalesef bu kitaba ulaşamadım.) 2003 yılında, DİA’nın “*Lebîd*” maddesini Süleyman TÛLÛCÛ yazmıştır. 2006 yılında Abdurrahman ÖZDEMİR “İslami İlimler Dergisinin İlk Sayısında”, “*Muallâka Sahibi Bir Sahabi: Lebîd B. Rebîa El-Âmiri Ve Divanına Şiir Konuları Bağlamında Genel Bir Bakış*” ismiyle bir makale yayınlamış, bir yıl sonrada yani 2007 yılında yine Abdurrahman ÖDEMİR, “Eski Arap Şiirinin Zirve İsimlerinden Biri: Lebîd B. Rebîa El-Âmiri ve Divanı” isimli kitabı Araştırma yayınlarından çıkmıştır. 2008 yılında Mehmet YOLCU, “*Lebîd B. Rebîa Ve Tevhide Çağırın Şiiri*” adlı makalesi

¹ Ebu Ureyban, Hamit Muhammed Cebr, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şi’ruhu* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), el-Ezher Üniversitesi, Mısır, 1977, s. 2.

“Hikmet Yurdu” dergisinde yayınlanmıştır. 2010 yılında Halil ÖZCAN, “Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisinde”, “*Lebîd b. Rebîa ve Muallakası*” adıyla bir makale yayınlamıştır. 2012 yılında da, İsmail Hakkı SEZER “Şarkiyat Araştırmaları Dergisinde” “*Lebîd B. Rebîa’nın Muallakâsı’nda Doğal Ortam Tavrileri Ve İmrûu’l-Kays Ve Tarafa İle Mukayesesi*” bir makale yayınlamıştır.

Ülkemizde bu alanda yapılan, yukarıda zikrettiğimiz, çalışmaların tamamı, muallakâ’yı sınırlı bir şekilde ele almıştır. Bu çalışmalar, hem tüm konuların geçtiği beyit sayısını vermemiş hem de yapılan bu çalışmalar muallakâ’daki konuların sadece birini ele almıştır. Örneğin İsmail Hakkı SEZER, muallakâ’nın sadece tasvir konusunu işlemiş, diğer meselelere değinmemiştir. Aynı şekilde, Lebîd’in divanını inceleyen Abdurrahman ÖZDEMİR de, muallakâ’daki tüm konuları işlememiştir. ÖZDEMİR, muallakâ’da örneğin nesip ve lehv konularını hiç ele almadığı gibi, işlediği diğer konularında hangi beyitlerde geçtiğini tam olarak vermemiş, fahr temasını işlerken hangi beyitlerde kendisini, hangilerinde ise kavmini övdüğü konusunda bilgi vermemiştir.

Biz bu çalışmamızda, muallakâ’nın daha detaylı bir şekilde ele alınması gerektiğini düşünerek muallakâ’nın ele alınmayan konularını da işleyip, konuların geçtiği beyit sayısını da vererek açıklayacağız. Bunun dışında, şairimizin cahiliye döneminde şirk dışında bir inanca sahip olup olmadığına değinen olmadığı için bu konuyu da ele alacağız. Ayrıca Müslüman olduktan sonra, şiiriyle İslam’ı neden savunmadığını da ele alıp gerekli izahı yapmaya çalışacağız.

Çalışmamızın sonunda eski Arap şiiri ile şairimizin muallakâ’sının özelliklerine de değineceğiz.

Lebîd’in yaşadığı sosyo-kültürel yapısına geçmeden önce, muhadram tanımı ve muhadram şâirlerin, İslâm’a karşı takındıkları tavırları özetlemenin fayda olacağı kanaatindeyim.

2. MUHADRAM

Sözlükte: *sünnet olmamak. Nesbi karışık olmak*² gibi anlamlara gelen hadreme kökünden muhadram Çoğulu muhadremundur. Muhadramın hadis ve edebiyat ilimlerinde farklı tanımları yapılmıştır.

Muhadram kelimesi denilince, daha çok hadis ilmindeki manasıyla “hem câhiliye döneminde hem de İslâm döneminde yaşayıp Hz. Peygamber’in vefatından sonra Müslüman olan kişi” tanımı akla gelmektedir.³

Ancak burada, Hadis İlmi değil Arap Edebiyatı açısından, muhadramın tanımı üzerinde durulacaktır.

Muhadram, bir edebi ıstılah olarak: Hz. Peygamber’le görüşüp görüşmeme, ona inanıp inanmama konusunu dikkate almadan ömrünün bir kısmını câhiliye döneminde, bir kısmını ise İslâm devrinde geçiren ve iki dönemde de eser veren şâirlere muhadram denir.⁴

Buna göre muhadram, câhiliye ve İslâm döneminde yaşamış ve her iki dönemde de edebiyat alanında eserler veren kişileri içine alan ve sonradan gelenleri kapsamayan bir terimdir. Lebîd bu gurubun içerisinde yer almaktadır. O, hem câhiliye hemde İslâm dönemini en uzun yaşamış olan şâirdir.⁵

2.1. Muhadram Şâirlerin İslâm’a / Yeni Dine Karşı Takındıkları Tavrı

Bu şâirlerin, İslâm dinine karşı takındıkları tavırları yaşadıkları bölgeye göre değişmiştir. Bunları üç bölgeye veya gruba ayırabiliriz:

Medine Şâirleri: Bu bölgenin şâirleri, İslâm’ı kabul edip, onu şiirleriyle müşrik veya inanmayanlara karşı savunmuşlardır. Bunların en başında, Hz. Muhammed (sas)’ın

² el-Feyrûz Âbâdî, Muhammed b. ya’kûb, *el-Kâmûs’l-Muhît*, “Hadreme” mad., Dâru’l-Fikr, Beyrut, 1995.

³ et-Tehânevî, Muhammed Ali, *Mevsuatu Keşşâf istilahtu’l-Funun ve el-Ulum*, II Mektebetü Lübnan Naşirun, Beyrut, I, s. 1495; Efendioğlu, Mehmet, *Muhadremun*, DİA, TDV Yay., XXX, İstanbul, 2005, s. 395.

⁴ Çetin, Nihad Mazlum, *Eski Arap Şiiri*, İstanbul Üniversitesi Yay., (no. 1727), İstanbul, 1973, s. 6; el-Kureşî, Ebu Zeyd Muhammed b. Ebu’l-Hattab, *Cemhertu eş’aril-Arab*, Ma’tbatu’n-Nahdatu’l-Mısır, Kahire, s. 84; Efendioğlu, *Muhadremun*, s. 395; Ürün, Musa Kazım, *Klasik Arap Edebiyatı*, Çizgi Kitabevi Yay., Konya, 2015, s. 33.

⁵ Sezer, İsmail Hakkı, Lebîd b. Rebîa’nın Muallakası’nda Doğal Ortam Tavrı ve İmru’l-Kays ve Tarafa İle Mukayesesi, *NÜSHA Dergisi* Yıl, XII, Sy. 34, Ankara, 2012, s. 80.

şâiri Hassân b. Sâbit gelir. Onun dışında, Abdullah b. Revaha, Ka'b b. Malik ve sonradan Müslüman olup Kaside-i Bürde'siyle meşhur olan Ka'b b. Züheyr gelmektedir. Erkek şâirler dışında bir de kadın şâirler vardır, bunların başında Safiye bint Abdullmuttalip ve Şemmas b. Affan'ın eşi Nimet'i zikretmek gerekir.

Mekke ve Taif Şiirleri: Bunlar, İslâm dinini kabul etmeyen, öldürülen müşriklerin yasını tutan, Hz. Muhammed (sas), İslâm'ı ve Müslümanları şiirleriyle hicveden şâirlerdir. Bunların başında, Abdullah b. Zaberî, el-Hâris b. Hişâm, el Fahri ve Dirâr b. Hattab gelmektedir. Ayrıca bu guruba dahil olmadığı halde bunlara katılan, İslâm'ı, Hz. Muhammed (sas)'i ve Müslümanaları hicveden Yahudi şâirlerden Ümeyye b. Ebi es-Salt ve Kab b. el-Eşref de bunların arsında yer almıştır. Yine aynı şeyi yapan Mekkeli kadın şâirler de mevcuttur. Bunlar Hint b. Utbe ve Safiye bint Musafi'dir.

Bedevi Şâirler: Müslüman olup, İslâm'ın şiirlerinde açıkça etki etmediği şâirlerdir. Bunların arasında Mütemmim b. Nuveyrete el-Yermû'yi zikredebiliriz.⁶ Bunların şiirleri bir nevi eski câhiliye şiirinin devamı olduğundan bunlara muhadramun denilmesi güçtür. Edebiyat alanında bunlara muhadram denilmesi ise genelleştirme kabilindendir.

3. LEBÎD B. REBÎANIN YETİŞTİĞİ SOSYO - KÜLTÜREL YAPI VE BU DÖNEMDE ŞAİRLERE VERİLEN DEĞER

Zaman ve mekânın, yaşanan ortamın, insanoğlunun ne kadar etkilediği inkar edilemez bir gerçektir. İnsan kişiliğini ve karakterini oluşturan, temel etkenler arasında, bedensel faktörlerin yanında sosyo-kültürel etkenlerin, daha fazla etkili olduğu kabul edilen bir gerçektir.

Her insan içinde yaşadığı bu kültürel ortamdan ömrü boyunca etkilenir. Aynı zamanda, bireyin idealleri, ilgileri kültürel yapı tarafından şekillendirilir. Bazı davranışsal özellikler ise, kültürel yapıyla birlikte değişir ve gelişir. Bir bireyi tanımak, içinde bulunduğu toplumda ifade ettiği değeri ve verdiği hizmeti anlamak için şüphesiz onun içinde bulunduğu toplum yapısının, toplum değerlerinin ve yetiştiği kültürün araştırılıp bilgi sahibi olunması gerekir.

⁶ Ebu Ureyban, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şi'ruhu*, s. 13-15.

3.1. Lebîd b. Rebîa'nın Yetiştîği Sosyo-Kültürel Yapı

Arapların, dolayısıyla da şâirimizin İslâmiyet gelmeden önce yaşadıkları döneme isim olarak verilmiş “câhiliye” kelimesinden başlayarak sosyal ve kültürel ortama işaret etmekte fayda vardır.

Cehalet veya cehl sözlükte, “bilmemek” anlamına gelir. Cehl, kişinin inanç, söz veya davranışları konusundaki bilgisizliğini, cehalet ise kendi dışında kalan durumlara ilişkin bilinmezliği ifade eder. Cehalet bilinmesi mümkün olan bir durum hakkındaki bilgisizlik el-cehlü'l-basît; (الجهل البسيط) bir şeyi olduğundan başka türlü bilmek veya yanlış tasavvur etmek anlamında olan ve dilimize hata (galat) diye geçen bilgisizlik ise el-cehlü'l-mürekkeb (الجهل المركب) diye kısımlara ayrılır.⁷

Ancak birçok arap edebiyatı tarihçisi buradaki cahiliye kelimesinden maksadın “âlîme” nin zıttı değil “halume”nin zıttı olduğunu ve bu kelimenin “sert, kaba, çabuk sinirlenen veya hoyrat” gibi anlamalrada kullanıldığını ve cahiliye denilince akla gelen ilk mananın bu olduğu görüşündedirler. Bunun cahiliye şiirlerinde örnekleri çoktur. Muallaka sahibi Âmr b. Kulsûm muallakanın bir beytinde şöyle der:

أَلَا لَا يَجْهَلُنَّ أَحَدٌ عَلَيْنَا فَجْهَلٌ فَوْقَ جَهْلِ الْجَاهِلِينَ

“Hele kimse bize karşı zorbalık etmesin,

O zaman her zorbadan zorba oluruz.” Bu beyitte cehaletten kasıt halumenin zıttı olan kabalıktır.⁸

Arap yarımadasında, İslâmiyet gelmeden önce veyahut daha dar bir anlamda Hz. İsa'dan Hz. Muhammad (sav)'e kadar geçen süreye bir isim olarak verilen câhiliye ismi daha geniş bir anlamda ele alınmış, Arapların ilim ve inanç bakımından tam bir bilgisizlik içinde yaşadıkları görüşü yaygınlık kazanmıştır. İlerde dini ve ahlaki şiirler bölümünde bahsedileceği üzere o dönem toplumunda Hz. İbrahim'den beri devam edegelen haniflik inancı üzere bir inanç ve değerli insanlar gurubunun yaptıkları telkinler neticesinde bir altyapı vardı. Ancak bozulma zamanın geçmesiyle artmış ve o dönem yaşayan toplumun çoğunda olumsuz etkilerini göstermişti. Taştan veya başka

⁷ Cürçânî, Seyyid Şerif Ali b. Muhammed, *Kitab et-Ta'rifat*, “chl” mad., (Nşr. Dar el-Kütüb el-Mısri), Kahire / Dar el-Kütüb el-Lübnaniye, Beyrut, 1. Baskı, 1991, s. 93.

⁸ Tülücü Süleyman, “Câhiliye Kelimesinin Mana ve Menşei”, *İİFD*, 1980, s. 279-280.

nesnelerden yapılan Putlara tapma, kabileler arasında süren çekişme ve savaşlar, düşüncesizlik, zina ve içki, İslâmdan önceki dönemin özellikleri arasında saymak mümkündür. Cahiliyye döneminde yaşayan insanlar, Allah'ın varlığını kabul ettikleri halde yinede putlara tapıyorlardı. Çünü onların inancına göre bu putlar ve onlara ibadet sayesinde Allah'a daha yakın oluyorlar ve bu putların Allah katında kendilerine şefaate edeceklerini iddia ediyorlardı. Kur'anı Kerim bu hususu ayetti kerimede şu şekilde ifade ediyor: *"Biz onlara ancak bizi daha çok Allah'a yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz"*⁹ Şarap içmek o kadar yaygın haldydiki Hz. Muhammed (sas) münadi çıkartarak İslâm'ın bunu yasakladığını ilân ettiğinde Medine sokaklarında sel kalkmış gibi içki akmıştı.¹⁰

Câhiliye döneminde Araplar arasında fuhuş açırı bir şekilde yayılmış, cariyelere zorla fuhuş yaptırılıp onunla kazanç elde etmeyi adet haline getirenler vardı. Kur'ân-ı Kerîm'de bu hususa işaretle: *"İffetli olmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın."*¹¹ ayetinin gelmesi o günün toplumda bu durumun ulaştığı dereceyi göstermesi açısından oldukça önemlidir. Cahiliyye Araplarının kötü âdetlerinden biri de kız çocuklarını diri diri toprağa gömmeleriydi. Kur'ân-ı Kerîm'de şu ayetlerde buna işaret edilir: *"Onlardan birine Rahman olan Allah'a isnat ettikleri bir kız evlâd müjdelense içi öfkeyle dolarak yüzü simsiyah kesilirdi."*¹², *"Diri diri toprağa gömülen kız çocuğunun hangi suçla öldürüldüğü sorulduğu zaman..."*¹³, *"Ortak koştukları şeyler müşriklerden çoğuna çocuklarını öldürmeyi süslü gösterdi"*¹⁴. Onlar bunu fakirlik korkusu, namuslarını korumak veya kocaya vermekten utandıkları için yapıyorlardı.¹⁵

Ebû Âkıl Lebîd b. Rebîa'nın yetiştiği çevre, ata erkil kültürün egemen olduğu bir putperest toplumdur. Birkaç bölgede yer alan, önemli merkezleri oluşturan belli başlı şehirler dışında hayat genelde bedevi şeklinde kalmış, hayvancılık ve avcılık ile geçinilmektedir. Mera ve otlak arama sebebiyle, bazen göçlere de zorunlu hale gelmiştir.¹⁶

⁹ Zümer, 39/3.

¹⁰ Müslim, Ebû'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *Sahih-i Müslim* I-V, Daru İhyai'l-Kütübî'l-Arabiyye, Beyrut, 1991, *"Eşribe"*, IV.

¹¹ Nur, 24/33.

¹² Zuhurf, 43/17.

¹³ Tekvir, 81/8-9.

¹⁴ En'am, 6/137.

¹⁵ Fırat, *Hassân b. Sâbit'in İslâm Sonrası Şiirlerinde Cahiliye Döneminin Etkileri*, s. 1-2.

¹⁶ Yolcu, Mehmet, Lebîd b. Rebîa ve Tevhide Çağırın Şiiri, *Hikmet Yurdu Yay.*, Yıl, 1, Sy. II, (Temmuz-Aralık-2008), s. 111.

O günün, toplum hayatına bakıldığında Arapların şehirli ve bedevî olmak üzere iki sınıfa ayrılmış olduğu görülmektedir. Yerleşmeye müsait yerlerde oturan ve şehirli denen sınıf ziraat ve ticaretle uğraşırken, bedevî grup hayvan besleyerek çöl ve açık alanlarda göçebe bir hayat yaşıyorlardı. Bu hayat tarzı, Arap şâirlerini de şehir ve çöl şâirleri şeklinde iki kısma ayrılmasına zemin hazırlamıştır. Lebîd b. Rebîa, Arapların periyodik olarak düzenlediği Ukaz panayırlarına katılmış ve şiirlerini okumuştur. Bu panayırlarda şiir uzmanı ve eleştirmenlerin taveccühüne mazhar olmuş ve takdirlerini kazanmıştır.¹⁷

Bedeviliğin hakim olduğu, maddiyatın her şeyden üstün kabul edildiği bu dönemde, şâirimiz şiire yönelmiş, şairler ve toplum nezindeki en üst merteye olan muallâka sahibi olmayı başarmıştır.¹⁸ İnanç, düşünce, hayat tarzı ve sosyo-kültürel çevre, toplumun kayıt defteri ve hafızası konumundaki şiir ve edebi ürünlerde kendisine yer bulmuş ve bu sayede hayat bulmuştur. Şiir ve edebiyat o dönem toplumunun aynası ve tarihi belgeleri konumundadır.¹⁹

3.2. Câhiliye Döneminde Şiir ve Şâir

Kabilenin, tek güç olduğu, koyduğu kuralların tek kural olarak kabul edildiği, bu kuralları uymayanların kabile dışına çıkarıldığı, çıkarılanların ise başka bir kabilenin himayesine girdiği²⁰ eski Arap toplumu üzerinde şiirin etkisi, günümüz insanları tarafından anlaşılması oldukça zor bir durumdur.²¹

Bir kabile için şâirinin olmaması sadece talihsizlik değil aynı zamanda bir utanç vesilesi olarak sayılıyordu. Kaynaklar o dönemin toplumunda diğer kabilelerin şâirleri ayarında bir şâirden mahrum kaldıkları zaman birden çok kabilenin bir araya gelerek şiir inşad etmek suretiyle hayatta kalma mücadelesi içinde olduklarını anlatır.²²

Şiirin bu derece etkili ve önemli olması, câhiliye devrinde olduğu gibi, İslâmî devirde de şâirin uzun bir süre toplumun en önde gelen bir kişi sayılmasına sebep olmuştur. Şâir, kabilesinin diğer kabilelerle müzakerelerinde bulunan ve bu

¹⁷ Fırat, *Hassân b. Sâbit'in İslâm Sonrası Şiirlerinde Cahiliye Döneminin Etkileri*, s. 3-4

¹⁸ Fırat, *Hassân b. Sâbit'in İslâm Sonrası Şiirlerinde Cahiliye Döneminin Etkileri*, s. 3-4.

¹⁹ Yolcu, Mehmet, *a.g.m.*, s. 112.

²⁰ Demirayak, Kenan, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi*, 1. Baskı, Fenomen Yay., Erzurum, 2009, s. 50.

²¹ Çetin, *Eski Arap Şiiri*, s. 9-10; Fırat, *Hassân b. Sâbit'in İslâm Sonrası Şiirlerinde Cahiliye Döneminin Etkileri*, s. 4.

²² Fırat, *Hassân b. Sâbit'in İslâm Sonrası Şiirlerinde Cahiliye Döneminin Etkileri*, s. 4.

görüşmelerde kabilesini ve içinde yetiştiği çevreyi temsil eden önemli bir şahsiyet olmuştur.²³

Okuma yazma bilenler fertlerinsınırlı sayıda olduğu, ümmiliğin yaygın olduğu câhiliye devrinde şâir, bağlı bulunduğu kabilesinin hem tarihçisi, hem antlaşma ve toplantılarda sözcüsü, barış zamanlarında övünç sebebi, savaş alanlarında da çok etkili bir savaşçısıydı. Şâir, silahı olan hicvi ile düşmanı kapanması güç yaralar açar, iki kabileyi galayana getirerek birbirlerine düşürebilirdi.²⁴

Üstün şiir söyleyebilme yeteneğinden dolayı, şâirin saldırılarına maruz kalmamak için, dedikleri konusunda ona uyulur veya ona görünmemek için bir düşmandan nasıl kaçılıyorsa o derece ondan kaçılırdı.²⁵

Kabileler arasında meydana gelen savaşlarda, bir şâir düşmanın eline esir düşse, onu esir alan kabile kendilerini hicvetmeyeceğine dair ondan söz almada onu kesinlikle serbest bırakmazlardı. Bu durumun İslâmi dönemde de devam ettiğini, Hz. Ömer'in, insanları hicvetmekten vazgeçmesikarılığında el-Hutay'a üç bin dirhem veya dinar verdiği ve hatta dilini kesmekle tehdit ettiği anlatılmaktadır.²⁶ Özellikle de, kendini şiirle savunma yeteneği olmayan bir kişinin, o toplumda bir şâir'in hicivlerine maruz kalamsı kadar korktuğu başka bir şey yoktu. Hiciv edebiyatı veya başka bir deyişle şiiri, Emevi'ler döneminde de, yükselişini sürdürmüştür. Emeviler, şiirin Arap edebiyatına hâkim bir unsurderecesine tekrar getirilmiş olmasıyla birlikte, şiirin câhiliye devrinde kalmayıp, İslâm'ın bazı dönemlerin de bile güçlü bir savaş silahı gibi kullanıldığını göstermektedir.²⁷

Câhiliye şiirinin doğup geliştiği yer, çöl yani *bâdiye*dir. Bu sebeple şiir de *bedevî hayatın aynası* olmuş ve genelde deve, çöl, bâdiye, göçebe hayat, vahalar (çölde su bitkisi olan yer), ırmaklar ve tepeler etrafında yoğunlaşmıştır. Şehirlerde, kimi şâirler yetişmiş olmasına rağmen, büyük şâirlerin tamamına yakını veber/çadır ehli olanlardır.

²³ Çetin, *Eski Arap Şiiri*, s. 9-10.

²⁴ Es'ad, Mahmud, *İslâm Tarihi (Tarih-i Din-i İslâm / İslâmiyet Öncesi Araplar, Mekke Devri - Medine Devri)*, (Çev. Ahmed Lütfi Kazancı, Osman Kazancı), Marifet Yay., İstanbul, 1995, s. 201-202; Çetin, *Eski Arap Şiiri*, s. 9-10.

²⁵ Es'ad, *İslâm Tarihi*, s. 202.

²⁶ el-İsfehânî, Ebü'l-Ferec Alî b. el-Hüseyn b. Muhammed b. Ahmed el-Kureşî, *e'l-Eğâni*, I-XXV, *Daru ihyau't-Turasu'lel-Arabi*, Kahire, 1963, II, s. 156-158.

²⁷ Fırat, *Hassân b. Sâbit'in İslâm Sonrası Şiirlerinde Cahiliye Döneminin Etkileri*, s. 5.

Hem câhiliyeye mensup, şairler hem de Müslüman şairler şehirli bir şâirin bedevi şâirleri geçtiğini kabul etmezler.²⁸

Şiirin önemi, toplumda şâiri öne çıkarmıştır. Takriben 500 yıl süren bu süre zarfında *şâir*, kabilesinin üzerinde hassasiyet ve ihtimamla eğildiği özelliklerin temsilcisi olmuştur. Kabile içinde onun da *seyyid* ve *hatîb* gibi saygın bir konumu ve yeri vardı. Kabilenin, kahramanlıklarını tescil etmek, düşmanlarına karşı onu savunmak ve cemiyetteki şan ve şerefini korumak onun göreviydi.

Câhiliye insanının, şâire verdiği değeri şu adetlerinden anlayabiliriz: Araplardan bir kabile içerisinde bir şâir yetiştiği zaman diğer kabileler gelip onları tebrik ederlerdi. Buna karşılık olarak şâir yetiştiren kabile yemekler yapar, ziyafetler verir, kadınlar düğünlerde olduğu gibi bir araya toplanıp çalgılar çalarak eğlenirlerdi. Yaşlılar, gençler ve çocuklar da birbirlerini kutlardı. Çünkü bu şâir, onların şeref ve namuslarının korunması, hasap ve neseplerinin savunulması, babadan oğula tevarüs eden cömertlik ve güzel adetlerini ebedileştirilmesi, şeref ve şanlarının yüceltilmesi konularında kabile adına bir görev ve misyon yükleneceğinden dolayı, Araplar ya bir erkek çocuğun doğmasından veya bir atın yavru olmasından ya da içlerinden bir şâir çıkmasından dolayı sevinirlerdi.²⁹

Şâiri olan kabile, şâirinin gözetilmesini, ihtiyaçlarının giderilmesini ve onun her zaman el üstünde tutulmasını kaçınılmaz bir vazife saymaktaydı. Medh edilmek için, ellerinden gelen her türlü fedakârlığı göze alırlardı.³⁰ Kabileyi temsil etmek için elçiler gönderme mevzu bahis olduğu zaman, şâirin bu elçi heyeti içinde en üstün konuma sahip olduğu bilinmektedir. Şâiri, başka bir kabilenin şâirine yenip ona üstün gelirse galip gelen kabileye, savaşın en zor bir aşamasını kazanmış gözüyle bakılırdı. Câhiliye devrinde, şâirin bu derece üstün tutulması, şiiire ve şaire verilen önemin bir göstergesi olarak ortaya çıkmaktadır.³¹

²⁸ Ferruh, Ömer, *Târîhu'l-Edebi'l-Arabî*, I-VI, Dâru'l-İlm, Beyrut, 1981, I, s. 89; Yolcu, Mehmet, *a.g.m.*, s. 112.

²⁹ İbn Reşîk el-Kayrevânî, Ali el-Hasan, *el-'Umde fî Mehâsini's-Şi'r ve Âdâbih ve Nağdih* I-II, (Thk. Dr. Nebevi Abdulvahid Şa'lan), (Nşr. Mektebe tu el-Hancı), Kahire, 2000, I, s. 89; Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi*, s. 75; Fırat Murat, *Hassân b. Sâbit'in İslâm Sonrası Şiirlerinde Cahiliye Döneminin Etkileri*, s. 5; Çetin, *Eski Arap Şiiri*, s. 11.

³⁰ Es'ad, *İslâm Tarihi*, s. 203; Güleç, İsmail, *İslâm'da Şiir ve Şâir Algısına Dair Kimi Tespitler*, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sy, 13, İstanbul, 2014, s. 3.

³¹ Fırat, *Hassân b. Sâbit'in İslâm Sonrası Şiirlerinde Cahiliye Döneminin Etkileri*, s. 5.

Câhiliye döneminde, Ukaz, Dûmetu'l-Cendel, Hecer, Suhâr, Debâ gibi yılın belirli aylarında, belli aralıklarla edebiyat ve şiir tartışmalarına sahne olan büyük panayırlar kurulurdu. Bu panayırlarda, övülenin itibarı artar, kızları varsa bu kızlar talpler çoğalır ve bu kişinin kızları kolayca evlenebilir, ticari hayattaki durumu olumlu yönde geliştirdi.³²

Arapların, meşhur panayırlarında şiir yarışmalarının düzenlenmesi, Arap kabilelerinin panayırlara gelmesine büyük katkı sağlamaktaydı. Bu yarışmalarda, derece alan şâirlerin, şiirlerinin Kâbe duvarına asılması, Araplarda şiirin ne denli önemli olduğunu göstermesi açısından önemli bir kanıt olarak karşımıza çıkmaktadır. Hayatın akışı içerisinde, az da olsa bir şiir ezberlememiş bir Araba rastlamak neredeyse mümkün olmaması, şiirin o dönem toplumu için temel gıdalar kadar önem taşıdığını söylemek mübalağa olmayacaktır. Duygular üzerinde, en etkili güzel sanatlardan biri olan şiirin Arap toplumunda bu kadar etkili ve anlamlı olması şâire de toplum içinde önemli bir mevki ve itibar kazandırmıştır.³³

Şiirin, câhiliye toplumundaki önemini gösteren başka bir şey ise, iki veya daha fazla kabile arasında yapılan savaş öncesinde, tıpkı kılıç döellosu yapıldığı gibi, kabileler tarafından seçilen şâirler arasında da şiir atışmaları diyebileceğimiz türden döellosu yapılıyor olmasıdır.³⁴

Diğer taraftan okuma yazmanın yaygın olmadığı, ancak akıl ve hafıza kabiliyetleri gelişmiş olan bu insanların, kısa zamanda şiir ezberleyebilmesi, şiirin kolayca yayılmasına ve duyguları canlı tutması sebebiyle de şiire, dolayısıyla da şâiri önemli bir değer görmenin sebebi olmuştur. Câhiliye toplumunda, ümmilik, genel bir durum olduğundan, sözlü aktarım yoluyla şiir rivayeti, en temel aktarım ögesi olmuştur. Okuma-yazma bilmeyen ve hafızaya dayalı bir kültüre sahip olan câhiliye toplumunun insanı, sözlü gelenekte yaşayan şiirleri ezberler, bunları ezber ve rivayet yöntemiyle sonraki nesillere bu yolla aktarırlardı. Bu nedenle, câhiliye şiirinin daha sonraki nesillere ulaşmasını sağlayan yegâne araç sözlü rivayetle olan aktarım yoludur. Bunun dışında başka bir yol günümüze dek tespit edilmemiştir. Arap toplumunda, şiir ve şâir

³² Es'ad, *İslâm Tarihi*, s. 203

³³ Yılmaz, İbrahim, *Panayırlar ve Arap Dili ve Edebiyatının Gelişmesinde Oynadığı Rol*, (Basılmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 1997, s. 44-63; Fırat, *Hassân b. Sâbit'in İslâm Sonrası Şiirlerinde Cahiliye Döneminin Etkileri*, s. 5-6; Çetin, *Eski Arap Şiiri*, s. 14-15.

³⁴ Ürün, *Klasik Arap Edebiyatı*, s. 19.

aynı zamanda kültürü de aktarmıştır. Hz. Peygamber'in (sas), “*Kuşkusuz bazı sözler sihir, bazı şiirler hikmettir*”³⁵ buyurmuş olması bunu gösteren en açık delillerdendir.³⁶

Câhiliye dönemi Arap toplumu için şâir; âlim, tarihçi, kâhin, sihirbaz, rahip, savaşçı, elçi ve cinlerle temasa geçtiğine inanılan kişiydi. Bu sebeple büyük şâirler yaşadıkları toplumun en önemli şahsiyetlerinden birisi sayılırlar.³⁷

Buraya kadar özetlemeye çalıştığımız özellikler sebebiyle câhiliye toplumunda şiir ve şâire verilen büyük değer, göz ardı edilemeyecek kadar çarpıcıdır. Dolayısıyla şiir ve şâire verilen değer anlaşılmadan gerek câhiliye devri gerekse onu takip eden dönemlerdeki sözlü rivayet geleneği başta olmak üzere Arap edebiyatını anlamak güçleşecektir.

³⁵ es-Sicistânî, Ebu Davud, *Sünen-i Ebû Dâvud I-IV*, Mektebetü'l-Asriyye, (Nşr. Muhammed Muhiddin Abdülhamid), Beyrut, 2006, Edep, 5011.

³⁶ Fırat, *Hassân b. Sâbit'in İslâm Sonrası Şiirlerinde Cahiliye Döneminin Etkileri*, s. 6.

³⁷ Güleç, *a.g.m.*, s. 4.

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHADRAM ŞAİRLERDEN LEBÎD B. REBÎA VE HAYATI

1. LEBÎD B. REBÎA’NIN NESEBİ

Lebîd b. Rebîa, Kureyş’ten Âmir Oğulları kabilesine mensuptur.³⁸ Âmir Oğulları kabilesi, Necid bölgesini kedilerine mesken olarak seçmiş büyük kollardan biri olup, kökleri Mudar b. Kayas Aylan’a kadar uzanır. Bu kabile geniş bir alana yayılmış ve oldukça geniş topraklara sahip olmuş bir kabiledir.³⁹

Âmir Oğulları kabilesi sadece kendilerine yurt olarak seçtikleri Necid bölgesinde değil, o dönem Arap yarımadası’nın tamamında gerek sayılarının çokluğu, gerekse kahraman savaşçılarıyla ön plana çıkmış bir kabiledir. Saydığımız bu özellikleri sayesinde o dönemdeki krallar dahi, onların bu özelliklerini göz önünde bulundurmuş ve kendilerine büyük ilgi ve alaka göstermişlerdir. Özellikle de, Lebîd’in bulunduğu Caferoğulları kanadı, tarihin hemen her döneminde kabile reisliği görevini ellerinde bulundurmışlardır. Lebîd’in babasının amcaları, Halid ve el-Ahvas, Lebîd’in öz amcası olan Ebû Berâ ve amcasının oğlu Âmir b. et-Tufeyl, kabilenin liderliğini yapanlardan sadece bazılarıdır. Özetle, Lebîd, gerek kabile bakımından gerekse ailevi konumu bakımından itibarlı ve söz sahibi bir çevre içerisinde yetişmiş önemli bir şahsiyettir.⁴⁰

Lebîd’in babası, Rebîa b. Malik b. Cafer’dir. Babasının cömertliği ve yoksullara gösterdiği ilgi ve yardımlarından dolayı, Araplar arasında meşhur olmuş ve kendisine *Rabî’u’l-muktirîn* yani yoksulların ilkbaharı yahut Rabî’i denilirdi⁴¹. Lebîd babasının bu lakabıyla ilgili aşağıdaki beyitle göndermede bulunur.

³⁸ Brockelmann, Carl, *Tarihu’l-Edebi’l-Arabi*, I-VII, Daru’l-Kitabi’l-İslâmi, (Çev. Abdu’l-Halim en-Neccar), Kum, 2005, s. 145.

³⁹ ez-Zeyyat, Ahned Hasan, *Tarihu’l-Edebi’l-Arabi Lil-Medaris’i-Saneviyet ve’l-Ulya*, Dar Nahdatu Mısır, Kahire, 1996, s. 68; Uteybi, *el-Esalibu’l-İnşaiyetu fi Şi’ri Lebîd b. Rebîa*, s. 13; Özdemir Abdurrahman, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, Araştırma Yay., Ankara, 2007, s. 29; el-Halayile, Muhammed Halil, *Şi’riyetu-Tekrar, Kıraatun fi Divan Lebîd b. Rebîa*, Ürdün, 2014, s. 364.

⁴⁰ Mustafa el-Gâlâyînî, *Ricalu’l-Muallakati’l-Aşr*, el- Mektebetü’l-Asriyye, Beyrut, 1988, s. 164-165.

⁴¹ İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim, *Eş-Şi’r ve’ş-Şu’ara*, Daru’l-Hadis, Kahire, 1958, s. 266; Uteybi, *el-Esalibu’l-İnşaiyetu fi Şi’ri Lebîd b. Rebîa*, s. 13; el-Halayile, Muhammed Halil, *Şi’riyetu-Tekrar, Kıraat’un fi Divan Lebîd b. Rebîa*, s. 364; el-Gâlâyînî, *Ricalu’l-Muallakati’l-Aşr*, s. 16; Tammam, Hammd, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, Daru’l Ma’rife, Beyrut, 1. Baskı, 2004, s.5; el-Husni, Muhammed Ali, *Divanu’l-Arap Mevsuatu Lebîd b. Rebîa*, Daru’l-el-Kutub’l-Vataniya, Ebu Zabi,

وَلَا مِنْ رَّبِّعِ الْمُقْتَرِينَ رُزْنُهُ بِذِي عَلَقٍ فَاقْنِي حَيَاءَكَ وَاصْبِرِي

“Hem fakirlerin ilkbaharı ki mahrum bırakıldım kendinden

Zî Alak günü! Edebin takın be kadın! Az sabret istersen.”⁴²

Câhiliye döneminde, kuraklık ve yokluğun habercisi sayılan sabah vakti esen soğuk rüzgârın estiği her vakitte, etrafıdakileri doyuracağını, onları hiç bir suretle terk etmeyip, aç bırakmayacağını ifade eder, her fırsatta onlara ikramda bulunur, ziyafetler verirdi. Lebîd de daha sonra değineceğimiz üzere babasının bu özelliğini ömrünün sonuna kadar devam ettirmiştir.⁴³

Lebîd’in babası, Zî Alak gününde Esedliler tarafından öldürüldüğü kaynaklarda zikredilmektedir. Kaynaklarda zikredilen bilgilere göre, öldürüldüğünde daha ömrünün baharında genç yaşlardaydı ve Lebîd henüz bir çocuktü. Lebîd, babasıyla ilgili bütün malumatı amcalarından ve diğer aileüyelerinden almıştır.⁴⁴

Annesinin ismi, Tâmile’dir. Absoğulları kabilesinden, Zinbâ b. Cezîme’nin kızıdır.⁴⁵ Babaannesi, sadece kendi kabilesi içerisinde değil, aynı zamanda bütün Gatafanlıların lideri ve önde gelenlerindendi. Kızlarından birini Hire hükümdarı en-Nu’mân b. el-Münzir’le evlendirerek, otoritesini ve hükmünü Hevazın’e de kabul ettirmiş bir şahsiyettir.⁴⁶

2012, s. 14; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 48; ez-Zeyyat, *Tarihu’l-Edebi’l-Arabi Lil-Medaris’i-Saneviyet ve’l-Ulya*, s. 68.

⁴² Ebu Ureyban, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şi’ruhu*, s. 25; el-Cubûrî, Yahya, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, Daru’l-Kalem, Kuveyt, 1983, s. 63; Ebu Ureyban, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şi’ruhu*, s. 25; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 48; Yolcu, *a.g.m.* s. 118; el-Halayile, Muhammed Halil, *Şi’riyetu-Tekrar, Kıraat’un fî Divan Lebîd b. Rebîa*, s. 364.

⁴³ Tülücü, Süleyman, *Lebîd b. Rebîa*, DİA, TDV Yay, İstanbul, 2000, XXVII, s. 121-122.

⁴⁴ Uteybi, *el-Esalibu’l-İnşaiyetu fî Şi’ri Lebîd b. Rebîa*, s. 13; el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 64-66; Tülücü, *a.g.m.*, DİA, TDV Yay, s. 122.

⁴⁵ Uteybi, *el-Esalibu’l-İnşaiyetu fî Şi’ri Lebîd b. Rebîa*, s. 13; Tammas, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 5; Ebu Ureyban, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şi’ruhu*, s. 27; el-Halayile, Muhammed Halil, *Şi’riyetu-t Tekrar, Kıraat’un fî Divan-ı Lebîd b. Rebîa*, s. 364.

⁴⁶ Uteybi, *el-Esalibu’l-İnşaiyetu fî Şi’ri Lebîd b. Rebîa*, s. 13; Aslan, Ahmet Turan, *Lebîd b. Rebîa ve Muallakası, İlim ve Sanat Degisi*, XXI, 1988, s. 43; el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 67-68; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 49-50; Yolcu, *a.g.m.* s. 119.

Bu anlatılanlardan anlaşılan o ki, Lebîd'in annesi Tâmile'nin namı yarımadayı sarmış asil bir aileye mensuptur. Asalet ve şerefte, Lebîd'in babasına eşdeğer bir konumdadır.⁴⁷

Lebîd b. Rebîa'nın eşi hakkında, her hangi bir bilgiye sahip olmadığımız gibi hangi kabileye mensup olduğu da bilinmemektedir. Daha da ötesi, kaç evlilik yaptığı hakkında ne yazık ki kaynaklarda yeterli bir bilgi mevcut değildir. Lebîd birçok kez eşine kendisine ait cesaret, yiğitlik ve cömertlik gibi övündüğü hasletlerini anlattığı şiirlerinde *ey ayıplayıcı / ey kınayıcı / ey nekes* hitaplarda bulunarak o dönem cömert şâirlerin eşlerinden duydukları serzeniş ve ızdırabı dile getirmektedir.⁴⁸

Lebîd'in şiirlerinde, birçok kadın ismi geçer bunlardan kimine aşk duyarken, kimilerinin ismini de kasidelerinin başında zikreder. Bu isimler Esmâ, Selma, Nevra, Sümeyye, Kübeys ve Hind'dir. Bunlardan birinin eşi olup olmadığını bilmiyoruz. Bunların dışında, eşinin ne zaman yaşayıp ne zaman öldüğü ile ilgili bir bilgiye sahip değiliz. Bu konuda en doğru bilgi onun evlenmiş olduğu ve bu evlilik veya evliliklerden çocuklarının olmasıdır. Bu söylediklerimizi destekler mahiyette aşağıdaki beyitlerde eşine yaptığı hayır ve hasenatlara karşı çıkmamasını aksi takdirde yollarının ayrılması gerektiğini anlatıyor.⁴⁹

دَعِيَ اللّوْمَ أَوْ بَيْتِي كَشَقِّ صَدِيعٍ فَقَدْ لُمْتُ قَبْلَ الْيَوْمِ غَيْرَ مُطِيعٍ
وَإِنْ كُنْتُ تَهْوِيَنَّ الْفِرَاقَ فَفَارِقِي لِأَمْرِ شَتَاتٍ أَوْ لِأَمْرِ جَمِيعٍ
فَلَوْ أَنْتَنِي ثَمَرْتُ مَالِي وَنَسَلَهُ وَأَمْسَكْتُ إِمْسَاكًا كَبْخَلٍ مَنِيعٍ
رَضِيتُ بِأَذْنَى عَيْشِنَا وَحَمِدَ تَنَا إِذَا صَدَرْتَ عَنْ قَارِصٍ وَنَقِيعٍ

“Ya kınamayı bırak, ya da ayrıl benden elbisenin bir ucu gibi,

Bu günden önce de kınamayı denedin ancak bir karşılık bulamadın.

Eğer ayrılmayı istiyorsan ayrıl,

İster muhtelif sebepler göster, istersende tümünü hepsini bahane et..

⁴⁷ Ebu Ureyban, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şi'ruhu* , s. 28-29; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 50.

⁴⁸ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 69; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 51.

⁴⁹ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri* s. 71.

*Eğer malımı ve karımı artırıp da işletseydim,
Elimi de engelleyen cimrigibi sıkı tutsaydım eğer.*

*Razı olurdun en alt hayat standardıyla, hem de bizi överdin
Yeter ki deve olsun; soğuk sütü içer, ekşi yoğurdu yerdin.”⁵⁰*

Bu beyitlerden de anlaşılıyor ki burada muhatap şâirimizin eşidir.

Lebîd’in, Bûsra ve Esmâ adında iki kızı vardır. Her ikisinin de ismini şiirlerinde zikretmiştir.⁵¹ Kızlarından Bûsra, babası gibi oda şâirdir. Öyleki, Lebîd Müslüman olduktan sonra Kûfe’de vali tarafından kendisine yardım edilince ona yazdığı teşekkür mahiyetindeki bir şiiriyle meşhur olmuştur.⁵² Bu konuyu ileride detaylı bir şekilde ele alacağımız için burada kısaca bilgi vermekle iktifa ediyoruz.

Lebîd’in biri öz olmak üzere iki karadeşi vardır bunlar ilki Erbed’dir. Bu Lebîd’in üvey abisidir. Annesi Tâmile’nin, Kays b. Cez ile yapmış olduğu ilk evlilikten doğmuştur.⁵³ Lebîd’in, kendisine mertlik, kahramanlık, cömertlik, vefa ve merhamet gibi o günün câhiliye toplumunda da var olan güzellikler konusunda kendisine he zaman hayran olduğu ve kendisine örnek model olarak aldığı şahsiyettir. Şiirlerinde, Erbed’in adı sıklıkla geçmektedir. Özellikle ölümünden sonra onun için oldukça acıklı mersiye şiirleri yazmıştır.⁵⁴

İkinci kardeşi Hızâm b. Rebîa: Lebîd’in anne babasından olan öz kardeşidir. Kaynaklarda adı Haram olduğuna ilişkin rivayetler bulunsa da daha çok, Hızâm olarak tanınmaktadır. Üvey kardeşi Erbed kadar ismi ön plana çıkmamıştır. Lebîd bu kardeşini şiirlerinde hiç zikretmemiştir.⁵⁵

Şairimizin hayatında önemli yer edinmiş olan amcaları vardır bunlar:

⁵⁰ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 70; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 50-51.

⁵¹ Uteybî, *el-Esalibu’l-İnşaiyetu fî Şi’ri Lebîd b. Rebîa*, s. 13; el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 72-73

⁵² Aslan, *a.g.m.*, s. 44.

⁵³ Tammas, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 5; Ebu Ureyban, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şi’ruhu*, s. 27-28.

⁵⁴ İbn Kuteybe, *Eş-Şi’r ve’ş-Şu’ara*, s. 269-270; el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 75-76; Aslan, *a.g.m.*, s. 43; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 53; Özcan, Halil. “Lebîd b. Rabîa ve Muallakası”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sy. XXIII (2010 / Ocak-Haziran), s. 88; el-Halayile, Muhammed Halil, *Şi’riyetu-t Tekrar, Kıraat’un fî Divan-ı Lebîd b. Rebîa*, s. 364.

⁵⁵ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 80;

Âmir: Lebîd'in hayatına etki eden ve adı şiirlerinde en çok geçen amcasıdır. Babası öldükten sonra onu eğitip yetiştiren, üzerinde büyük emeği olan, aynı zamanda kabile lideri olan amcası Ebû Berâ b. Malik'tir. Lebîd, bu amcasına büyük bir sevgi ve muhabbetle bağlıydı ve bunu diğer amcaları da bilirlerdi.⁵⁶

Ebû Berâ kavminin en yiğit ve en cesur savaşçılarından ve bu kahramanlığı sebebiyle ona *Mulâ'ibu'l-esinne* yani *mızrak cambazı* lakabıyla Araplar arasında meşhur olmuştur.⁵⁷ Bütün bu özellikleri sebebiyle Lebîd, her seferinde ona olan hayranlığını dile getirir ve onu şiirlerinde çokça zikreder. Onu öldükten sonra bir mersiyesinde anarken şöyle der:

لَوْ أَنَّ حَيًّا مُذْرِكُ الْفَلَّاحِ أَدْرَكَهُ مُلَاعِبُ الرَّمَّاحِ

“Bir canlı için kurtuluşa ulaşmak mümkün olsaydı

Usta mızrak cambazına nasip olurdu.”⁵⁸ Dizeleriyle, onun ne kadar değerli olduğunu ve kaybetmesinin ne kadar acı ve zor olduğunu dile getirmeye çalışmıştır.

Lebîd'in, amcasına bu derece sevgi ve muhabbet beslemesi diğer amcalarının kıskançlıklarına neden olmuş, Lebîd bu kıskançlık durumunu aşağıdaki beyitleriyle özlü bir şekilde ifade etmiştir:

مَنْ كَانَ مِنْي جَاهِلًا أَوْ مُعَمَّرًا فَمَا كَانَ بِدَعَا فِي بِلَانِي عَامِرُ
أَلْفَتْكَ حَتَّى أَحْمَرَ الْقَوْمَ ظَنَّةً عَلَيَّ بَنَوَامِ الْبَنِينَ الْأَكَابِرُ

“Beni tanımayan beni denemeyen, edemeyebilir idrak,

Nelerle sınandım, amcam Âmir hakkında bu yeni değil.

⁵⁶ ez-Zeyyat, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabi Lil-Medaris'i-Saneviyet ve'l-Ulya*, s. 68; Uteybi, *el-Esalibu'l-Înşaiyetu fî Şi'ri Lebîd b. Rebîa*, s. 13.

⁵⁷ İbn Kuteybe, *Eş-Şi'r ve's-Şu'ara*, s. 269; ez-Zeyyat, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabi Lil-Medaris'i-Saneviyet ve'l-Ulya*, s. 68; Uteybi, *el-Esalibu'l-Înşaiyetu fî Şi'ri Lebîd b. Rebîa*, s. 13; el-Halayile, Muhammed Halil, *Şi'riyetu-t Tekrar, Kıraat'un fî Divan-ı Lebîd b. Rebîa*, s. 364.

⁵⁸ Ebu Ureyban, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şî'ruhu*, s. 26; Tammam Hamdu, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 30; el-Gâlâyînî, *Ricalu'l-Muallakati'l-Aşr*, s. 164; el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 83; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 57; el-Halayile, Muhammed Halil, *Şi'riyetu-t Tekrar, Kıraat'un fî Divan-ı Lebîd b. Rebîa*, s. 364.

*O kadar yakın oldum ki sana; şüpheye düştüler sevgimden,
Yiğitler anasının sair evladı, sana düşkün diye ben!...”⁵⁹*

et- Tufeyl: Lebîd’in bu amcası meşhur atına nispetle *Farisu’l-Kurzül* yani *kurzulün süvarisi* lakabıyla, kavmi ve o dönemin Arapları arasında meşhur olmuştur. Söz konusu hızlı ve çevik atıyla birçok tuzaktan anılının akıyla ve zarar gürmeden kurtulmuştur. Lebîd bu amcasını övme konulu şiirlerinde ara sıra anar.⁶⁰

Muaviye: Bu amcası zekâsıyla meşhur olmuştur. Bunun nedenine gelince küçük yaşlarda Beni Ukayl ile Beni Kuşeyr arasında çıkan sorunu o dönemin ileri gelenlerinin çözemediği ihtilafı keskin zekâsıyla bir yol bulması ve onu halletmesi sebebiyle *Mu’avvidu’l-Hukema* yani *hikmet ehlinin piri* lakabını almıştır. Elimizdeki mevcut bilgiler onun genç yaşında öldüğü yönündedir.⁶¹ Bu amcasının aşırı içkiden öldüğü, Lebîd’in amcasının bu durumunu nazmettiği kasidelerde şöyle dile getirmiştir.

وَلَا مِنْ أَبِي جَزْءٍ وَجَارِي حُمُومَةٍ قَتَلِيَهُمَا وَالشَّارِبُ الْمَتَّقَطَرُ

*“Ne Ebu Cez’den Ne de Hamume’nin iki komşusundan,
İkisi katledildi ve sakalından içki damlayan da.”⁶²*

Sülma: Lebîd’in bu amcasın lakabı *Nezzâu’l-madîk* yani *dar geçitlere pusu kuran’dır*.

Lebîd bu amcasını yazdığı mersiyeinin birinde onu şu beyitle anar;

أَصْبَحْتُ أَمْشِي بَعْدَ سَلْمَى بْنِ مَالِكٍ وَبَعْدَ أَبِي قَيْسٍ وَعُرْوَةَ كَالْأَجْبِ

“Yürür oldum yaralı bir deve gibi mustarip derdinden,

Malik oğlu Sülma ile Ebu Kays ve Urve’nin ardından.”⁶³

⁵⁹ Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 57; Yolcu, *a.g.m.*, s. 119.

⁶⁰ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 84-85; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 58.

⁶¹ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri* s. 85-86; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 58.

⁶² el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 86; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 58.

⁶³ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 87-88; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 59.

Ubeyde: Lebîd'in bu amcası *Vaddah*, yani *çok açık ve çok parlak* lakabıyla anılır. Bu da diğer kardeşi Muaviye gibi erken yaşlarda ölmüştür. Ubeyde cömertlik, kararlılık ve yardım severliğiyle hem kendi kabilesinde hem de Araplar arasında meşhur olmuştur. Lebîd amcasının bu vasıflarını şu beyitleriyle dile getirir.

وَمَنْ كَانَ أَهْلُ الْجُودِ وَالْحَزْمِ وَالنَّدَى عُبَيْدَةَ وَالْحَامِي لَدَى كُلِّ مَحْجَرٍ

“Sorsan eğer: Cömertlik, azim, verimkarlık evsafı kimde?

Akla gelir her melcein başında konuk gözleyen Ubeyde.”⁶⁴

Amr: Lebîd'in bu amcası hakkında fazla bir bilgi yoktur. Onun hakkındaki tak bilgi onun Yahya adında bir oğlunun olduğudur.⁶⁵ Kaynaklarda bunun dışında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

Utbe: Lebîd'in bu amcası Ebu Ukbe'dir. Bu künyeyi aldığı oğlu da Ebu Hufeyd künyesiyle biliniyor. Lebîd amcasın oğlu Ebu Hufeyd'i, aşağıdaki beyitleriyle hicvetmiştir:

وَأَسْتُ كَمَا يَقُولُ أَبُو حَفَيْدٍ وَلَا نَدْمَانَهُ الرَّخْوُ الْبَلِيدُ

“Ebu Hufeyd'in dediği türden biri değilim ben,

Ve ahmak, pespaye dostlarının bahsettiği türden.”⁶⁶

Yukarıdaki bilgilerden anlaşıldığı üzere Lebîd'in amcaları hakkındaki bilgi çok az ve sınırlıdır. Şayet Lebîd şiirlerinde amcalarından bahsetmeseydi onlara ait her hangi bir bilgiye sahip olmayacaktık. İşte şiir, bu yönüyle tarihteki şahıslara ve olaylara ışık tutmaktadır.⁶⁷

⁶⁴ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 86-87; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 59-60.

⁶⁵ Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 60.

⁶⁶ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 88; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 60.

⁶⁷ Özcan, *a.g.m.*, 85; el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 88-89; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 60.

2. LEBÎD B. REBÎA'NIN HAYATI

Elimizdeki mevcut kaynaklarda, şâirimizin hayatıyla ilgili yeterli bilgi olmamasından dolayı kendisini detaylı bir şekilde ele almamız güçleşmektedir. Bu durum sadece onun hayatıyla ilgili olmayıp, o dönem yaşamış tüm şâirler için geçerli bir durumdur.⁶⁸

Şâirimizin tam adı, Ebu Akil Lebîd b. Rebîa b. Malik b. Ca'fer el-Âmiri el-Ca'feri b. Kilab b. Rebîa b. Âmir b. Sa'sa el- Âmiri'dir.⁶⁹ Lebîd, Âmir oğullarının önemli bir kısmını teşkil eden Kilablar'ın kollarından, Ca'fer oğullarına mensup, cömertliğiyle meşhur Rabi'a b. Malik'in oğludur.⁷⁰

Doğum tarihiyle ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Kaynaklarda verilen kesin olmayan malumatlara göre (M.) 560-570 yılları arasında doğduğu tahmin edilmektedir.⁷¹

O, kavminin katıldığı önemli olaylara iştirak etmiştir. Bunlardan ilki, Şi'b Cebele Savaşı'dır. Lebîd'in, bu savaşa katıldığı zaman henüz dokuz veya on yaşlarında olduğu aktarılmaktadır. Bu savaş, babasının öldürüldüğü Zîâlak Savaşı'ndan sonra meydana gelmiş ve Lebîd amcalarıyla beraber küçük yaşta olduğu halde bu savaşa katılmıştır.⁷²

Şâirimizin kavminin yaşadığı iç savaş sebebiyle Yemen'e sürgüne gitmiş ve orada bir yıl vatan hasreti çektikten sonra tekrar ana vatanına dönüştür. Bu sürgün, Lebîd'in hayatını çokderinden etkilemiş ve bu konuda duygularını dile getiren şiirler yazmıştır.⁷³

Kaynaklarda, Lebîd'in ilk defa ne zaman şiir söylemeye başladığı yer alır. Lebîd'in kavmi Âmir oğulları, Hire hükümdarlığına geçen en-Nu'mân b. Munzir'i tebrik etmeye gittiklerinde zaman, Hire hükümdarı, onları huzura kabul eder. Huzura

⁶⁸ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 91.

⁶⁹ İbn Hacer el-Askalani, Ahmed b. Ali, *el-İsabe fî Temyizi's-Sahabe*, I-V, Ter. Naim Erdoğan, İz Yay., 2. Baskı, İstanbul, 2010, I, S. 203; İbnu'l-Esir, İzzüddin Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cezeri, *Usdu'l-Ğabe fî Ma'rifeti's-Sahabe*, Dar İbn Hazm, Beyrut, 2012, s. 1052; Tülücü, *Lebîd b. Rebîa*, DİA TDV Yay, İstanbul, 2000, XXVII, s. 121.

⁷⁰ el-Kureşi, *Cemhertu Eş'raril-Arab*, s. 82; Ez-Zeyyat, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabi Lil-Medaris'i-Saneviyet ve'l-Ulya*, s. 58; Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi*, s.203; Demirayak, Ceviz, Yanık, *Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2013, s. 97.

⁷¹ el-Fahurî, Hanna, *el-Câmi' fî Târîhi'l-Edebi'l-'Arab, (el-Edebû'l-Kadim)*, Dar el-Cil, 1. Baskı, Beyrut, 1986, s. 280; Ebu Ureyban, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şi'ruhu*, s. 23; Özcan, a.g.m., s. 88; Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi*, s. 203; Demirayak, Ceviz, Yanık, *Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları*, s. 97; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 63.

⁷² el-İsfehânî, *el-Eğâni*, X, s. 171; el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 92; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 66.

⁷³ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 97; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 66-69.

kabulden sonra, hükümdarın yanında Lebîd'in annesinin amcazadesi olan Absoğullarından Râbî b. Ziyâd da bulunmaktadır. Bu şahsın kabilesi ile Âmir oğulları arasında ezeli bir düşmanlık vardır. Bu şahıs durumdan faydalanarak hükümdarın yanında şâirimizin kavmi hakkında hoş olmayan sözler söyleyerek Hire hükümdarı en-Nu'mân b. Munzir'in, Âmir oğullarından yüz çevirmesine neden olmuştur. Bu durum Âmir oğullarını derinden etkilemiş ve çaresizce elleri boş bir şekilde develerinin konakladıkları yere gelmişlerdir.⁷⁴

Lebîd, bu yolculuk esnasında henüz heyete katılmayacak yaşta olduğu için onu develerinin yanında bırakmışlardı. Kavminin bu şekilde üzgünve mutsuz olduğunu görünce bu hallerinin sebebini sormuş, onlar da kendisine hükümdarın huzurunda yaşananları anlatmışlardır. Bunun üzerine Lebîd, ertesi gün hükümdarla görüşmek için amcalarından izin istemiş. Lebîd'in bu isteği amcaları tarafından ilk önce karşılık bulmamış, ama ısrarlı tavırları neticesinde hükümdarla görüşmesine izin vermişlerdir.⁷⁵

Bazı kaynaklarda izin vermelerinin sebebi de zikredilir. Buna göre amcaları bu ısrarlı talebine karşı ondan orada bulunan bir bakla bitkisini zemm etmesini eğer beğenirlerse bu görüşmeye izin vereceklerini söylemişlerdir. Bunun üzerine Lebîd, onların taleplerini yerine getirmiş ve onların beğenisini kazandıktan sonra amcalarına şöyle demiştir: *Yarın o şahsı hükümdarın yanında öyle hicvedeceğim ki, bir daha onun yüzüne bakmayacaktır.* Gerçekten de ertesi gün, en-Nu'mân b. Munzir yemekten ve yanında Râbî b. Ziyâd olduğu halde Lebîd içeriye girmiş ve Râbî b. Ziyâd'ı öyle çirkin vasıflarla hiciv etmiştir ki hükümdar onu meclisinden kovmuş ve yemekten el çekerek, *Bu genç yemeğimi zehir etti* demiş ve Âmir oğullarına ikramda bulunmuştur.⁷⁶

Lebîd'in, Râbî b. Ziyâd'ı, en-Nu'mân b. Munzir'in gözünden düşürmesi, kabilesinin nezedinde onu yüceltmiş ve kendisine ihtiyaç duyulan bir görev adamı

⁷⁴ el-İskenderânî, eş-Şeyh Ahmed, Annânî, eş-Şeyh Mustafa, *el-Vasît fi'l-Edebi'l-Arab ve't- Târih*, 1. Baskı, 1919, s. 72; el-Gâlâyînî, *Ricalu'l-Muallakati'l-Aşr*, s. 165-166; Yolcu, *a.g.m.*, s. 119; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 69; Tammâs, Hamdu, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 6, 8; ez-Zeyyat, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabi Lil-Medaris'i-Saneviyet ve'l-Ulya*, s. 69.

⁷⁵ Dayf, Şevki, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî (el-'Asru'l-Câhilî)*, 11. Baskı, Daru'l- Me'arif, Kahire, 1960, s. 195; el-İskenderânî, Annânî, *el-Vasît fi'l-Edebi'l-Arab ve't- Târih*, s. 72; el-Gâlâyînî, *Ricalu'l-Muallakati'l-Aşr*, s. 166; el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 104-106.

⁷⁶ Dayf, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî (el-'Asru'l-Câhilî)*, s. 68-69; ez-Zeyyat, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabi Lil-Medaris'i-Saneviyet ve'l-Ulya*, s. 59; el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 107-108; Soyyiğît, Osman Zeki, *el-Edebü'l-Arabi*, Siyer Yay., İstanbul, 1993, s. 51.

olarak ön plana çıkarmış ve sonraki dönemlerde kendisine tevdi edilen bütün görevleri başarıyla yerine getirmiştir.⁷⁷

Lebîd b. Rebîa, Müslüman olmadan önce kendisiyle ilk Müslümanlardan olan Osman b. Maz'un'la aralarında bir atışma ya da diyalog geçmiştir. Olay, Mekke'de meydana gelmiştir. Lebîd, Mekke'de bulunduğu bir sırada Hire Hükümdarı en-Nu'mân için, yazdığı bir methiyeyi Mekke'li müşriklere okur. O sırada, Mekke'den Habeşistan'a hicret etmiş olan ve ancak el-Velîd b. Muğîre'nin himayesinde, Mekke'ye tekrar gelebilen sahabe Osman b. Maz'un da o mecliste bulunmaktaydı. Lebîd, aşağıdaki beyti okumaya başladığında

أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللَّهُ بَاطِلٌ وَكُلُّ نَعِيمٍ لَا مَحَالَةَ زَائِلٌ

“İyi bilin, Allah’tan başka her ne varsa bir gün yok olacaktır,

Ve her nimet bir gün yok olmaya mahkûmdur.”⁷⁸

Osman, birinci mısrasını takdirle karşılar ve *doğru söyledin* der. İkinci mısrayı okuyunca karşı çıkar ve Lebîd’e bütün müşrik’lerin önünde bu sözüne itiraz ederek: *Yalan söyledin cennet nimetleri ebedidir ve asla yok olmayacaktır.* der. Bu durum karşısında şaşırıp kalan Lebîd müşriklere; *Ey Mekkeliler! Bu sizin yeni adetlerinizden midir? Sizin meclislerinizde daha önce misafir bu şekilde rencide edilmezdi* deyip bu durumdan memnuniyetsizliğini dile getirir. Bu sözler üzerine, oradakiler; *Sen ona aldırma, bu bizim dinimizi terk eden beyinsizlerdendir* derler.⁷⁹

Bu olaydan sonra, el-Velîd b. Muğîre, Osman’a bir daha himayesindeyken böyle bir şey yapmamasını söyler. Aksi takdirde, himayesinden çıkarmakla tehdit edince bu asil sahabe, *senin himayenden çıkıyor ve senden daha büyük olan Allah’ın himayesine giriyorum* diyerek, el-Velîd b. Muğîra’nın himayesinden çıkmıştır.⁸⁰

Mekke’de meydan gelen bu olayın, daha sonraki dönemde Lebîd’in Müslüman olmasında etkili olduğunu söylememiz yanlış olmasa gerek. Çünkü Lebîd, burada bütün

⁷⁷ el-Gâlâyînî, *Ricalu'l-Muallakati'l-Aşr*, s. 166; el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 110-111; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 61.

⁷⁸ Buhârî, “Edeb”, 90; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsabe fî Temyizi's-Sahabe*, I, s. 204.

⁷⁹ İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsabe fî Temyizi's-Sahabe*, I, s. 204.

⁸⁰ el-Cubûrî, Yahya, *Şi'ru'l el-Muhadramin ve Eseru'l-İslâm'i fihi*, Mektebetu en-Nahda, Bağdat, 1964, s. 234; el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 124, 126; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 74-75.

olumsuz şartlara rağmen güçlü ve sarsılmaz bir imana sahip bir şahsiyetle karşılaşmış ve ömrünün sonuna kadar unutmamıştır. İslam davetini duyunca da kavminin içinden ilk Müslümanlığı seçenlerin arasındaki yerini almıştır.

Lebîd'in yukarıdaki beytinin ilk mısrası olan:

أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَّا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ

“İyi bilin, Allah’tan başka her ne varsa bir gün yok olacaktır,” cümlesini, Hz. Peygamber (sas) takdir etmiş ve *Şimdiye kadar bir şâirce söylenmiş en doğru sözdür* buyurarak beğenisini ifade etmiştir.⁸¹

Hiz. Peygamber’in kalplerini İslâm’a ısındırmak amacıyla zekât verdiği kimseler (müellefe-i kulûb) arasında bulunan Lebîd, kuvvetli görüşe göre Hicri 9 (631) yılında Müslüman olmuştur.⁸²

Lebîd, İslâmi davete hayatının ilerlemiş syaşında, yani duygulardan çok akıl ve tecrübenin ön planda olduğu dönemde muhatap olmuş ve davete icabet edip Müslüman olmuştur. Genel yapısı itibariyle, İslâm’ın ilkeleriyle uyuşan ve onları benimseyen biri olan şâirimiz yukarıdaki beyitte ve daha birçok beyitte hayat, ölüm, dünyanın faniliği, zaman içinde nice kavimlerin, hükümdarların gelip geçtiğini, hiç birinin dünyaya sahip olamadığını sık sık işlediğine rastlanır.⁸³

Lebîd’i, diğer muallakâ sahiplerinden ayıran en önemli husus, onun İslâm’ı kabul etmesidir. Diğer muallakâ sahiplerinin hiç biri, bu şerefe haiz olamamışlardır.

Lebîd, Müslüman olduktan sonra herhangi bir tereddüt ve şüphe içinde olmamış ve Hiz. Peygamber (sas)’in vefatından sonra meydana gelen, Ridde (dinden dönme) hareketlerinin içinde bulunmamıştır. Lebîd, bedevilere ve kabilesine ârız olan imanda, tereddüt halini asla yaşamamış, bu yeni dine inanarak bütün benliğiyle yaşamaya çalışmış ve İslâm’a bağlı kalmıştır.⁸⁴

⁸¹ Buharî, “Edep”, 90; İbn Hacer el-Askalani, *el-İsabe fî Temyizi’s-Sahabe*, I, s. 203; İbnu’l-Esir, *Usdu’l-Ğabe fî Ma’rifeti’s-Sahabe*, s. 1052; el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 124.

⁸² Tülücü, *Lebîd b. Rebîa*, DİA, TDV Yay, İstanbul, 2000, XXVII, s. 122.

⁸³ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 135; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 75.

⁸⁴ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 140; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 77.

3. LEBÎD B. REBÎA'NIN MİZACI

Lebîd, gözü pek, cesur, kahraman ve haysiyetli kişiliğe sahip bir şâirdir. Aynı zamanda, o günün toplumunda hatırı sayılı bir birikim ve tecrübeye sahipti.⁸⁵

Dönemin toplumu içinde önemli bir yer edinen şâirimiz, sadece şiir alanında değil, o dönemin övülen bütün özellikleri olan liderlik, cömertlik, hatiplik vb. daha birçok vasfı kendisinde cem etmiş bir şahsiyettir. O, diğer şâirlerin aksine hiçbir şiirinde aşırılığa kaçmamış Tarafe, Züheyr ve diğer muallakâ sahibi olan veya muallakâ sahibi olmayan şâirler gibi kasideler yazmamış, şiirini, bir kazanç vesilesi olarak kullanmamıştır.⁸⁶ O, daha çok kendisinin ve kabilesinin sesi olmuş ve bu minvalde şiir söylemeyi kendisine şiar edinmiştir.⁸⁷

Bütün bu söylenenlere ek olarak Lebîd, dönemin en birikimli kişilerinden biriydi. Yaşadığı dönemle ilgili malumatlar dışında, geçmişte yaşanmış olan olaylardan da haberdardı. Bu konudaki bilgisi, o dönem için hayretler uyandıracak bir seviyedeydi. Öyle ki, kendisinin yaşadığı dönemden çok önce yaşamış olup, izleri dahi kalmayan milletlerin hükümdarlarına ait haberlerini ondan ders çıkarmaları için dile getirir ve anlatırdı.⁸⁸

Buna ek olarak Lebîd, o dönemde okur-yazarlığın çok nadir olduğu esnada okur-yazardı.⁸⁹ Bu konuyu ileride Lebîd'in İslâm'daki hayatını anlatınca, Hz. Ömer'in kendisine, İslâm'da yazdığı bir şiir getirmesini isteyince Bakara suresini yazıp getirmesin bunu en önemli delillerindendir..

Diğer câhiliye şiirlerinde olmayan birçok tarihi bilgi Lebîd'in şiirlerinde vardır. İrem, Ad, Himyer, Tübbâ kralları ve halkları ile Hz. Davud (as) gibi birçok eski devirlere ait bilgiler yanında Fil vakası ve en-Nu'mân b. Munzîr devrinden birçok malumat bulunur. Onun, Araplara has olan nesep ve soy bilgisini de eklemek gerekir. Araplar arasında soy ağacını Adnan'a kadar ulaştıran ender şahsiyetlerden biridir.⁹⁰ Bu

⁸⁵ Özcan, a.g.m., 88; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 79.

⁸⁶ Brockelmann, Carl, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabi*, I, s. 145.

⁸⁷ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 168; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 79.

⁸⁸ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 162,164; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 80.

⁸⁹ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 162; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 80.

⁹⁰ el-Husni, *Divanu'l-Arap Mevsuatı Lebîd b. Rebîa*, s. 50-51; el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 163-164; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 80.

birikimlerin kendisine yapmış olduğu seyahatlerden miras kaldığını söylesek yanlış olmaz.

Lebîd, Araplar arasında, ahde vefaya bağlılık gösteren nadir şahsiyetlerinden biridir. O, annesinin önceki evliliğinden olan üvey kardeşi Erbed'e öldüğü zaman yazdığı mersiyeleler,⁹¹ ona ve amcası Ebu Bera'ya duyduğu sevgi, saygı ve muhabbet, onun ahde bağlılığını ortaya koymak için yeterlidir.⁹²

Şâirimizin, en önemli vasıflarından birisi de babası Rebîa'dan aldığı cömertliktir. Yukarıda da anlatıldığı üzere babası, *Rabi'u'l-muktirîn* yani yoksulların ilkbaharı yahut yoksulların Rabi'i denilirdi. O, etrafında bulunan fakir fukarayı yedirir, ihtiyaçlarını karşılardı. Bu âdeti, câhiliye döneminden beri vardır. Kumardan kazandığı paraları yoksullara dağıttığı söylenmektedir.⁹³

O, câhiliye döneminde kıtlık ve soğğun habercisi olarak sayılan saba rüzgârının estiği her vakit yoksulları doyuracağını ahdetmiş ve bu ahdine ömrünün sonuna kadar bağlı kalmıştır.⁹⁴ Bunun dışında Lebîd'in, iki kabı daha vardı bunları her gün doldurur ve yoksullara dağıtırdı. Öyle ki, kendisi hakkında: *Deve kesmeyip kan dökmediği gün görülmemiştir*⁹⁵ denilmiştir.

Bu alışkanlığını Kendi yurdu olan Necid'de varlıklı durumdayken yerine getirdiği gibi, Müslüman olup Kûfe'ye yerleştikten sonrada, kısıtlı imkânlarla rağmen devam ettirmiştir.⁹⁶

Kûfe'de, muhtaç durumda olduğu bir sırada, yine bir saba rüzgârı esmeğe başlamıştı. Lebîd'in bu âdetinden ve muhtaç halinden haberdar olan Kûfe valisi Velid b. Ukbe bir konuşma yapıp “*Ey insanlar! Şüphesiz bilirsiniz ki, kardeşiniz Lebîd b. Rabia, câhiliye devrinde, saba rüzgârı estikçe ziyafet çekmeyi adamıştır. Bugün ise onun günlerinden bir gündür; saba rüzgârı esmiştir. Öyleyse ona yardım ediniz! İşte ben ilk yardımı yapıyorum.*” diyerek sözünü bitirdikten sonra Lebîd'e yüz deve gönderir.⁹⁷ Valinin bu konuşma ve tavrı karşısında şehrin bütün zenginleri Lebîd'e yardım

⁹¹ el-Husni, *Divanu'l-Arap Mevsuatu Lebîd b. Rebîa*, s. 78.

⁹² el-İsfahânî, *e'l-Eğâni*, XIV, S. 321;

⁹³ Ebu Ureyban, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şi'ruhu*, s. 27; Aslan, *a.g.m.*, s. 43-44; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 81.

⁹⁴ Ebu Ureyban, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şi'ruhu*, s. 27.

⁹⁵ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 168-169;

⁹⁶ Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 81.

⁹⁷ el-Cumahî, Ebu Abdullah Muhammed b. Sellam, *Tabakatu's-Şuara*, s. 57.

konusunda adeta birbirleriyle yarışmışlardır. Lebîd, âdeti üzere gelen mallardan umumi bir ziyafet vermiştir.⁹⁸

Kûfe valisi Velid b. Ukbe, Lebîd'e, develerden başka aşağıdaki beyitleri de göndermekle şâirane bir zerâfet göstermiştir:

تَرَى الْجَزَارَ يَشْدُ شَفَرَتَيْهِ	إِذَا هَبَّتْ رِيَاخُ بَيْتِي عَقِيل
أَشْمُ الْأَنْفِ أَصِيدُ عَامِرِي	طَوِيلُ الْبَاعِ كَالسَّيْفِ الصَّقِيل
وَفِي ابْنِ الْجَعْفَرِيِّ بِخَلْفَتَيْهِ	عَلَى الْعَلَاتِ وَالْمَالِ الْقَلِيل
بِنَحْرِ الْكُومِ مَا هَبَّتْ لَدَيْهِ	رِيَاخُ صَبَأٍ تَجِيءُ مَعَ الْأَصِيل

*“Ebu Âkîl’in rüzgârları esmeye başladığı zaman,
Kasabın bıçağı bilemeğe başladığını görürsün.*

*Âmirlerin en yaman avcısı, burnu koku alan,
Uzun kulaçlı, bir kılıç gibi parıl parıl parlayan.*

*Caferoğulları içinde iki yeminiyle vardır,
Hastalıkta yahut maddi sıkıntıda da olsa.*

*Akşamla berber geldi mi saba rüzgârı,
Keser, semiz hörgüçlü develeri.”⁹⁹*

⁹⁸ el-İskenderânî, Annânî, *el-Vasît fi'l-Edebi'l-Arab ve't- Târih*, s. 73; Ebu Ureyban, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şî'ruhu*, s. 31; Aslan, *a.g.m.*, s. 44.

⁹⁹ el-Kureşi, *Cemharatu Eş'ar'i-l Arab*, s. 83; İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-Şu'ara*, s. 268; Ebu Ureyban, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şî'ruhu*, s. 31; Tammas, Hamdu, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 9; Aslan, *a.g.m.*, s. 44; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 81; Bint eş-Şati, Aişe Abdurrahman, *Kiyemün Cedidetün Lil Edebi'l -Arabi'l-Kadim ve el- Muasır*, Daru'l-Mearif, 2. Baskı, Kahire, 1970, s. 38.

Lebîd, bu beyitlere cevap verme işini kızına havale etmiş¹⁰⁰ o da aşağıdaki şiirle cevap vermiştir:

دَعُونَا عِنْدَ هَبَّتِهَا الْوَلِيدَا	إِذَا هَبَّتْ رِيَّاحُ بَنِي عَقِيلٍ
أَعَانُ عَلَى مُرْعَتِهِ لَبِيدَا	أَشَمَّ الْأَنْفِ أَصِيدَ عَبْشَمِيَا
عَلَيْهَا مِنْ بَنِي حَامٍ قُعُودَا	بِأَمْثَالِ الْهَضَابِ كَأَنَّ رَكْبًا
نَحَرْنَا وَأَطَعْنَا الثَّرِيدَا	أَبَا وَهْبٍ جَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا
وظَنِّي بَابِنِ أَرُوى أَنْ تَعُودَا	فَعُدْ إِنَّ الْكَرِيمَ لَهُ مَعَادٌ

“Ebu Âkîl’in rüzgârları estiği zaman,

Çağırırız Velid’i her estiği vakitte.

Abdüşşemsin en cömerti, en güzidesi olan,

Yardıma sevketti kendisini, Lebîd’in mürüvvetine.

Sırtı tümsek gönderdiklerinin, üzerinde sanki

Ham neslinden biri oturmuş gibi oylumlu inan ki.

Ey Vehbin babası, Allah Senden razı olsun,

Onları kestik ve tiritlerini de yedirdik.

Tekrarla bu ihsanını, zira tekrar şeref alametidir,

Benim İbn Erva hakkındaki düşüncem tekrar edeceğidir.”¹⁰¹

¹⁰⁰ İbn Hacer el-Askalani, *el-İsabe fî Temyizi’s-Sahabe*, I, s. 205.

¹⁰¹ İbn Hacer el-Askalani, *el-İsabe fî Temyizi’s-Sahabe*, I, s. 205; el-Kureşi, *Cemharatu Eş’ar’i-l Arab*, s. 84; İbn Kuteybe, *eş-Şi’r ve’s-Şu’ara*, s. 268-269; Ebu Ureyban, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şî’ruhu*, s. 31; Aslan, *a.g.m.*, s. 44; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 82; İbn Reşîk el-Kayrevânî, *el- Umde fî Mehâsini’s-Şi’r ve Âdabih*, I, s. 121-122.

Bunun üzerine Lebîd, kızına; *hediyeinin tekrarlanmasını istemeseydin cevabın iyi idi*, demiştir. Kızı da: *Hükümdarlardan bir şey istemek ayıp değildir* deyince buna karşı Lebîd: *Kızım, senin bu sözün daha şâiranedir* cevabını vermiştir.¹⁰²

Lebîd'i, dönemin şâirlerinden ayıran diğer bir özellik de iffetidir. O, dönemin şâirleri olan İmruu'l-Kays, Tarafe ve diğer şâirlerin gazelde aşırıya kaçtığı gibi aşırıya kaçmamış, özellikle o şâirlerin yaptığı gibi kötülük ve evli kadınlara göz dikme, eşlerinin gıyabında onlarla beraber olma, gayr-i meşru beraberlik yaşama gibi hususları yaşamamıştır. Bu husus onun, o dönemin şâirlerinin ayırt edici özelliği olarak zikredilmesi gerekir.¹⁰³

Şâirimiz, bunların yanında insanlara iyi davranma, sevgilerini kazanma, kötülüklerine olabildiğince müsamahakâr davranma, hatalarını bağışlama, daima barış yanlısı olma, kin ve nefretten uzaklaşma, mecbur kalmadıkça savaşa girmeme, haksızlığa tahammül etmeme, dostlarını iyi ve salihlerden seçme onlara karşı, müsamahakâr, düşkün ve vefakâr, komşularına karşı nazik, haklarına riayet eden, haksızlığa karşı onların saffında yer alma gibi nice özelliği vardır.¹⁰⁴

Lebîd'in, bu özellikleri şiirlerine yansımış, hicivleri akranları olan İmruu'l-Kays, Tarafe, Hutaya ve diğer şâirlerde olduğu gibi aşırıya kaçmamıştır.

Bütün bunlar, onu câhiliye toplumunun o günkü alışkanlıklarından tamamıyla uzak olduğunu da söylemek doğru değildir. Bu yüzden o, yukarıda da değindiğimiz gibi kumar oynamış ve onu yoksullara dağıtmıştır. İçkiyi de, bir cömertlik nişanesi olarak şiirlerinde zikretmiştir. Şunun da göz önünde bulundurulması gerekir, İçki ve kumar, câhiliye toplumunda kerem ve cömertliğin nişanesi olarak addediliyor, kişinin cömertliği bu ikisiyle ölçülüyordu.¹⁰⁵

Lebîd, kendisini ve kavmini övmeyi seven bir şahsiyettir. Kavmini överken, onlarla gurur duyma, onlara mensup olmasından duyduğu memnuniyeti dile getirme ve onların diğer kabilelerde bulunmayan meziyetlerinden bahseder. Kendi nefsinin överken

¹⁰² İbn Reşîk el-Kayrevânî, *el- Umde fi Mehâsini's-Şi'r ve Âdabih*, I, s. 121-122; el-Kureşî, *Cemharatu Eş'ar'i-l Arab*, s. 84; İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-Şu'ara*, s. 269; Ebu Ureyban, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şî'ruhu*, s. 31; Tammaş, Hamdu, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 9; Aslan, *a.g.m.*, s. 44; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 82; Bint eş-Şati, *Kiyemün Cedidetün Lil Edebi'l -Arabi'l-Kadim ve el- Muasır*, s. 59.

¹⁰³ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 169; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 82-83.

¹⁰⁴ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 170,173; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 83-84.

¹⁰⁵ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 174-175; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 84.

de, kahramanlık, cömertlik, ahde vefa, vb. gibi hasletlerini anlatır. Lebîd, söylediği fahr (övünme) şiirlerinde orta yolu tutmuş ve aşırıya kaçmamıştır.¹⁰⁶

4. CÂHİLİYE DÖNEMİNDE LEBÎD B. REBÎA

Lebîd, câhiliyenin ileri gelen saygın şâirlerinden biri sayılmıştır. Tüm râvîlerin ittifakıyla *muallakâ* yazanlardan biridir. Çünkü bu konuda eser yazanlar *muallakâtî's-Seb*'in yazarları arasında onu da saymışlardır.¹⁰⁷

Lebîd, câhiliye döneminde kabilesine çok hizmet etmiş şâirlerin başında gelir. Onları takdir eder, savunur, kara günde onların yanında yer alır, dert, acı ve kederlerini dile getirirdi. Önemli gün ve olaylarına tarih düşer, kahramanlarına övgüler yağdırır, bütün bunları şiiriyle kayda geçirir, ölümsüzleştirirdi.¹⁰⁸

Lebîd'in, câhiliye döneminde söylediği şiirlerinde hica, vâsf, fahr, hamaset ve medih'e çokça yer verdiğini görüyoruz. Fakat bu methin, kendisin baba ve dedeleri, kendi kuvveti ve kabilesinden olan yakınları ile ilgili olduğu görülür. Ayrıca o, kabilesinin cesareti, savaşlarda gösterdikleri başarıları ve iyilikleriyle de övünürdü. Kendi sıfatlarından (gece arkadaşlarıyla yaptığı yolculukları, başkalarına ikram ettiği içkilerden ve aç insanları doyurmasından) bahseder. Kasidelerinde genellikle bu metodu takip ederdi. Muallakâ'sı'nda olduğu gibi kasidelerine mukaddimelerle başlar. Mevkileri (diyar) ve sevgilileri zikretmekle kasidelerine başlar, daha sonra sahrayı devesiyle nasıl geçtiğini dile getirip, devesinin yavrusunu kaybetmiş ineğe benzediğini ifade ederdi. Ardından da kendi cömertliğinden bahseder ve bundan arkadaşlarına karşı ihlâsından bahseder, kabilesiyle övünmeye, kabilesinin seyitlerinin çokluğuyla övünmeye intikal ederdi. Lebîd'in câhiliye dönemindeki kasideleri hep bu tarzdaydı. Söylediklerini pekiştirmek için bazende tabiat olaylarından ve yağmurdan bahsederdi.¹⁰⁹

Şâirimiz, câhiliye döneminde belagatiyle kabilesine hizmet etmiş olmakla da övünür.¹¹⁰ Gerçekten de Lebîd, meşhur bir şâir olduğu zaman da kabilesine sadık kalmış

¹⁰⁶ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 176; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 84.

¹⁰⁷ el-Gâlâyînî, *Ricalu'l-Muallakati'l-Aşr*, s. 164; ez-Zevzenî Ebu Abdillâh el-Hasan b. Ahmed, *Şerhu'l-Mu'allakati'l-Aşr*, Dar Mektebetü'l el-Hayat, Beyrut, 1983, s. 156; Yolcu, *a.g.m.*, s. 120.

¹⁰⁸ Yolcu *a.g.m.*, s. 120.

¹⁰⁹ Özcan, *a.g.m.*, s. 90.

¹¹⁰ Brockelmann, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabi*, I, s. 145.

ve dönemin diğer şâirleri gibi kabilesini bırakarak gezici bir şâir olmayı uygun görmemiştir.¹¹¹

5. İSLÂM DÖNEMİNDE LEBÎD

Lebîd'in, İslâm'daki hayatını anlatmaya başlamadan önce o dönem Arap toplumunda yaygın olan şirk dışında her hangi bir inanca sahip olup olmadığını bilinmemektedir. Elimizdeki kaynaklarda, Brockelmann'ın dışında, bu konuyla ilgili herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Brockelmann'a gelince o, "*Tarihu'l-Edebi'l-Arabi*" adlı eserinde Lebîd'in, câhiliye döneminde dini meselelerle ilgilendiğini¹¹² ve onun Hristiyanlıkla ilgili bazı bilgileri bildiğini, ancak onun bu dine mensup olup olmadığı hakkında kararsız kaldığı anlaşılmaktadır.¹¹³

Lebîd, Müslüman olmadan önce Allah'ın varlığına ve birliğine, ahiret gününe ve o günde hesap vermeye inanan bir şahsiyettir.¹¹⁴ Aşağıdaki beyt bunun delilidir:

وَكُلُّ أَمْرٍ يَوْمَ سَيَعْلَمُ سَعْيُهُ إِذَا كُشِّفَتْ عَنِ الْإِلَهِ الْمَحَاصِلُ

"Her İnsan bir gün yaptıklarından haberdar olacaktır,

Allah katında hesap görülünce."¹¹⁵

Lebîd'in bu özelliğinden dolayı, onun şiirlerinde putlar, onlara yaklaşmak adına kurban kesme ve putperestliği çağrıştıracak şiirler geçmemiştir.¹¹⁶

Şâirimiz, câhiliye dönemi'nde de İslâm'da sevilen, beğenilen özellikleri kendisinde cem etmiş bir şahsiyettir. Dolayısıyla İslâm'a girdikten sonra da bunlara İslâm'ın güzelliklerini de ekleyerek sade bir hayat yaşamayı tercih etmiştir. Müslüman olduktan sonra, Allah'ın kitabı olan Kur'ân'ı Kerim'i okumak ve ezberlemekle meşgul olmuştur. Kısaca daha önceden yaşadığı zahidane hayatı devam ettirmiştir.¹¹⁷

Lebîd, Medine'ye gelip Müslümanlığını açıkladıktan sonra kavminin yanına dönmüş ve vaktini Kur'ân okumakla, çevresindeki insanlara öldükten sonra dirilmeyi,

¹¹¹ Brockelmann, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabi*, I, s. 145; Aslan, *a.g.m.*, 44.

¹¹² Brockelmann, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabi*, I, s. 145.

¹¹³ Brockelmann, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabi*, I, s. 127.

¹¹⁴ Kafes, Mahmut, *Muallakalarda Hayvan ve Bitki Tasviri*, Selçuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (SEFAD), 2016 (35), s. 151.

¹¹⁵ Tammam, Hamdu, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 48; el-Husni, *Divanu'l-Arap Mevsuatu Lebîd b. Rebîa*, s. 85; el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 180; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 85.

¹¹⁶ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 183.

¹¹⁷ el-Kureşî, *Cemharatu Eş'ar'i-l Arab*, s. 85; el-İsfahânî, *e'l-Eğâni*, XIV, s. 345.

cennet'i, cehennem'i, ahirette karşılaşacağı mükâfatı veya cezayı hatırlamakla geçirmiştir.¹¹⁸

Lebîd'in, Müslüman olduktan sonra şiir söyleyip söylemediği hakkında tartışmalar olmuştur. Kimi yazarlar sadece tek bir beyit söylediğini.¹¹⁹ İddia etmiş ancak bu beyitin hangisi olduğu hakkında ittifak etmemişlerdir.¹²⁰

Söz konusu ihtilafın sebebi, rivayet edildiğine göre Hz. Ömer kendi hilafetinde o günkü Kûfe valisi olan el-Muğire b. Şu'be'ye bir mektup yazarak ondan Kûfe'de bulunan şâirleri toplayıp Müslüman olduktan sonra söylemiş oldukları beyitleri yazıp kendisine göndermesini ister. Vali, halifenin bu isteğini yerine getirmek için, Kûfe'de bulunan şâirleri toplayarak onlara halifenin isteğini yerine getirmelerini ister. Sıra Lebîd'e gelince, isterlerse câhiliye döneminde söylediği şiirlerinden bir tanesini yazabileceğini söyler. Bu talebi kabul edilmeyince, eve dönerek bir sayfaya Bakara suresini yazarak getirir. *Bu nedir diye sorulduğunda?* Buna cevap olarak *Müslüman olduktan sonra, Allah şiir yerine bana bunu ihsan etti* demiştir.¹²¹

Başka bir rivayette, Hz. Ömer'in kendisi Lebîd'den, İslâm'da söylediği bir şiirini kendisine okumasını istemiş, o da Bakara Suresini okuyarak, şu şekilde cevap vermiştir: *Allah, bana Bakara ve Ali İmran surelerini öğrettikten sonra bana şiir söylemek yaraşmaz.*¹²² Hz. Ömer, bu cevabı çok beğenmiş ve maaşına 500 daha ekleyerek önceden 2.000 dinar veya dirhem olan maaşını 2.500'e çıkartarak onu ödüllendirmiştir.¹²³

¹¹⁸ Aslan, , a.g.m., 43.

¹¹⁹ Bkz.: İbnu'l-Esir, *Usud'l-Ğabe fî Ma'rifeti's-Sahabe*, s. 1052; el'İskenderânî, Annânî, *el-Vasît fi'l-Edebi'l-Arab ve't- Târih*, s. 73; İbn Kuteybe, *Eş-Şi'r ve's-Şu'ara*, s. 267; Soyuyiğit, Osman Zeki, *el-Edebü'l-Arabi*, s. 51; el-Gâlâyînî, *Ricalu'l-Muallakati'l-Aşr*, s. 169; el-Enbârî, *el-Muâlâlâkti's-Seba*, s. 104; Tammas, Hamdu, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 6; Tülüçü, *Lebîd b. Rebîa*, DİA, TDV, s. 122.

¹²⁰ Uteybi, Bedriye Münevver, *el-Esalibu'l-İnşaiyetu fi Şi'ri Lebîd b. Rebîa*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ümmül Kura Üniversitesi, Mekke, 2009, s. 18

¹²¹ el-Gâlâyînî, *Ricalu'l-Muallakati'l-Aşr*, s. 169;

¹²² İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-Şu'ara*, s. 267; el-Enbârî, *el-Muâlâlâkti's-Seba*, s. 104; Ebu Ureyban, *Lebîd b. Rebîa*, *hayâtuhu ve şî'ruhu*, s. 63; el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 380-381; Güleç, İsmail, *İslâm'da Şiir ve Şâir Algısına Dair Kimi Tespitler*, s. 8; Ürün, *Klasik Arap Edebiyatı*, s. 33.

¹²³ el-Gâlâyînî, *Ricalu'l-Muallakati'l-Aşr*, s. 169; İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-Şu'ara*, s. 267; Uteybi, *el-Esalibu'l-İnşaiyetu fi Şi'ri Lebîd b. Rebîa*, s. 18-19.

Lebîd'in, Müslüman olduktan sonra şiir söylemediğini iddia edenler önceki tarihçiler ve yazarlardır. Sonradan gelenler ise mesnetsiz ve tahkik yapmadan onları takip etme yolunu tercih ettikleri sanılıyor.¹²⁴

Gerçek olan şu ki, Lebîd Müslüman olduktan sonrada şiir söylemiştir.¹²⁵ Onun, şiir söylemediğini iddia etmek yerine belki şunu söylemek daha uygun olacaktır, Lebîd, İslâm'a girdikten sonra, câhiliye dönemindeki üslubunu değiştirmiş, bu yeni dinin ruhuna uygun şiirler söylemiştir. Ayrıca o, şiiri bir sanat olarak değil yeni girdiği dine hizmet olarak görmüştür. Yukarıda da değindiğimiz üzere câhiliye dönemindeki şiirleri de İslâm inancına yakın olup diğer şâirlerde olan aşırılık yoktu.¹²⁶

Müslüman olduktan sonra, Kur'ân-ı Kerim'e yönelmiş, onun fesahat, belagat ve icazına hayran kalmış, onunla meşgul olmuştur. Çünkü onda bulunan, eşsiz üslubu başka hiçbir şâir ve şiirde bulamamıştır.¹²⁷

Ayrıca Lebîd gibi, câhiliye döneminde, şiirleri Araplar tarafından beğenilen bir şahsiyetin şiiri tamamıyla bırakması vakıya ve dönemin şartlarına bakıldığı zaman o kadar da kolay olmadığıda bir gerçektir. Burada şunu dile getirmekte fayda var, İslâm şiiri yasaklamamış ve şâirlerin şiir söylemesini yasaklamamıştır. Bilakis şiiri ve şâiri düşmanlara karşı kendi silahlarıyla vurmak için kullanmıştır.¹²⁸

Şâirimizin, Müslüman olduktan sonra da şiir söylediğini ortaya koymak açısından onun divanına bakmak yeterlidir.¹²⁹ Biz burada, İslâmî dönemde söylediği şiirlerden birkaç beyti örnek olması açısından aşağıda vereceğiz:

وَيَاذَنِ اللّٰهَ رَيْثِي وَعَجَلْ	إِنَّ تَقْوَى رَبِّنا خَيْرُ نَفْلٍ
بِيَدِهِ الْخَيْرُ مَا شَاءَ فَعَلْ	أَحْمَدُ اللّٰهَ فَلَا نَدَّ لَهُ
نَاعِمَ الْبَالِ وَمَنْ شَاءَ أَضَلْ	مَنْ هَذَا سُبُلَ الْخَيْرِ اهْتَدَى

¹²⁴ Ebu Ureyban, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şî'ruhu* , s. 63-64.

¹²⁵ Brockelmann, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabi*, I, s. 145.

¹²⁶ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 183-184; Ebu Ureyban, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şî'ruhu* , s. 67-68.

¹²⁷ el-Gâlâyînî, *Ricalu'l-Muallakati'l-Aşr*, s. 170.

¹²⁸ Uteybi, *el-Esalibu'l-İnşaiyetu fi Şî'ri Lebîd b. Rebîa*, s. 20; Soyyiğit, Osman Zeki, *el-Edebü'l-Arabi*, s. 74.

¹²⁹ Bkz. Tammâs, Hamdu, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 15 ve sonrası.

*“Rabbimizden sakınmak en büyük erdem ve fazilettir,
Geride kalmamda, öne çıkmamda onun izni ile dir.*

*Allah’a hamd ederim onun ortağı yoktur,
Onun elindedir hayır, istediğini yapar.*

*Kimi doğru yola iletirse hidayet bulur,
Gönlü huzurlu olur, dilediğini de yoldan saptırır.”¹³⁰*

Yukarıdaki beyitler, İslâm’ın, ruhunu ortaya koyması açısından oldukça önemlidir. Ayrıca câhiliye döneminde her ne kadar, Allah inancı olsa da, Allah’la beraber ortakların olduğuna da inanılıyordu. Nitekim Kur’ân-ı Kerim, bu hususu ¹³¹ açıkça dile getirmiştir.

Kur’ân-ı Kerim’in etkisi bu beyitlerde açıkça kendisini gösteriyor. Zira eğer Lebîd, aşağıdaki ayetleri ve benzerlerini bilmemiş olsaydı söz konusu beyitlerin tesadüfen ortaya çıkması mümkün olmazdı.¹³²

“لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ” “Onun benzeri gibi olan hiçbir şey yoktur”.¹³³ ve “وَمَا تَشَاؤُنْ”¹³⁴ Ve “يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ”¹³⁵ “Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz”.¹³⁴ Ve “Dilediğini saptırır dilediğini de doğru yola iletir”.¹³⁵

Yine Lebîd’in başka bir beyti şöyledir:

رَأَيْتُ التَّقَى وَالْحَمْدَ خَيْرَ تِجَارَةٍ رَبَّاحًا إِذَا مَا الْمَرْءُ أَصْبَحَ ثَاقِلًا

*“Kiş’inin yaşlandıktan sonra ki en kazançlı ticareti,
Allah’a hamdı ve takvayı gördüm (bildim).”¹³⁶*

¹³⁰ el-Husni, *Divanu’l-Arap Mevsuatu Lebîd b. Rebîa*, s. 92; el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 70; Uteybi, *el-Esalibu’l-İnşaiyetu fî Şi’ri Lebîd b. Rebîa*, s. 19; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 86.

¹³¹ Örnek olması açısından Bkz. En’am, 6/ 100; Zümer, 39/38.

¹³² Ebu Ureyban, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şî’ruhu*, s. 68.

¹³³ Şuara, 42/11.

¹³⁴ İnsan, 76/30.

¹³⁵ Nahl, 16/93.

¹³⁶ Tammam, *Hamdu, Divanu Lebîd b. Rebîa*, Daru’l Ma’rife, s. 48; el-Husni, *Divanu’l-Arap Mevsuatu Lebîd b. Rebîa*, s. 98; Ebu Ureyban, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şî’ruhu*, s. 69.

Yukarıdaki beyitte geçen, hamd ve takva kelimeleri İslâmî ıstılahlar olup, İslâm'ın özünü teşkil etmektedir zira beyit, bize Allah'ın şu sözünü hatırlatıyor “فَمَا رِبْحُ تِجَارَتِهِمْ” “Onların alış verişleri kazançlı çıkmadı.”¹³⁷

Lebîd'in, divanına bakıldığında Müslüman olduktan sonra buna benzer beyitleri fazlaca görmek mümkündür.¹³⁸ Fakat biz burada sadece bunları zikretmekle yetiniyoruz.

Bu söylenenlerden sonra şunu söylersek yanlış olmazsa gerek, Lebîd, Müslüman olduktan sonra şiir söylemiştir. O, câhiliye döneminde söylediği şiirlerde dönemin etkisinde kalmıştır. Lebîd'in, İslâmiyet dönemindeki şiirlerine bakıldığında da ise onun Kur'ân-ı Kerim'in etkisinde kaldığı görülmektedir. Bu etki, en bariz şekilde kardeşi Erbed için söylemiş olduğu mersiyesinde görülmektedir. Lafızları saf, nezih, manalarında İslâm'ın parlaklığı ve sedası görülür. Bu dönemde, söylediği bütün kasidelerinde İslâm'ın ruhunu temsil etmiştir. Allah'ın birliğinden, takvadan, Salih amelden, insanların kıyamette Allah'a arz olunacağından, ölümün hak olduğundan ve her insanın kendi hakkında düşünmesinin şart olduğundan bahsettiği görülmektedir. Çoğu zaman vaaz ederken Allah'ın, önceki ümmetleri helak etmesinden bahsetmiştir.¹³⁹

Lebîd, Müslüman olduktan sonra da şiir söylediğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Fakat gerek Kur'ân'ın, fesahat ve belagatiyle meşgul olması, gerekse yaşının ilerlemiş olması sebebiyle söylediği şiirler câhiliye dönemiyle kıyaslandığında oldukça azdır. Öyle ise, Hz. Ömer ile aralarında geçen diyalogu, şiir söylemediğine değil bilakis Kur'ân'dan daha fasih bir metnin olmadığını dile getirmek için yaptığı söylenmelidir.¹⁴⁰

Şâirimiz, Müslüman olduktan sonra Kûfe şehrine yerleşmiş ve geri kalan ömrünü burada geçirmiştir.¹⁴¹ Müslümanlar arasında meydana gelen fitne olayları, Hz. Osman'ın şehit edilmesiyle başlayıp Hz. Ali'nin şehit edilmesine kadar ki dönemde, fitne olaylarına karışmamış, kendisini ibadete, Kur'ân okumaya ve Müslümanlara

¹³⁷ Bakara, 2/16.

¹³⁸ Bkz.: Tammaş, Hamdu, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 14 ve sonrası; Özcan, *a.g.m.*, s. 90.

¹³⁹ Özcan, *a.g.m.*, s. 90.

¹⁴⁰ Ebu Ureyhan, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şi'ruhu*, s. 65-66; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 89.

¹⁴¹ Brockelmann, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabi*, I, s. 145.

nasihat etmeye adanmış özellikle bu dönemde fitneden uzak durmuştur. Kaynaklarda kendisiyle ilgili fitne döneminde her hangi bir bilgi mevcut değildir.¹⁴²

Burada Lebîd ile ilgili şöyle bir soru akla gelebilir. Diğer Müslüman şâirlerden Hassan b. Sabit, Abdullah b. Ravaha vs. gibi neden Lebîd Hz. Peygamberi şiirlerinde övmemiştir? Cevap olarak yukarıda söylendiği gibi o, Müslümanlıktan sonra Kur'ân'la meşgul olmuş, fesahat, belagat ve eşsiz icazı karşısında artık şiir söylemeyi eskiden olduğu gibi bir sanat olarak icra etmemiştir. İkinci olarak da Lebîd, kaynakların verdiği bilgiye göre hicretin 9. Yılında yaşı ilerlemiş olduğu bir dönemde İslâm'a girmiş, artık eskisi kadar şiir söylemeye meraklı olmamıştır.¹⁴³

Şâirimiz, uzun bir ömür yaşamıştır. Kimi rivayetler, yaklaşık 150 yıl¹⁴⁴ yaşadığını ve vefatının Hz. Osman'ın halifeliğinin sonlarına doğru (35 - 38 /665-669) yılında Kûfe'de vefat ettiği yönünde olduğunu¹⁴⁵ bildirirken, bir başka rivâyet ise onun Hz. Osman'ın halifeliği döneminde halifenin anne bir kardeşi Velîd b. Ukbe b. Ebî Muayt'ın Kûfe valiliği yaptığı sırada 140 yaşında¹⁴⁶ vefat ettiğini aktarmıştır. Başka bir rivayete göre ise Muaviye döneminde Hicri 40 veya 41 yıllarında 157 yaşında vefat etmiş ve Ben'i Ca'fer b. Kilâb sahrasına defnedilmiştir.¹⁴⁷

6. LEBÎD B. REBÎA'NIN EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Lebîd'in, câhiliye döneminde yazılan, en üstün vasıflara haiz olan muallakâ sahibi olduğunu ve İslâm geldikten sonra Müslümanlığı kabul etmesi hasebiyle Muhadram şâirlerden olduğu çalışmamızın başında ifade edilmişti.

Lebîd, meşhur tenkitçi şâir ve aynı zamanda kendisi de muallakâ sahibi olan en-Nabiğatü'z-Zübyani'ye şiirini okumuş ve en-Nabiğatü'z-Zübyani ona *Eş'aru'l-Arab* (Arapların en iyi şâiri) diyerek kendisini takdir etmiş ve beğenisini dile getirmiştir.¹⁴⁸ Başka bir rivayete göre, ona ilk şiir okuduğunda o, *sen Âmir oğullarının en şâirisin*

¹⁴² el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 151.

¹⁴³ Ebu Ureyban, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şi'ruhu*, s. 72.

¹⁴⁴ İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve 'ş-Şu'ara*, s. 267; Aslan, *a.g.m.*, 43.

¹⁴⁵ İbnu'l-Esir, *Usud'l-Ğabe fî Ma'rifeti's-Sahabe*, s. 1053; Yolcu, *a.g.m.*, s. 121.

¹⁴⁶ el-Gâlâyînî, *Ricalu'l-Muallakati'l-Aşr*, s. 173.

¹⁴⁷ el'İskenderânî, Annânî, *el-Vasît fi'l-Edebi'l-Arab ve't- Târih*, s. 73; Tülücü, *Lebîd b. Rebîa*, DİA, TDV Yay, İstanbul, 2000, XXVII, s. 122.

¹⁴⁸ el-Halayile, Muhammed Halil, *Şi'riyetu-t Tekrar, Kıraat'un fî Divanı Lebîd b. Rebîa*, s. 364; el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 113; Özcan, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 8; Ürün, *Klasik Arap Edebiyatı*, s. 33.

demiş ve biraz daha okumasını istemiştir. Her okuduğunda *biraz daha* demiş ve en sonunda da *sen Arapların en iyi şâirisin* demiştir.¹⁴⁹

Rivayete göre, Hz. Aişe validemiz Lebîd b. Rebîa'nın şiirlerini ezberlemiş ve onu arada bir okuyarak hafızasında kalmasını sağlamıştır. Ancak okuduğu şiirler kaybolmuş günümüze ulaşmamıştır.¹⁵⁰ Yine, Hz. Aişe onun bir beytini okuyarak onu rahmetle yâd etmiştir.¹⁵¹

Abbasi Döneminin önde gelen şâirlerinden olan, el-Ferazdak, Lebîd'in şiirlerine hayranlık duyanlar arasında yer almıştır. Bir gün, Ukaysır Oğulları mescidine uğarmış ve orada bir adamın Lebîd'in muallakâ'sın'da geçen aşağıdaki beyti okuduğuna tanık olmuş:

وَجَلَا السُّيُوفُ عَنِ الطَّلُولِ كَأَنَّهَا
زُبُرٌ تُجَدُّ مُتَوْنَهَا أَقْلَامُهَا
“Kalıntılarını ortaya çıkardı üzerinden geçen seller,
Bir kitabın silinmiş hatlarını yinelermiş gibi
eller.”¹⁵²

Bunun üzerine, el-Ferazdak, hemen secdeye kapanmıştır. Etrafindakiler sebebini sorunca, *sizler tilavet secdesini bilirsiniz ben de şiir secdesini bilirim* diyerek şiirinden ne kadar etkilendiğini ifade etmiştir.¹⁵³

Yine, kendisi de divana sahip olan İmam-ı Şafîî, Lebîd ve şiirleri hakkında şöyle demiştir: *O, gerçekten büyük bir şâirdir.*¹⁵⁴ İmam-ı Şafîî

وَلَوْلَا الشُّعْرُ بِالْعُلَمَاءِ يُزْرِي
لَكُنْتُ الْيَوْمَ أَشْعَرَ مِنْ لَيْدٍ
“Şiir söylemek âlimler için bir zül olarak kabul edilmeseydi,
Bugün Lebîd'den daha üstün bir şâir olurdum.”

¹⁴⁹ el-Gâlâyînî, *Ricalu'l-Muallakati'l-Aşr*, s. 176; Yolcu, *a.g.m.*, s. 124; Uteybi, *el-Esalibu'l-İnşaiyetu fi Şi'ri Lebîd b. Rebîa*, s. 16.

¹⁵⁰ İbnu'l-Esir, *Usdu'l-Ğabe fi Ma'rifi's-Sahabe*, s. 1053; el-Enbârî, *el-Muâlâlâkti's-Seba*, s. 104; Aslan, *a.g.m.*, s. 44; el-Gâlâyînî, *Ricalu'l-Muallakati'l-Aşr*, s. 182.

¹⁵¹ el-Kureşi, *Cemhertu Eş'râril-Arab*, s. 82; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsabe fi Temyizi's-Sahabe*, I, S. 205; el-Gâlâyînî, *Ricalu'l-Muallakati'l-Aşr*, s. 182; Özdemir, *a.g.m.*, s. 123; Yolcu, *a.g.m.*, s. 123; Uteybi, *el-Esalibu'l-İnşaiyetu fi Şi'ri Lebîd b. Rebîa*, s. 16.

¹⁵² İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsabe fi Temyizi's-Sahabe*, I, s. 205; el-Husi, *Divanu'l-Arap Mevsuatu Lebîd b. Rebîa*, s. 25.

¹⁵³ İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsabe fi Temyizi's-Sahabe*, I, s. 205; el-Halayile, Muhammed Halil, *Şi'riyetu-t Tekrar, Kıraat'un fi Divan-ı Lebîd b. Rebîa*, s. 364; Özcan, *a.g.m.*, s. 89.

¹⁵⁴ Yolcu, *a.g.m.*, s. 123.

beytiyle, Lebîd'in büyük bir şâir olduğunu itiraf etmiştir. ¹⁵⁵

Cemheratu Eş'aril-Arap kitabının sahibi el-Kuraşî'ye (ö.170) göre; Lebîd b. Rebîa Câhiliye ve İslâm döneminin en iyi şâiri olup şiirinde en az hata yapan kişidir. ¹⁵⁶

Brockelmann, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabi* adlı kitabında, Arap bedevi şâirler arasında en iyi şâir olarak Lebîd'i zikretmiştir. ¹⁵⁷

Lebîd de, İmruu'l-Kays ve Tarefe b. Abd'dan sonra kendini Arapların en büyük şâiri olarak görmüştür. ¹⁵⁸ Lebîd'e; *En iyi şâiri kimdir?* diye sorulduğunda o, *el-Meliku'd Dalîl* yani İmru'l-Kays, *Sonra kim diye?* Sorulduğunda: *el-Ğulamu'l-Katîl* yani *Tarafe*, *Sonra kim?* diye sorulduğunda da: *eş-Şeyh Ebu Âkîl'dir* der ve bununla kendisini kastederdi. ¹⁵⁹

Lebîd'in şiirleri, Araplar tarafından çok beğenilmiştir. Bu nedenle Arap Edebiyatı yazarlarının kimi onu şâirlerin üçüncü tabakasında, ¹⁶⁰ kimileri ise ikinci tabakasında zikretmiştir. ¹⁶¹

Lebîd b. Rabia'nın, edebiyatçılar arasında elde ettiği bu konumu, şiirlerini ve özellikle muallakâsını dil açısından önemli bir kaynak haline getirmiştir. Bu özelliğinden dolayı onun şiirlerini birçok dilbilimci kitaplarında sözcüklerin anlamlarına delil olarak kullanmıştır. ¹⁶²

¹⁵⁵ Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi*, s. 204; Demirayak, Ceviz, Yanık, *Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları*, s. 97.

¹⁵⁶ el-Kureşi, *Cemhertu eş'rari-Arab*, s. 82; Uteybi, *el-Esalibu'l-İnşaiyetu fi Şi'ri Lebîd b. Rebîa*, s. 15.

¹⁵⁷ Brockelmann, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabi*, I, s. 145.

¹⁵⁸ İbn Reşîk el-Kayrevânî, , *el-Umde fi Mehâsini's-Şi'r ve Âdabih*, I, s. 145; el-Cumahî, Ebu Abdullah Muhammed b. Sellam, *Tabakatu's-Şuara*, Daru'l-Kutubi'l-ilmîyye, Beyrut, 2001, s. 42; Demirayak, Kenan, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi*, , s. 204.

¹⁵⁹ eş-Şankîfî, Ahmed Emin, *el-Muallkatu'l-Aşra*, Dar en-Nahda, Kahire, 2005, s. 24; Uteybi, *El-Esalibu'l-İnşaiyetu fi Şi'ri Lebîd b. Rebîa*, s. 7; Özcan, a.g.m., s. 89; el-Cumahî, *Tabakatu's-Şuara*, s. 42; El-Halayile, Muhammed Halil, *Şi'riyetu-t Tekrar, Kıraat'un fi Divan-ı Lebîd b. Rebîa*, s. 364.

¹⁶⁰ el-Cumahî, Ebu Abdullah b. Sellam, *Tabakatu's-Şu'ara*, s. 53; Uteybi, *el-Esalibu'l-İnşaiyetu fi Şi'ri Lebîd b. Rebîa*, s. 15.

¹⁶¹ el-Kureşi, *Cemhertu eş'rari-Arab*, s. 82.

¹⁶² Uteybi, *el-Esalibu'l-İnşaiyetu fi Şi'ri Lebîd b. Rebîa*, s. 7.

İKİNCİ BÖLÜM

LEBÎD B. REBÎA VE MUALLAKÂSINDA ÖNE ÇIKAN KONULAR

Câhiliye dönemi şiirlerinin bize ulaşan en önemlileri, hiç şüphesiz muallakâtır. *Muallak* ismi, ilk zamanlarda, *el-Kasaidu'l-Tival* (uzun kasideler) diye bilinen Câhiliye şiirlerinin en uzununa denmiştir. Yaygın kanaate göre, Araplar müsabakalarda beğenilen en iyi kasidelerini seçip, bunları altın suyu ile yazarak Kâbe'nin duvarına astıkları için, bunlara *muallakât* ismi verilmiştir. Başka bir rivayete göre de, bunlar altın suyu ile yazıldıklarından, *el-Muzehhebat* diye isimlendirilmişlerdir.¹⁶³

Muallakâlar, câhiliye döneminde, her biri, sahibinin en güzel parçası olarak kabul edilen, yedi şâire ait şiir koleksiyonuna verilen addır. Rivayete göre, bu şiirler, câhiliye döneminde kurulan Ukâz gibi panayırlarda her yıl düzenlenen şiir yarışmalarında seçilmiş, mısır ve keten bezinden yapılmış tomarlara, altın suyu ile yazılarak Kâbe duvarına asılmıştır. Bu şiirler, bilahare İslâmî dönemde, Hammâd er-Râvi (ö. 772) tarafından bir araya getirilmiştir.¹⁶⁴

Söz konusu şiirlerin, niçin muallakâ olarak adlandırıldığı âlimler arasında tartışma konusu olmuştur. Bazıları, bu şiirlerin Kâbe duvarına asıldığı için bu isimle anıldığını ileri sürerken,¹⁶⁵ bazıları da bu ismin ilk defa İbn Abd Rabbihî'nin (ö. 940), *el-Ikdu'l-Ferîd* adlı eserinde geçtiğini belirterek, bu ismin daha önce bilinmediğini ve İslâm'dan sonra, *muallak* kelimesinin manasını izah etmek için de bu şiirlerin Kâbe duvarına asıldığı fikrinin uydurulduğunu ileri sürmüşlerdir.¹⁶⁶

Adı geçen şiirlerin adlandırılışı hususunda olduğu gibi hangi şâirlerin bu gruba dâhil edildiği hususunda da farklı görüşler vardır. Bu farklı görüşlerden ortaya çıkan, muallakâ sayısı ona çıkmaktadır.¹⁶⁷

¹⁶³ Özcan, *a.g.m.*, s. 87.

¹⁶⁴ el-Esed, Nâsiruddin *Mesâdiru's-Şi'ri'l-Câhili ve Kıymetuhâ't-Târîhiyye*, Dâru'l-Meârif, Kahire, 1978, s. 112-113; Demirayak, Ceviz, Yanık, *Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları*, s. 23.

¹⁶⁵ el-Enbârî, Ebu Bekir Muhammed b. El-Kâsım, *el-Muâlâlâkti's-Seba*, Mektebetü'l Kuveyt el-Vataniye, Kuveyt, 2003, s. 7; Tülücü, Süleyman, *Muallakat*, DİA, TDV Yay, XXX, İstanbul, 2005, s. 310-311.

¹⁶⁶ Demirayak, Ceviz, Yanık, *Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları*, s. 24.

¹⁶⁷ el-Enbârî, *el-Muâlâlâkti's-Seba*, s. 8-9.

“Muallakâ şiirleri, tamamen klasik kaside tarzında yazılmıştır. Bu nazım şeklinin hususiyeti (yaklaşık 60 ile 100 beyit), bütün parçada, mısraların sonlarına tek bir kafiye tekrerrürün olması ve keza aynı kafiye, ilk mısranın, ilk yarısında vaki olur ve kaside; şâirin, eski sevgilisinin hatırasını anmağa çağırdığı nesîb adı verilen, romantik bir başlangıç teşkil eden kısa bir pasaj ile başlar. Bunu, ilk defa icad ederek kullanan kişinin İmrüu’l-Kays olduğu söylenir. Ondan sonra gelen şâirlerin, hemen hepsi kaside yazma konusunda onu taklit etmişlerdir.”¹⁶⁸

Muallakâ şiirlerinin en önemli özelliklerinden biri de, gerçek metinden az da olsa tarihi bilgilerin elde edilebilmesidir. Muallakâlar fert ve toplumun adeta aynası mesabesinde olup toplumda kadından erkeğe, yaşlıdan gence, herkesin duygu, düşünce, sevinç, acı ve daha birçok unsuru barındırdığından o dönemin toplumunu anlatan adeta birer manzum destandırlar.¹⁶⁹ Zühre’ın muallakâ’sı, o dönemde meydana gelen bir savaşın tarihini ve durumunu aktarması bakımından özellik arz etmektedir.¹⁷⁰

Muallakâ kasidelerinin öne çıkan bir diğer özelliği de, bütün Câhiliye Arap şiirlerinde olduğu gibi konu bütünlüğünün olmamasıdır. Şâir, kolaylıkla bir konudan diğer konuya geçebilir ve kasideyi bir anda bitirebilir.¹⁷¹

1. LEBÎD’İN MUALLAKÂSI

Lebîd’in şiirleri, Araplar arasında çok takdir edilmiştir. Nitekim Hz. Aişe (r.a.)’nin, Lebîd’in çok sayıda şiirlerini ezberlemiş olduğu daha önce ifade edilmişti. Şâirimiz Câhiliye dönemindeki içki âlemlerinin sahnelerini çizdiği gibi, latif bir şekilde avcının önünde yaban eşeklerinin ve ceylanların kaçışlarını veya onların köpeklerle mücadelesi gibi, hayvanlar âleminin sahnelerini tasvir eder. Aynı zamanda, sulama işlerini, hurmalıkları, kendisi için daima güzel tasvirlerle vesile olan yurdunun hatıralarını anmayı da sever. Aşk mevzusunu ikinci plana atar.¹⁷²

Lebîd’in muallakâ’sı, Kâ’be duvarına asılan kasideler arasında dördüncü sırayı alır. Bu kasidenin nazmediliş sebebi, önemli bir iş veya tarihi bir hadise değildir. Şâir, onu yalnızca ruhunun duygularını dile getirmek için ortaya koymuştur. Lebîd, bu

¹⁶⁸ Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi*, s. 179.

¹⁶⁹ Sezer, *a.g.m.*, 80.

¹⁷⁰ Demirayak, Ceviz, Yanık, *Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları*, s. 26.

¹⁷¹ ez-Zeyyat, Ahmed Hasan, *Tarihu’l-Edebi’l-Arabi li’l-Medarisi’s-Saneviyyeti ve’l-Ulya*, s. 22-23; Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi*, s. 180.

¹⁷² Aslan, *a.g.m.*, s. 44.

kasidesinde eski diyarların zihinlerde canlandırılma noktasında öteki muallakâ sahiplerinden üstün görülür. Bu kaside diğer muallâkalar gibi, felsefi ve sosyal meseleleri ihtiva etmezse de latif teşbihleri, parlak tavsifleri ve yüksek hamasi ifadeleriyle yâd edilmeğe değer bulunmuştur. Bu önemli muallâkanın, beyit sayısı kaynaklarda farklı zikredilmiştir.¹⁷³

Lebîd'in, şâirler arasında önemli yeri vardı. Lebîd'in şiirleri, Araplar arsında çok takdir edilmiştir. Daha sağlığında en-Nabiğa, Lebîd'i, Arapların veya en azından kabilesi Havazin'in en büyük şâiri saymıştır.¹⁷⁴

Muallakâ şâirleri, arasında tek Müslüman şâir olan Lebîd'in belli bir olay veya sebebe bağlı olarak değil kendi duygularını dile getirmek için nazmettiği Muallakâsı, Theodor Nöldeke'ye göre bedevi şâirlerin şiirleri arasında en güzel olanlarındandır. Muallakâ'sı'nın ilk bölümü olan nesib kısmında eski konaklama yerlerinin tasvirine geniş yer verilmiştir. Aşk teması, ikinci planda tutulmuştur. Av sahneleri ve âlemleri tasviriyle devam eden kaside, kabile büyüklerini övme ve kendi cömertliğiyle övünmesiyle bitmiştir.¹⁷⁵

Lebîd muallakâsında duyguları, bedevi hayatın ıssızlığını, yalnızlığını, acıklı hallerini, derin ve engin manalarını işleyerek o günün hayatını, özellikle bedevi hayatı anlatmak suretiyle vâsf etmiştir.¹⁷⁶

Lebîd'in muallakâsı da diğer muallâkalar gibi tamamen klasik kaside tarzında yazılmıştır. Bu nazım şeklinin özelliği yukarıda da anlatıldığı gibi (yaklaşık 60 ila 100 beyit), bütün parçada, mısraların sonlarına tek bir kafiye tekerrürünün olması ve keza aynı kafiye, ilk mısranın, ilk yarısında vaki olur ve kaside; şâirin, eski sevgilisinin hatırasını anmağa çağırdığı “*nesîb*” adı verilen romantik bir başlangıç teşkil eden kısa bir pasaj ile başlar.¹⁷⁷

¹⁷³ Aslan, *a.g.m.*, s. 44.

¹⁷⁴ el-Halayile, Muhammed Halil, *Şi'riyetu-t Tekrar, Kıraat'un fî Divan-ı Lebîd b. Rebîa*, s. 364; el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 113; Özcan, *a.g.m.* s. 89; Ürün, *Klasik Arap Edebiyatı*, s. 33.

¹⁷⁵ Tülücü, Süleyman, *Lebîd b. Rebîa*, DİA, TDV Yay, Ankara, 2003, s. 122.

¹⁷⁶ Sezer, *a.g.m.*, s. 86.

¹⁷⁷ Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi*, s. 179.

2. ESKİ ARAP ŞİİRİNDE ŞİİR KONULARI

Gerçek san'atın, her dönem ve muhitteki tezahürlerinde olduğu gibi, eski Arap şiirinin zeminini de, beşeri duygular teşkil ediyordu. Doğal olarak, zaman ve mekâna bağlı olarak bir takım amiller, bu duyguların hem ortaya çıkmasını sağlamış hem de ifade, tarz ve şekillerini hususileştirmiş, onlara kendi aralarında öncelikler vermiştir. Bu bakımdan, câhiliye devri şâirinin, toplumda işgal ettiği yer, onun şiirlerinde çok etkili olmuştur.¹⁷⁸

Araplar, câhiliye döneminde şiir nazmederken, bunları belirli bir amaç için dile getirmişlerdir. İşte bunlara şiir konuları denilmektedir. Eski Arap şiirinde, şiir konuları oldukça çoktur. Biz burada bunların öne çıkanlarını anlatma çalışacağız.

2. 1. Medih (المدح)

Sözlükte, *övmek*, *birinin meziyetlerini dile getirmek* anlamındaki m-d-h kökünün, sonuna nisbet eki getirilerek yapılmış olan medhiyye kelimesi, Türkçe'de *övgü şiiri* manasında kullanılan bir edebiyat terimidir. Methiye, daha çok kaside şeklinde yazıldığından önceleri *kaside-i methiye* olarak anılmış, daha sonra sadece medhiyye şekli kullanılmıştır. Arap edebiyatında ise, genellikle medh, medih, mediha, ümduha ve midha kelimeleri kullanılır.¹⁷⁹

Övülme ve beğenilme arzusu, insanın fitratında bulunduğundan övgü şiirleri insanlık tarihi kadar eskidir. Bu sebeple, medih Arap şiirinde en çok işlenen konuların başında yer alır. Fahr, mersiye, hamaset, gazel, gibi türlerin temelinde de medih vardır.¹⁸⁰

Eski Arap şiirinin ilk döneminde medih çok yaygın değildir. Yapılan iyiliklere karşı, kadirşinaslık ve teşekkür olarak nazmedilmiş methiye niteliği taşıyan bazı parçalar dışında bu dönemlere ait örnek bilinmemektedir. İslâm'dan önceki övgü şiirlerinde, kişilerden çok kabileler methedilmiştir.¹⁸¹ Ancak 6. yüzyılda başta, Meymun b. Kays el-A'sa olmak üzere en-Nabiğatü'z-Zübya'ni ve Züheyr b. Ebu Sülma

¹⁷⁸ Çetin, *Eski Arap Şiiri*, s. 79.

¹⁷⁹ Dayf, Şevkî, *Târîhu'l-Edebî'l-'Arabî (el-'Asru'l-Câhilî)*, s. 195; el'İskenderânî, Annânî, , *el-Vasît fi'l-Edebî'l-Arab ve't- Târih*, s. 39; Durmuş, İsmail, *Methiye*, DİA, TDV Yay, XXIX, Ankara, 2004, s. 406.

¹⁸⁰ İbn Reşîk el-Kayrevânî, *el-Umde fi Mehâsini's-Şi'r ve Âdabih*, I, s. 194; Ürün, *Klasik Arap Edebiyatı*, s. 22.

¹⁸¹ Bint eş-Şati, *Kiyemün Cedidetün Lil Edebî'l -Arabi'l-Kadim ve'l- Muasır*, s. 38.

gibi şâirlerin elinde şiirin bir kazanç vasıtası haline dönüşmesiyle birlikte methiyelerde hızlı bir gelişme olmuştur.¹⁸²

Medh önceleri, kasidenin içinde küçük bir kıt'a halindeyken, A'sa'nın kasidelerinde olduğu gibi seksen beyti aşan övgüler yazılmış, zamanla bunları kaleme alan şâirlere verilen ödüller arttırıldığından şiirler de uzamıştır.¹⁸³

Şiirin, saraylara yönelerek kazanç vesilesi haline gelmesi bir taraftan methiyelere daha fazla özen gösterilmesine sebep olmuş, diğer taraftan şiire bir sunilik getirmiştir. Öyle ki Züheyr b. Ebu Sülma, medh ettiği kişilerin beğenisini kazanmak amacıyla üzerinde bir yıl çalışılan uzun kasidelerin (havliyyat, münakkahat) ortaya çıkmasına yol açmıştır.¹⁸⁴ Câhiliye döneminde, medih şiirleriyle en çok ön plana çıkanlar Züheyr b. Ebu Sülma ve el-A'sa'dır.¹⁸⁵

2. 2. Hiciv (الهجاء)

Bir kişi, kurum veya toplumun alaylı tarzda eleştirildiği ve eleştiri metnlerinin oluşturduğu edebi türdür. Kelimenin kökü olan hecv veya hica sözlükte *"bir lafzı harflerini sayarak ve heceleyerek okumak, bir kişinin veya toplumun ayıp ve kusurlarını sayıp dökmek, yermek"*¹⁸⁶ anlamına gelir.¹⁸⁷ Hiciv, medhin karşıtı olan bir kelimedir, yani medhin zıt anlamlısıdır.¹⁸⁸

Hiciv, Arap şiirinin en eski temalarından biridir. Dine dayalı lanetleme ve beddua formları, kâhinlerin büyü mahiyetindeki secilerine, bunlar da irticali recezlere dönüşmüş, hiciv bu süreç içinde gelişerek bir edebi tür olarak ortaya çıkmıştır.¹⁸⁹

İslâm öncesi dönemde, birini hicvetmek isteyen bir Arap şâirinin kâhinler gibi özel kıyafete bürünmesi, başını tıraş ettirip koku sürünmesi ve özel pabuçlar giymesi,

¹⁸² Abdolvahit, Saide Ali, *Binyetu'l-Kasidetu'l-Cahiliye*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ümmü Deman Üniversitesi, Sudan, 2007, s. 92-93

¹⁸³ İbn Reşîk el-Kayrevânî, , *el- Umde fi Mehâsini's-Şi'r ve Âdabih*, I, s. 119-120.

¹⁸⁴ Hafâcî, Muhammed Abdulmunim, *el-Hayat'l-Edebiye fi'l-'Asru'l-Câhilî*, Dar el-cil, 1. Baskı, Beyrut, 1992, s. 209; Durmuş İsmail, *Methiye*, s. 406; Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi*, s. 129-130.

¹⁸⁵ Soyyiğit, *el-Edebü'l-Arabi*, s. 20; Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi*, s. 130, 132.

¹⁸⁶ İbn Manzûr, "hcv" mad.

¹⁸⁷ Okay, M. Orhan, *Hiciv*, DİA, TDV Yay, XVII, İstanbul, 1998, s. 447; Dayf, *Târîhu'l-Edebî'l-'Arabî (el-'Asru'l-Câhilî)*, s. 195.

¹⁸⁸ Ürün, *Klasik Arap Edebiyatı*, s. 22.

¹⁸⁹ İbn Reşîk, el-Kayrevânî, *el-Umde fi Mehâsini's-Şi'r ve Âdabih*, I, s. 194.

hicivle ilahlara yapılan ta'vizat (sığınmalar) ve kâhin secilerinin yakın ilgisi olduğunu göstermektedir.¹⁹⁰

Eski Arap toplumunda, hiciv türü şiirlerin özel bir yeri vardı. Mesela, savaşlarda düşmana karşı kullanılan en etkin moral silahı hicivdi. Bu sebeple, şâirler hicivlerini keskin kılıca, ok ve mızrağa benzetmişlerdir. Bir kabilede, nüfuzlu olanlarla yiğitlik, mertlik, cömertlik gibi erdemlere sahip olanların yanısıra korkaklar ve cimriler hicvin başlıca konusunu teşkil etmekteydi. Şâir düşman kabileyi hicvederken onların moralini bozduğu gibi kendi kabilesini de yüreklendiriyordu.¹⁹¹

Hicvin, içtimaî hayatla çok sıkı bir ilişkisi vardı. İki kişi veya gurubun düşmanlık ve mücadelesinde kullanılan bu en acımasız silahın hedefi, hicv edilenlerin şeref ve haysiyetleridir.¹⁹²

Genel olarak, Arap şâirleri hicviyelerinde, övgü şiirlerinde (methiye, fahriye) kullandıkları yiğitlik, cömertlik, yardımseverlik gibi üstün niteliklerin zıddını kullanmışlardır.¹⁹³ Bu arada ırz, namus, şerefe, soy sop ve kadınlara dil uzatan bayağı hicivlere de rastlanmaktadır. Özellikle bu durum öldürme ve yağmalama sebebiyle söylenen hicivlerde görülmektedir. Bununla beraber İslâm öncesi Arap edebiyatında yazılan hicivlerin genelde nezih olduğu söylenebilir. Mesela dönemin büyük şâirlerinden en-Nabiğatü'z-Zübyani, Züheyr b. Ebu Sülma, Meymun b. Kays el-A'sa istihza, istihfaf ve ta'riz sınırlarını aşmayan hicivlerle yetinmişlerdir. Buna karşılık Evs b. Hacer'in ve öğrencisi Hutay'enin hicivleri galiz ve müstehcendi, Muallakâ şâiri Tarafe b. Abd'in ise dili ağırdı. Tarafe'nin ölümüne Hire Meliki Amr b. Hind'i hicvetmesi sebep olmuştur.¹⁹⁴ Hicivlerin iffet ve nezahet sınırları dışına çıkmasının bir nedeni de şiirin bazı şâirlerce kazanç vesilesi haline getirilmesidir. Hicivlerin çoğu

¹⁹⁰ Dayf, *Târîhu'l-Edebî'l-'Arabî (el-'Asru'l-Câhilî)*, s. 197; Durmuş İsmail, *Hiciv*, DİA, TDV Yay, XVII, İstanbul, 1998, s. 447; el'İskenderânî, Annânî, *el-Vasît fi'l-Edebî'l-Arab ve't- Târih*, s. 39.

¹⁹¹ Dayf, *Târîhu'l-Edebî'l-'Arabî (el-'Asru'l-Câhilî)*, s. 198-199; Hafâcî, *el-Hayat el-Edebiye fi el-'Asri'l-Câhilîs*. 312; Durmuş, *Hiciv*, s. 448; el'İskenderânî, Annânî, *el-Vasît fi'l-Edebî'l-Arab ve't- Târih*, s. 39-40.

¹⁹² Çetin, *Eski Arap Şiiri*, s. 89.

¹⁹³ Çetin, *Eski Arap Şiiri*, s. 89; Abdulvahit, Saide Ali, *Binyetu'l-Kasidetu'l-Cahiliye*, s. 106-107.

¹⁹⁴ ez-Zevzenî, *Şerhu'l-Mu'allakati'l-Aşr*, s. 86-87; el'İskenderânî, eş-Şeyh Mustafa Annânî, *el-Vasît fi'l-Edebî'l-Arab ve't- Târih*, s. 94; Durmuş, *Hiciv*, s. 488.

hamasi şiirler arasında bulunmakla beraber kısmen müstakil kasideler halinde yazılmış hicviyelere de rastlanmaktadır.¹⁹⁵

2. 3. Mersiye (الرثاء)

Ölüm karşısında her zaman aciz kalan insan sevilen bir kimsenin kaybedilmesi esnasında daima üzülmüş ve ağlamıştır. Ölüm denen hadisenin karşısında hiç kimsenin etkilenmemesi mümkün değildir.¹⁹⁶

Sözlükte, *ölenin iyiliklerini anıp ağlamak, onun hakkında ağıt söylemek* anlamında Arapça masdar olan mersiye (risa') *bu amaçla söylenen sözler* manasında isim olarak da kullanılır. Kaynaklardan elde edilen bilgilere göre insanoğlunun ilk söylediği şiirin mersiye olduğunu, en eski mersiye çeşitinde de Kabil'in, Habil'i öldürmesi üzerine Hz. Âdem (as) tarafından dile getirildiğini kaydeder. Arap Edebiyatında mersiye'nin başlangıcı Câhiliye devrindeki cenaze törenlerinde kadınlar tarafından terennüm edilen secili ve ahenkli sözlere kadar uzanır. Bunların daha sonra manzum kalıplara dökülmesiyle bugün bilinen mersiyeler ortaya çıkmıştır. Câhiliye döneminde kadınlar ölüye ağlarken saçlarını keser yüzlerini tokatlar ve yakalarını yırtarlardı¹⁹⁷.

Mersiye'nin en önemli konusu, ölen ya da başka kabileler tarafından öldürülmüş olan kabile fertlerinin intikamını almak için onların cesaret, kahramanlık, cömertlik himaye vb. övülen huylarını zikretmek suretiyle intikamını almaya kabile fertlerini teşvik etme isteği vardır.¹⁹⁸ Bu şiirlerde kadın şâirler temayüz etmiş, erkekleri geride bırakmışlardır.¹⁹⁹

Klasik mersiye üç ana bölümden oluşur:

- 1) Ölen kişinin yitirilmesinden duyulan acı ve üzüntünün dile getirildiği ağlama bölümü (nedb, nevh).

¹⁹⁵ Yusuf Hüsni, Abdulcelil, *el-Edebi'l-Cahili, Kadaya ve Funun ve Nusus*, 1. Baskı, Müessetü er-Risale, Kahire, 2001, s. 100-101.

¹⁹⁶ Abdulvahit, Saide Ali, *Binyetu'l-Kasidetu'l-Cahiliye*, s. 100-101; Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi*, s. 137-138.

¹⁹⁷ Toprak, M. Faruk, *Mersiye*, DİA, TDV Yay, XXIX, Ankara, 2004, s. 215; el'İskenderânî, Annânî, *el-Vasît fi'l-Edebi'l-Arab ve't- Târih*, s. 94

¹⁹⁸ Çetin, *Eski Arap Şiiri*, s. 89; Ürün, *Klasik Arap Edebiyatı*, s. 22.

¹⁹⁹ Dayf, *Târîhu'l-Edebî'l-'Arabî (el-'Asru'l-Câhilî)*, s. 208; Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi*, s. 138; el'İskenderânî, Annânî, *el-Vasît fi'l-Edebi'l-Arab ve't- Târih*, s. 94; Çetin, *Eski Arap Şiiri*, s. 88-89.

- 2) Erdemlerinin anlatıldığı övgü bölümü (te'bin).
- 3) Duyulan acılara katlanmanın anlatıldığı tavsiye edildiği bölüm (sabır).²⁰⁰

Câhiliye döneminde nazmedilen mersiye şiirlerinde öldürülen kişilerin intikamını almaya and içme ve korkutma temalarının da yer verildiği görülmektedir.²⁰¹ Örneğin mersiyede son derece başarılı olan Arap kadın şâirler bu türün en acıklı örnekleri vermişlerdir.

Hansa'nın divanı, suikasta kurban giden kardeşleri Sahr ve Muaviye için dökülen gözyaşlarıyla doludur.²⁰²

Mersiye şiirleri hakkında câhiliye döneminde ön plana çıkanlar öldürülen iki kardeşi hakkında mersiye şiiri yazan Hansa ve kabilesini öldürülen kardeşinin intikamını almaya teşvik eden el-Muhelhil b. Rebâ'a'dır.²⁰³

2. 4. Gazel (الغزل)

Kadınlar ile âşıkane arkadaşlık yapmak manasına gelen gazel, edebi bir ıstılah olarak, bilhassa aşk, güzellik ve şaraptan bahseden küçük şiirler için kullanılır. Arapça da gazel diye bir şekil yoktur. Ancak aşk ve kadından bahseden kaside şeklinde şiirler vardır. Eğer böyle bir şiir kasidenin başında bulunuyorsa, buna nesip denilir.²⁰⁴ Bir nesip'te yalnız bu iki mevzudan değil, aynı zamanda onların yurdundan, yani sevgilinin bulunduğu yerden, şâirin onunla olan macerasından ve bu arad daha geniş anlamda tabiatından vb. bahsolunur. Aynı şekilde kaside tarzında yazılan ve yalnız bu konulara bilhassa aşk ızdıraplarına tahsis edilen şiirlere teşbib deniliyordu. Gazel tabiri ise bazen nesip manasında kullanılıyordu. Kadın ve aşktan bahseden tamamen kaside şeklinde yazılmış uzun ve kısa (iki beyitten 25 beyite kadar) her müstakîl şiire gazel; böyle gazeller söylemeye de teğazzül deniliyordu.²⁰⁵

²⁰⁰ Toprak, M. Faruk, *Mersiye*, 215; Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi*, s. 138.

²⁰¹ Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi*, s. 138.

²⁰² Toprak, *Mersiye*, s. 215.

²⁰³ Hafâcî, *el-Hayat el-Edebiye fi el-'Asri'l-Câhilîs*. 315; Dayf, *Târîhu'l-Edebî'l-'Arabî (el-'Asru'l-Câhili)*, s. 208-209; Çetin, *Eski Arap Şiiri*, s. 88-89; Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi*, s. 138.

²⁰⁴ İbn Reşîk el-Kayrevânî, *el-Umde fi Mehâsini's-Şi'r ve Âdabih*, I, s. 194; Çetin, *Eski Arap Şiiri*, s. 89; Ürün, *Klasik Arap Edebiyatı*, s. 22.

²⁰⁵ Yusuf, *el-Edeb'l-Cahili, Kaday ve Funun ve Nusus*, s. 401-402; Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi*, s. 142; Çetin, *Eski Arap Şiiri*, s. 89.

Câhiliye döneminde müstakîl bir konu olarak ele alınmayan aşk şiirlerini geleneksel kasidenin bir parçası olan nesib ile kadınlara düşkünlükten ve aşktan bahseden manzumeler teşkil ediyordu. Nesip kısmında şâir göçüp giden sevgilinin terk ettiği diyarın üzerinde durur, oradaki izlere bakarak eski hatıra ve maceralarını dile getirir, bu arada göç giden kervanları ve diğer tabiat unsurlarını vassfeder, ağlayarak gözyaşı döker ve mahubasına olan özlemini dile getirirdi. Bazen de aşk şiirleri, Antera b. Şedâd'ın gazelinde olduğu gibi, fahr ve hamaset ile karışmış bir halde idi.²⁰⁶

Câhiliye döneminde kadının ruh ve ahlak güzelliğinden çok, yüz ve beden güzelliği işlendiğinden, aşkı konu edinen şiirleri iki ana yönde incelemek ve değerlendirmek daha doğru olacaktır.²⁰⁷

Birincisi sarîh gazel denilen, bedensel aşkın dile getirildiği *el-Ğazelu'l-hissi* veya *el-Ğazelu'l-fahiş* olup, hamile ve emzikli kadınlara bile neler yaptığını şiirlerinde açıkça anlatmaktan çekinmeyen İmruu'l-Kays bu türün en büyük temsilcisidir.²⁰⁸

İkinci gazel türü ise, İmruu'l-Kays'ın gazel şiirlerinin içerdiği duygulara nisbeten daha iffetli ve bazen de platonik tarzda aşkı ifade eden, *el-ğazelu'l-afîf* de denilen iffetli gazel olup, Esmâ'ya tutkusıyla bilinen el-Murakkîş el-Ekber, Fatıma'ya tutkusıyla bilinen el-Murakkîş el-Asğar, Afra'ya tutkusıyla bilinen Urve b. Hizam ve Able tutkusunu her fırsatta dile getiren Antera b. Şedâd bu gazel türünün en önemli temsilcileridir.²⁰⁹

2. 5. Vassf (الوصف)

Sözlükte, *bir şeyi bir yana doğru eğmek, o şeye yönelmek, bir şeyi kesmek* anlamlarındaki *savır* kökünden türeyen *tasvîr*: *bir şeye biçim vermek, resmini yapmak, bir şeyi ince ayrıntılarıyla anlatmak* demektir.²¹⁰

Vassf, varlıkların hissi veya manevi özelliklerini tasvir veya herhangi bir eşyanın, içinde bulunduğu durumun zikredilmesidir.²¹¹

²⁰⁶ Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi*, s. 142-143

²⁰⁷ Abdolvahit, Saide Ali, *Binyetu'l-Kasidetu'l-Cahiliye*, s. 28.

²⁰⁸ Abdolvahit, Saide Ali, *Binyetu'l-Kasidetu'l-Cahiliye*, s. 28-29.

²⁰⁹ Hafâcî, *el-Hayat el-Edebiye fi el-'Asri'l-Câhilîs*. 333; Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi*, s. 143

²¹⁰ Elmalî, Hüseyin, *Tasvir*, DİA, TDV Yay, XXXX, İstanbul, 2011, s. 135.

Yeryüzünde yaşayan bütün insanlar; dil, din, ırk, cinsiyet, kültür ve yaşam tarzı bakımından farklı toplumlar olmalarına rağmen, sevinç ve üzüntülerinde tabiatın bağrında kendilerini huzur içinde hisetmektedirler. İnsanlar ancak kendi zevk ve duyguları kadar tabiatın nimetlerinden faydalanmaktadır. Toplumun bir parçası olan şâirlerde de durum aynıdır. Arap şâirleri yaşadıkları çevreye ait manzaraları, çölleri, vadileri, terk edilen diyarları, gökyüzünde parlayan yıldızları, bulutları, yağmurları, çevrede yaşayan canlıları ve bitkileri şiirlerinde çok güzel tasvir etmişlerdir.²¹²

Tasvir Arap şiirinin en köklü temalarından birini teşkil eder.²¹³ Her konu ve temanın bünyesinde yer alırsa da kasidenin ilk bölümünü meydana getiren nesb (teşbîb) kısmından sonra tasvir bölümüne geçilmesi ve burada övülen kişiye ulaşabilmek için katedilmesi gereken çöl yolculuğunun betimlenmesi, deve veya atla yapılan yolculuk esnasında müşahade edilen bütün tabiatın usta bir ressamın tasviri gibi keskin bir gözlemle anlatılması önemli bir gelenektir.²¹⁴

Nitekim Tarafe b. Abd muallakâ'sında neredeyse devesinin tasvir etmediği bir organını bırakmamıştır. Tasvirin sıkça başvurulan yöntemi teşbih olduğundan kadîm şâirler binek develerini irilikte ve güçlükte köşklere, dağlara ve köprülere, geniş ayaklarını sütunlara ve muz ağacının gövdelerine, ön ayaklarının pekliğini kayalara ve suyu yaran yüzücülerin ellerine, taşları döven tabanlarını demir döven çekiçlere benzetirlerdi.²¹⁵

Deveden başka, at tasviri de kadîm şâirlerin önemli temalarındandır. İmruu'l -Kays b. Hucr muallakâsında av atının güçlü göğsünü geyik göğsüne, çevik bacağına deve kuşu bacağına, hızını kurt ve tilki yavrusu hızına benzeterek tasvir etmiştir.²¹⁶

Arap şiirinin konularının genelini tasvir oluşturmaktadır. Bu sebeple birçok şiir tenkitçisi, şiirin tasvire dayandığını belirtir. Bu itibarla başlı başına bir tür olarak tasvir şiirlerinin çerçevesini belirlemek oldukça zordur. Bu sebeple büyük şiir tenkitçisi İbn

²¹¹ Hafâcî, *el-Hayat el-Edebiye fi el-'Asri'l-Câhilîs*. 331; Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi*, s. 145; el'İskenderânî, Annânî, *el-Vasît fi'l-Edebi'l-Arab ve't- Târih*, s. 40; Abdulvahit, Saide Ali, *Binyetu'l-Kasidetu'l-Cahiliye*, s. 51-52.

²¹² Çınar Mustafa, Üçüncü Abbâsî Dönemi Arap Şiirinde *Tabiat Tasviri*, *Ekev Akademi Dergisi* Yıl, 7, XVII, 2003, s. 224; Çetin, *Eski Arap Şiiri*, s. 90; Ürün, *Klasik Arap Edebiyatı*, s. 22.

²¹³ İbn Reşîk el-Kayrevânî, *el-Umde fi Mehâsini's-Şi'r ve Âdabih*, I, s. 194.

²¹⁴ Abdulvahit, Saide Ali, *Binyetu'l-Kasidetu'l-Cahiliye*, s. 58.

²¹⁵ Abdulvahit, Saide Ali, *Binyetu'l-Kasidetu'l-Cahiliye*, s. 58.

²¹⁶ Elmalı, Hüseyin, *Tasvir*, s. 143; Dayf, *Târîhu'l-Edebî'l-'Arabî (el-'Asru'l-Câhili)*, s. 214-218; Çetin, *Eski Arap Şiiri*, s. 90; Abdulvahit, Saide Ali, *Binyetu'l-Kasidetu'l-Cahiliye*, s. 66.

Reşik el-Kayravani av ve tabiat şiirlerinin yanı sıra şarap şiirlerini de tasvir şiiri olarak kabul eder.²¹⁷

2. 6. Fahr ve Hamaset (الفخر والحماسة)

Sözlükte, *övünmek* anlamına gelen *fahr* kelimesi edebiyat terimi olarak *şâirlerin kendilerinden, kabile, soy, nesep, inanç, din, mezhep ve meşreplerinden edebi ve siyasi güçleriyle şiirdeki ustalık, yetenek ve faziletlerinden, hatta mal ve eşyalarından veya hayat tecrübelerinden övünerek söz ettikleri şiir türünü ifade eder.*²¹⁸

Çoğunlukla kasidenin bir bölümü olarak medihten sonra gelen *fahr*, bazen şiirin diğer bölümleri arasında beyitler halinde yer alır, bazen de müstakîl olarak nazmedilir. *Fahr* içeriği itibariyle medihten başka bir şey olmadığı için onda güzel olan her şey bunda da güzel, çirkin olan her şey bunda da çirkin sayılmıştır.²¹⁹ Bu bakımdan överken de övünürken de yaratılıştan gelen ve kalıcı olan vasıf ve faziletlerin dile getirilmesi istenir. İnsanın diğer canlılara olan üstünlüğü akıl, iffet, adalet ve kahramanlık gibi dört ana meziyeti sebebiyledir. Dolayısıyla eski Arap toplumunda bu ana hasletler ve bunlara bağlı diğer doğal vasıflarla övme olumlu karşılanır; bunların dışındakilerle yapılan övgü ise hoş görülmezdi.²²⁰

İnsan tabiatında övünmeye ve övülmeye bir arzu bulunduğundan dolayı *fahr* edebî sanatlar içerisinde insan fitratını en iyi gösteren ve insanın içinin dışa yansması olarak görülür. Şâir bu konuyu işlerken övgüye değer özelliklerini sayıp, kötülüklerini güzel gösterir.²²¹

Edebiyatın olduğu her zaman ve makanda *fahr* teması da var olmuştur. Özellikle de eski Araplar, övünmeye aşırı derecede düşkün olduklarından, eski Arap şiirinde bu konunun çokça işlendiği mülahaza edilmektedir.²²²

Bunun dışında eski Araplarda kabileler arası çekişmelerde, diğer kabilelere sözle de üstünlük kurulabilmesi için onların kusurlarının dile getirilmesi yanında kabilenin

²¹⁷ İbn Reşik el-Kayrevâni, *el-Umde fî Mehâsini 'ş-Şi'r ve Âdabih*, I, s. 82.

²¹⁸ Abdulvahit, Saide Ali, *Binyetu'l-Kasidetu'l-Cahiliye*, s. 72-73; Durmuş, İsmail, *Fahr*, DİA TDV Yay, İstanbul, 2000, XXII, s. 79; Öznurhan, Halime, *Arap Şiirinde Fahr Teması*, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sy. XXII, 2006, s. 149.

²¹⁹ Çetin, *Eski Arap Şiiri*, s. 87-88; Ürün, *Klasik Arap Edebiyatı*, s. 22.

²²⁰ Yusuf, *el-Edeb'l-Cahili, Kadaya ve Funun ve Nusus*, s. 79-81; Dayf, *Târîhu'l-Edebî'l-'Arabî (el-'Asru'l-Câhili)*, s. 212-214; Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi*, s. 151-152.

²²¹ İbn Reşik el-Kayrevâni, *el-Umde fî Mehâsini 'ş-Şi'r ve Âdabih*, I, s. 194.

²²² Bint eş-Şati, *Kiyemün Cedidetün Lil Edebi'l-'Arabî'l-Kadim ve'l-'Muasır*, s. 36.

özelliklerini sayılıp dökülmesi ihtiyaç duyuluyordu.²²³ Câhiliye döneminde bazı mevsimlerde düzenlenen, insanların diğer kabile mensuplarıyla karşılaşp, birbirlerine karşı övündükleri (mufâhare) ve hasımlarını yerdikleri panayırlar fahr şiirlerinin gelişmesinde etkili olmuştur.²²⁴

Bu tür şiirler, İslâmî fetihler döneminden sonra da devam etmiştir. Basra'daki Mirbed, Kûfe'deki Kunâse panayırlarında, kültürümüzdeki âşık atışmalarına benzer şekilde, şâir kendi kabilesinin övgüye değer niteliklerini ve asaletini ortaya koymak için bir kaside söyler, doğal olarak da bu arada rakip kabileye sataşır. Bunun üzerine rakip kabilenin şâiri de aynı vezin ve revîde bir kaside ile ona karşılık verir, bu arada insanlar ve şâirlerin taraftarları da etraflarında toplanıp eğlenir, şiirlere beğenilerini ifade ederlerdi. Bu tür atışmalar, nakîza/nekâiz (atışma/atışmalar) adı verilen şiir türünün doğmasına yol açmıştır.²²⁵ Bu şiirin en büyük temsilcileri ve aynı zamanda muallakâ sahibi olan Antera b. Şeddad ve Amr b. Gülsüm sayılabilir.²²⁶

2. 7. İ'tizar (الاعتذار) ve İtab (عتاب)

Şâirin, memduhtan özür ve şefkat dilediği i'tizar kasidelerini de medih gurubunda ele almak mümkündür.²²⁷ Çünkü şâir, i'tizar şiirinde şefkat ve merhameti ümit edilen şahsın hasletlerinden bahseder ve onu över. İtab ise daha çok serzeniş ve kınama ihtiva etmesi nedeniyle hicve daha yakındır.²²⁸

İ'tizar şiiri Araplar arasında ravaçta değildi. Bunun sebebi şâirin yaptığı hata kabilesini de bağlardı bu nedenle şâir bu tür şiire yönelip kabilesini zor duruma bırakmazdı. Çünkü kabilesinin her hal ve durumda kendisini savunacağından emindi.²²⁹

²²³ Abdulvahit, Saide Ali, *Binyetu'l-Kasidetu'l-Cahiliye*, s. 75.

²²⁴ Yusuf, *el-Edeb el-Cahili, Kadaya ve Funun ve Nusus*, s. 92; Abdulvahit, Saide Ali, *Binyetu'l-Kasidetu'l-Cahiliye*, s. 83; Soyyiğit, *el-Edebü'l-Arabi*, s. 25.

²²⁵ Dayf, *Târîhu'l-Edebî'l-'Arabî (el-'Asru'l-Câhili)*, s. 215; er-Râfi'î, Mustafa Sâdık, *Târîhu Âdâbi'l-'Arab*, II (Mektebetü'l-Îmân), Kahire, 1997, I, s. 93; Öznurhan, Halime, *a.g.m.*, s. 149-150.

²²⁶ el'İskenderânî, Annânî, *el-Vasît fi'l-Edebi'l-Arab ve't- Târih*, s. 39.

²²⁷ Çetin, *Eski Arap Şiiri*, s. 88; Ürün, *Klasik Arap Edebiyatı*, s. 22.

²²⁸ Hafâcî, *el-Hayat el-Edebiye fi el-'Asri'l-Câhilîs*. 327-328; Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi*, s. 155,156; Çetin, *Eski Arap Şiiri*, s. 88.

²²⁹ Bint eş-Şati, *Kiyemün Cedidetün Lil Edebi'l -Arabi'l-Kadim ve el- Muasır*, s. 37.

İ'tizar şiirleri, şâirin kendisine isnad edilen suçu, af dilediği şahsın kalbini kazanmaya yönelik olup suçsuzluğunu ispatlamaya yönelik söylediği beyitlerdir. Bu alanda öne çıkan kişi en-Nabiğa'dır.²³⁰

2. 8. Dinî (الدينى) ve Ahlakî (الأخلاقى)

Câhiliye devri şiirlerinde din, çok az ve kapalı bir yer tutar. Bunun yerini mükemmel insan tipinin özelliklerinden bahseden adab'a ait parçalarla ölüm karşısında insanın acizliğini anlatan ve hayat deneyimlerini aksettiren öğütler, hikmetli sözler alır.²³¹

Arap yarımadasında farklı dine inanan insanlar mevcuttu. Bunlar puta tapanlar, Yahudiler, Hristiyanlar, Sabiler, Mecusiler ve Hanif dinine inananlar vardı. Bu dinlere mensup olan kimselerin bu inançlarını şiirlerine yansıtmışlardır.²³²

İslâm dini gelmeden önce, Hanif olarak adlandırılan bir grubun varlığı kaynaklarda geçmekte ve bunlara ait edebiyattan bahsedilmektedir. Hanif kelimesi Kur'ân-ı Kerim'de; *küfür ve şirkten arınmış, hakka ve tevhide yönelik olarak İbrahim milletine mensup olan kimse* olarak geçmektedir.²³³

Cahiliye döneminde Hz. İbrahim (as) dinine ait detaylı bilgilere sahip olmadıkları halde bildiklerini yaşam tarzlarına yansıtan ve insanları ona davet eden pek çok kişinin varlığı bilinmektedir. Varaka b. Nevfel, Ubeydullah b. Cahş, Osman b. Huveyris, Zuheyr b. Ebi Sülma, Kuss b. Saide el-İyadi bunlardan sadece bir kaçıdır.²³⁴

Hanif inancına mensup kişiler, edebiyat alanında şiirler dile getirip şiirleriyle insanlara dini ve ahlaki öğütlerde bulunmuşlardır. Örneğin Kuss b. Saide el-İyadi'nin okuduğu bir hutbeyi peygamberimiz dinlemiş ve onu nakletmiştir.²³⁵

2. 9. Şecaat (الشجاعة)

Sözlükte *cesaret, yiğitlik, kahramanlık* gibi anlamlara gelen şecaat kelimesi, ahlak literatüründe öfke (gazap) duygusunun akla itaat etmek suretiyle kazandığı itidalli hal

²³⁰ el'İskenderânî, Annânî, *el-Vasît fi'l-Edebi'l-Arab ve't- Târih*, s. 40.

²³¹ Çetin, *Eski Arap Şiiri*, s. 90-91; Abdülvahit, Saide Ali, *Binyetu'l-Kasidetu'l-Cahiliye*, s. 111-112.

²³² Çetin, *Eski Arap Şiiri*, s. 90-91.

²³³ Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi*, s. 160; Ürün, *Klasik Arap Edebiyatı*, s. 22.

²³⁴ Ürün, *Klasik Arap Edebiyatı*, s. 38-39; Kuzgun, Şaban, *Hanif*, DİA, TDV Yay, XVI, İstanbul, 1991, s. 38.

²³⁵ Hafâcî, *el-Hayat el-Edebiye fi el-'Asri'l-Câhilîs*. 329; Kuzgun, *Hanif*, DİA, TDV Yay s. 37; Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi*, s. 162; Ürün, *Klasik Arap Edebiyatı*, s. 46-47.

için kullanılsa da bazan saldırganlıkla korkaklığın orta noktası, bazen de korkaklığın karşıtı olarak gösterilir.²³⁶ Kaynaklarda şecaatle aynı anlamda veya ona yakın manalarda cesaret, hamaset, besalet, bütulet, cüret ve mürüvet de geçmektedir²³⁷

Şecaat vb. kelimeler İslâm öncesi Arap edebiyatında daha çok *gözü kara bir atılğanlığı ve saldırganlığı* ifade eder. Nitekim *câhiliye* kelimesinde de bu anlam vardır. Bir Arap'ın yiğitliği kabilesi uğruna öldürdüğü düşmanının sayısıyla ölçülürdü. *Muallâka* şâiri Züheyr b. Ebi Sülma, kardeşinin intikamını almaya yemin eden Husayn b. Damdam'ı överken onu heybetli yeleleri, keskin pençeleri olan bir aslana benzetir ve saldırganlığını metheder.²³⁸

İslâm Dini, şecaati bir erdem olarak kabul edip korkaklığı yermekle birlikte ağır çöl şartlarına, kabilecilik (asabiyet) ve intikam duygularına bağlanan Câhiliye döneminin yiğitlik anlayışını reddetmiştir.²³⁹ Şecaat şiirinde, *Muallâka* şâiri Züheyr b. Ebi Sülma'nın câhiliye döneminde ön planda olduğunu söylenebilir.

2. 10. Lehv (اللهو)

Bu türde eğlence, hoş ve latif sözler işlenir. Bununla câhiliye döneminde daha çok içki ve kadınlardan bahseden konuları içeren şiir çeşitlerinden oluşan şiirler kastedilir.²⁴⁰

Fakat câhiliye şiirlerinde içkinin eğlence için anlatılması iki zıt grupta ele alınmıştır:

1. İçkiyi cömertliğin alameti olarak sayan ve bununla övünen şâirler, İmru'ul-Kays, Antere b. Şeddad, el-A'sa ve Lebîd b. Rebîa câhiliye şiirlerinde bu grupta yer alırlar.
2. İçkiyi daha çok yermek, zem etmek ve zararlarına dikkat çekmek için şiirlerinde zikreden şâirler, Hatem et-Tai, Abid b. el-Ebras ve Kays b. Asım'n şiirleri bu türdendir.²⁴¹

²³⁶ Çağırıcı, Mustafa, *Şecaat*, DİA, TDV Yay, XXXVIII, İstanbul, 2010, s. 402.

²³⁷ İbn Manzûr, "Şca" mad; Cürcanî, "et-Ta'rifât", "eş-Şcat", mad, s. 138.

²³⁸ ez-Zevzenî, *Şerhu'l-Mu'allakati'l-Aşr*, s. 157-158; Ürün, *Klasik Arap Edebiyatı*, s. 22.

²³⁹ Hafâcî, *el-Hayat el-Edebiye fi el-'Asri'l-Câhilîs*. 323-324; Çağırıcı, *Şecaat*, DİA, TDV Yay s. 402.

²⁴⁰ Yusuf, *el-Edeb el-Cahili*, *Kadaya ve Funun ve Nusus*, s. 229 ; Ürün, *Klasik Arap Edebiyatı*, s. 22; Özcan, a.g.m., s. 81-94.

²⁴¹ Yusuf, *el-Edeb el-Cahili*, *Kadaya ve Funun ve Nusus*, s. 229, 232.

3. LEBÎD'İN MUALLAKÂ SINDA ÖNE ÇIKAN KONULAR

Lebîd'in Muallakâ'sının Kâ'be duvarına asılan kasideler arasında dördüncü sırayı teşkil ettiği daha önce ifade edilmişti. Yine kasidenin nazmediliş sebebinin önemli bir iş veya tarihi bir hadise olmadığını, şâir onu yalnızca içindeki duygularını dile getirmek için ortaya koyduğu da anlatılmıştı.²⁴²

Lebîd, bu kasidesinde eski diyarları zihinlerde canlandırma noktasında diğer muallakâ sahiplerinden üstün görülür. Onun muallâkası, diğer muallakâlar gibi felsefi ve sosyal meseleleri ihtiva etmesede, latif teşbihleri, parlak tavsifleri ve üstün hamasi ifadeleriyle yâd edilmeğe değer bulunmuştur.²⁴³ Bu meşhur kasidenin beyit sayısı kaynaklarda farklı gösterilmektedir.²⁴⁴

Şâirimiz câhiliye döneminde var olan şiir konularının tamamına vakıftır. O, şiirlerinde Medih, Hiciv, Mersiye, Gazel, Vasef, Fahr vb. bütün konuları en güzel şekliyle işlemiştir. O, özellikle Vasef, Fahr ve Hiciv şiirlerinde ön plana çıkmış ve bu alanda dönemin diğer şâirlerini geçerek önemli bir konum elde etmiştir.²⁴⁵

Lebîd'in muallakâsı câhiliye döneminde nazmedilen kasideler içerisinde özellikle de bedeviler tarafından nazmedilmiş en iyi eser olarak ön plana çıkmıştır.²⁴⁶

Lebîd, muallakâsı'nı gençlik döneminde söylemiş olup kuvvet, nazım ve ciddiyet bakımından Mudar kabilesinin şiirini temsil etmiştir.²⁴⁷ Muallakâsında câhiliye şiirinin metodunu kullanmıştır. Bu metotta kasideye önce nesib denilen bir bölümle başlanır sonradan şiirin esas konularına geçilir.²⁴⁸ Onun muallakâsında aşk ikinci plandadır.²⁴⁹

Lebîd'in muallakâsı, Kâmil bahrinde yazılmış olup ez-Zevzeni'nin tespit ettiği kadarıyla 88 beyitten oluşmaktadır.²⁵⁰ Biz de bu sayıyı dikkate alarak muallakâyı ve işlediği konuları tespit etmeye çalışacağız. Muallakâdaki beyitlerin tercümelerini Kenan

²⁴² el-Gâlâyînî, *Ricalu'l-Muallakati'l-Aşr*, s. 182-183.

²⁴³ Ürün, *Klasik Arap Edebiyatı*, s. 33-34.

²⁴⁴ el-Cubûrî, *Şi'ru'l-el-Muhadramin ve Eseru'l-İslâm'i fihi*, s. 232; Aslan, *a.g.m.*, s. 44.

²⁴⁵ Uteybi, *el-Esalibu'l-İnşaiyetu fi Şi'ri Lebîd b. Rebîa*, s. 20.

²⁴⁶ Tülücü, Süleyman, *Büyük Bir İslâm Şâiri Lebîd*, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Erzurum, XX, 1991, s. 177; Tülücü, *Lebîd b. Rebîa*, DİA, TDV Yay, s. 122.

²⁴⁷ el-Fâhûrî, Hannâ, *el-Câmi' fi Târîhi'l-Edebi'l-'Arab*, (*el-Edebû'l-Kadim*), s. 282; Özcan, *a.g.m.*, s. 91; el-Gâlâyînî, *Ricalu'l-Muallakati'l-Aşr*, s. 182-183.

²⁴⁸ Demirayak, Ceviz, Yanık, *Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları*, s. 98.

²⁴⁹ Tülücü, *Büyük Bir İslâm Şâiri Lebîd*, s. 177.

²⁵⁰ Tammâs, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 10; Tülücü, Süleyman, *Lebîd b. Rebîa*, DİA, TDV Yay, s. 122.

Demirayak, Nurettin Ceviz ve Nevzat Yanık'ın, *Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları* adlı kitabı esas alarak vereceğiz.

Lebîd'in muallakâsında öne çıkan konuları *nesib*, *vasf*, *aşk*, *lehv* ve *fahr* başlıkları altında inceleyeceğiz:

3. 1. en-Nesib (النسيب)

Lebîd, diğer câhiliye şâirleri gibi muallakâsına “*nesib*” denilen aşk ve sevdiğine duyduğu özlem ve onun hatırasıyla başlamıştır.²⁵¹ Lebîd'in kendisi de bir bedevi olduğundan nesib kısmına da sevgilisinin yerleşip sonradan göç ettiği yeri anlatır, tasvir eder. O, konaklama yerlerinin göç edildikten sonra yağın yağmurla kalıntıların izlerinin nasıl sildiğini ve orada ancak taş üzerine yazılan yazının kalıntıları gibi kalıntıların kaldığını anlatmıştır.²⁵²

Lebîd, muallakâsında kalıntılardan en çok behseden şâir olarak ön plana çıkmıştır. O, kalıntıları tabiat olaylarıyla da pekiştirerek anlatmış böylece daha canlı olmasını sağlamıştır, ona göre yağın yağmur ve oralarda sonradan biten otlar artık kalıntıların izlerini silmiş, geriye eskimiş dağ yamaçları kalmış, taş yazıyı ne kadar koruyabiliyorsa oradaki izler de o derecede silik olmuştur.²⁵³ Aşağıdaki beyitler bunu açıkça gösterecektir.

Bu nesip bölümü muallakâ'da 1 ve 6. Beyitler arasında zikredilmiştir. Burada beyitlerin önce Arapçası sonrada tercümeleri verilecektir. Bundan sonrada ele alınacak muallakâ'da'ki diğer şiir konularında da aynı yol takip edilecektir.

- | | |
|--|---|
| 1- عَفَتِ الدَّيَّارُ مَحَلَّهَا فَمَقَامُهَا | بِمَنْى تَأَبَّدَ غَوْلُهَا فِرْجَامُهَا. |
| 2- فَمُدَافِعُ الرِّيَّانِ عُرِّيَ رَسْمُهَا | حَلَقًا كَمَا ضَمِنَ الْوَحْيَ سِلَامُهَا. |
| 3- دَمِنْ تَجَرَّمَ بَعْدَ عَهْدِ أَنْيْسِهَا | حَجَجَ خَلَوْنَ حَلَالُهَا وَحَرَامُهَا. |
| 4- رَزَقَتْ مَرَابِيعَ النُّجُومِ وَصَابَها | وَذُقُ الرُّوَاعِدِ جَوْدُهَا فِرْهَامُهَا. |
| 5- مِنْ كُلِّ سَارِيَةٍ وَعَادٍ مُدْجِنٍ | وَعَشِيَّةٍ مُتَجَاوِبٍ إِرْزَامُهَا. |
| 6- فَعَلَا فُرُوعَ الْأَيْهَقَانِ وَأَطْلَقَتْ | بِالْجَهْلَتَيْنِ ظَبَاؤُهَا وَنَعَامُهَا. |

²⁵¹ ez-Zevzenî, *Şerhu'l-Mu'allakati'l-Aşr*, s. 157; Tammas, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 11; Ebu Ureyban, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şi'ruhu*, s. 76-77; Demirayak, Ceviz, Yanık, *Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları*, s. 98; Özcan, *a.g.m.*, s. 91; Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi* s. 205.

²⁵² ez-Zevzenî, *Şerhu'l-Mu'allakati'l-Aşr*, s. 157; Tammas, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 11; Ebu Ureyban, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şi'ruhu*, s. 76-77; Demirayak, Ceviz, Yanık, *Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları*, s. 98; Özcan, *a.g.m.*, s. 91; Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Cahiliye Dönemi* s. 205.

²⁵³ Sezer, İsmail Hakkı, *a.g.m.*, s. 87.

1. Minâ'daki gerek geçici gerekse daimi yurt tutulan diyardaki (sevgilinin izleri) silinip yok olmuş ve buradaki (sulak bir hurmalık olan) Ğavl (deresi) ile (kırmızı tepelerden oluşan) Ricâm (dağı) birer vahşet yeri olmuştur.

2. er-Reyyan Dağının yamaçlarından akan su yataklarının (terk edilmeleri yüzünden) şekilleri bozulmuştur (ve buradaki izler) taşın üzerine kazınmış yazılara benzer.

3. Bu ıssız yerler, sakinleri ayrıldıktan sonra üzerinden, helal ve haram aylarıyla birlikte nice yıllar geçmiş kalıntılardır.

4. Bu diyar, ilkbaharda yağmurlu bulutlarla sulanmış, şimşek yüklü bulutlardan gerek yere yağın yağmurlar, gerek hızlı ve yavaş yağın yağmurlar bu diyara inmiştir.

5. (Yine bu diyara kışın) gece bulutlarından, (ilkbaharda) ufku kaplayan sabah bulutlarından ve (yazın) karşılıklı gürüldeyen akşam bulutlarından yağmurlar yağmıştır.

6. (Bu yağmurlar nedeniyle bu diyarda) yabani su teresi dal budak salmış, vadinin iki yakasında buranın ceylanları yavrulamış, deve kuşları yumurtlamıştır.”²⁵⁴

Ayrılık ve dolayısıyla göç, bedevi hayatın gerekliliği, doğal olarak nesibin konularından biridir. Yukarıdaki beyitlerde Lebîd, kalıntıların başında durur, orada bulunan taşlara, dağlara ve yamaçlara sevgilisini boşuna arayıp sorar. Çünkü o diyarda artık sevgili yoktur ve bunu en iyi bilen de şairdir. O, sevgilisi kayboluncaya kadar arkalarından bakmış, geçebileceğini umduğu yerleri hayaliyle takip etmiştir. Sevgiliye ait ne varsa gönlünde ve zihinindedir ancak ona kavuşma ihtimali artık kalmamıştır.²⁵⁵

²⁵⁴ Ee-Zevzenî, *Şerhu'l-Mu'allakati'l-Aşr*, s. 158,161; Tammās, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 107; Ebu Ureyban, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şi'ruhu*, s. 76-77; Demirayak, Ceviz, Yanık, *Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları*, s. 98-99; El-Husni, *Divanu'l-Arap Mevsuatı Lebîd b. Rebîa*, s. 19,23.

²⁵⁵ Sezer, *a.g.m.*, s.88.

Cahiliye şiirlerinde mekanların, kalıntıların zikredilmesi, şairin ve kabilesinin oturdukları yerleri belirtmekten başka bir değer taşımadığını söylemek yanlıştır. Aksine bunlar şairin hayatının, duygularının ve hatıralarının bir parçasıdır.²⁵⁶

3. 2. Vâsf (الوصف)

Lebîd b. Rebîa'nın de en usta olduğu alan vâsıftır.²⁵⁷ Onun bedevi olması, tabiatla iç içe oluşu bu alana olabildiğince zenginlik ve çeşitlilik kazandırmıştır. Lebîd'in sadece muallakâsı değil divanı da tasvirlerle doludur.²⁵⁸

Lebîd, birçok şeyi tasvir etmiştir. O, içki ve içki meclislerini, av sahnelerini, develeri, sığır ve yaban öküzlerini, vahşi merkep ve deve kuşlarını tasvir etmiştir.²⁵⁹ Yukarıda muallakânın birinci konusu olan nesib'inde burada vâsıf olarak kabul edenler olmuş ve bunu bedevi hayatın tasvir kısmına örnek olarak zikretmişlerdir.²⁶⁰

Lebîd devesini, çöldeki hızlı hayvanlara benzetirken tabiat olaylarından en güzel şekilde yararlanarak, tasvire konu olan hayvanların otlakları, ağaç gövdelerini sığınıp yağın yağmurdan korunmak için orayı mesken tuttuklarını anlatır. Fakat bedevi nasıl hayat şartlarından şikâyet etmiyorsa o hayvanlarda bu durumdan şikâyetçi değildirler.²⁶¹

Lebîd'in deve tasvirlerinde dikkat çeken başka bir husus da, bunları çöl hayatının zor doğa şartıyla anlatmış olmasıdır. Nitekim gece karanlığında yağın yağmur bedevinin en zorlandığı zamandır.²⁶²

Biz bu başlık altında muallakâda geçen tasvirleri ele almaya çalışacağız. Ancak burada beyitleri sırasıyla değil bulunduğu yere göre ele alıp beytin muallakâda hangi sayılar arasında geçtiğini numaralarını vermek suretiyle izah edeceğiz. Vâsf başlığı altında Lebîd'in, sıklıkla kullandığı, sığır ve öküz tasvirleri, merkep tasviri, deve, deve kuşu ve ceylan tasvirleri başlıkları altında ele alacağız.

²⁵⁶ Uteybi, *el-Esalibu'l-İnşaiyetu fi Şi'ri Lebîd b. Rebîa*, s. 22.

²⁵⁷ Uteybi, *el-Esalibu'l-İnşaiyetu fi Şi'ri Lebîd b. Rebîa*, s. 23.

²⁵⁸ Bkz. Tammas, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 11 ve sonrası.

²⁵⁹ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 222; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 103,112

²⁶⁰ ez-Zevzenî, *Şerhu'l-Mu'allakati'l-Aşr*, s. 157; el-Enbârî, *el-Muâlâlâkti's-Seba*, s. 104; Özcan, *a.g.m.*, s. 91.

²⁶¹ Sezer, *a.g.m.*, s.89.

²⁶² Sezer, *a.g.m.*, s.92.

3. 2. 1. Sığır ve Öküz Tasvirleri

Lebîd'in, önemli tasvirleri arasında sığır ve yaban öküzü tasvirleri yer alır. Şâirimiz bu tasvirleri bağımsız olarak değil, daha çok devesini tasvir ederken onun her hangi bir durumunu vahşi sığırlara benzetirken yapar. Daha sonra devesinin tasvirini bırakıp, yaban öküzünün tasvirine geçer.²⁶³

Muallakâsının başında bulunan, “Sığır ve Öküz Tasvirleri” daha çok, özlem duyduğu sevgilisinin göçüp gittikten sonra boşalan konaklama yerlerinin, bu hayvanlar tarafından kendilerine ve yavrularına yurt edindiklerini tasvir etmektedir. Bu beyitler muallakâ'nın 7 ile 9. beyitleridir:

- | | | |
|----|---|--|
| -7 | وَالْعَيْنُ سَاكِنَةٌ عَلَى أَطْلَانِهَا | عُودًا تَأْجَلُ بِالْفَضَاءِ بِهَامِهَا. |
| -8 | وَجَلَا السُّيُوفُ عَنِ الطَّلُولِ كَأَنَّهَا | زُبُرٌ تُجَدُّ مُتُونَهَا أَقْلَامُهَا. |
| -9 | أَوْ رَجُعَ وَاشِمَةُ أَسِيفَ نُؤُورِهَا | كَفَفًا تَعْرِضُ فَوْقَهُنَّ وَشَامُهَا. |

7. Şimdiyse, iri gözlü yaban sığırları burada körpe yavrularının üzerinde durup emzirmekte ve büyük yavruları da bu arazide sürüler halinde gezmektedir.

8. Kalıntıları üzerine öylesine açmış ki seller, üzerinden kalem yürütülüp yazıları yenilenmiş sayfalara benzerler.

9. Yahut(sellerin toprak altında kalmış olan kalıntıları tekrar ortaya çıkarması) dövmece kadının dairevi çizgiler üzerine çivit serperek çizdiği yeni dövmei andırmaktadır.²⁶⁴

Lebîd'in, “yaban öküzleri tasviri”, iki ana kavram üzerinde gerçekleşmektedir. Bu kavramları Lebîd'in kendi şiirlerinden yola çıkarak izaha etmeye çalışacağız.

A)Otlandığı sırada, kendisinden gafil kaldığı yavrusu vahşi hayvanlar tarafından parçalanmış yaban öküzünün, bunu geç de olsa fark edip telaşla yavrusunu aramaya başlamasıdır. Bu arayış günlerce sürer ve bu esnada yağan

²⁶³ Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 106; el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 232, 235.

²⁶⁴ ez-Zevzenî, *Şerhu'l-Mu'allakati'l-Aşr*, s. 161-162; Tammas, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 107-108; Demirayak, Ceviz, Yanık, *Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları*, s. 99; el-Husni, *Divanu'l-Arap Mevsuatu Lebîd b. Rebîa*, s. 25, 27.

yağmurdan etkilenmemek için *Erta* denilen ağacın altına sığınır ve geceyi orada geçirir.²⁶⁵

Şâir, burada devesinin hızını ve süratini yaban öküzünün hızına benzetmiştir. Devesinin hızını yavrusu kaçırdığında onu kurtarmak için arkasından koşan dişi yaban sığırının hızıyla kıyaslamıştır. Zira o sığır tamamen yavrusunu kurtarmaya odaklanmış olup can havliyle koşmaktadır.²⁶⁶

Lebîd bu hayvanla ilgili tasviri muallakâsı'nın 36 ile 46. beyitleri arasında anlatır:

- | | |
|--|--|
| 36- أَفْتَلِكُ أُمَّ وَحْشِيَّةٍ مَسْبُوعَةٍ | خَذَلْتُ وَهَادِيَةَ الصَّوَارِ قِوَامُهَا. |
| 37- خُنْسَاءُ ضَيَّعَتِ الْفَرِيرَ فَلَمْ يَرَمْ | عَرَضَ الشَّقَائِقِ طَوْفُهَا وَبُعَامُهَا. |
| 38- لِمُعَفَّرٍ قَهْدٍ تَنَازَعَ شِلْوُهُ | غَبَسَ كَوَاسِبُ لَا يَمُنُّ طَعَامُهَا. |
| 39- صَادَفَنَ مِنْهَا غِرَّةً فَأَصْبَنَهَا | إِنَّ الْمَنِيَّةَ لَا تَطِيشُ سِهَامُهَا. |
| 40- بَاتَتْ وَأَسْبَلَ وَاكْفَ مِنْ دِيمَةٍ | يُرْوِي الْخَمَائِلَ دَانِمًا تَسْجَامُهَا. |
| 41- يَغْلُو طَرِيقَةً مَثْنِهَا مُتَوَاتِرٌ | فِي لَيْلَةٍ كَفَرَ النُّجُومُ عَمَامُهَا. |
| 42- تَجْتَنَفُ أَصْلًا قَالِصًا مُتَتَبِّدًا | بِعُجُوبٍ أَنْقَاءٍ يَمِيلُ هَيَامُهَا. |
| 43- وَتُضِيءُ وَجْهَ الظَّلَامِ مُنِيرَةً | بَكَرَتْ تَزَلُّ عَنْ الثَّرَى أَرْلَامُهَا. |
| 44- حَتَّى إِذَا انْحَسَرَ الظَّلَامُ وَأَسْفَرَتْ | بَكَرَتْ تَزَلُّ عَنْ الثَّرَى أَرْلَامُهَا. |
| 45- عَلِهَتْ تَرَدَّدَ فِي نَهَاءٍ صُعَائِدٍ | سَبَّعَا نَوَامًا كَامِلًا أَيَامُهَا. |
| 46- حَتَّى إِذَا يَسِسَتْ وَأَسْحَقَ خَالِقٌ | لَمْ يُبْلِهْ إِرْضَاعُهَا وَفِطَامُهَا. |

36. (Devemi hızlı koşmada) bu dişi yaban eşeğine mi benzetsem, yoksa sürünün başındaki erkek yaban öküzüne güvenerek dişilerle birlikte (otlamak üzere) geri kaldığında yavrusunu yırtıcı hayvana kaptırarak (bir oraya bir buraya) koşan yaban ineğine mi benzetsem?

37. Yavrusunu yitiren ve kumlukların arasındaki otlak yerlerde meleyerek koşan o basık burunlu yaban ineğine mi benzetsem?

38. (Bu dişi yaban ineği oralarda), av bulmakta zorlanmayan boz kurtlar tarafından parçalanıp toprağa bulanmış, sarıya çalan beyaz renkli yavrusu için ağlayıp dolaşmaktadır.

²⁶⁵ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 230, 234; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 106.

²⁶⁶ Kafes, Mahmut, *Muallakalarda Hayvan ve Bitki Tasviri*, s. 160.

39. *Bu yırtıcı hayvanlar bu dişi yaban sığırını gafil avlayarak yavrusunu kapmışlardır. Zaten ölümün okları hedefinden şaşmaz.*

40. *(Yavrusunu kaptıran bu yaban ineği buralarda dolaşırken) devamlı bir yağmurun iri taneleri yağmaya ve bu sicim gibi yağmurun yağışı otlu kumları suya kandırmaya başladı.*

41. *Bulutlar tarafından yıldızları örtülmüş bir gecede yağmur taneleri, (bu yaban ineğinin) sırtındaki (kuyruğundan boynuna kadar uzayan) farklı bir renkteki çizgiye yağar durur.*

42. *(Sığınmak için) yoldan uzak, güvenli bir yerde bulunan, kumlukta yetişmiş ve dalları yüksek bir ağacın altına girer, fakat bu ağacın dalları seyrek ve onu yağmurdan koruyamaz, üstelik(yağmur ve rüzgâr nedeniyle) ağacın bulunduğu kum tepesiğinden uçuşan kumlar üzerine gelir.*

43. *(Bu beyaz yaban sığırı) gecenin başlangıcında(oraya buraya koşarken) parlar ve(bu parlaklığıyla) dizisi bozulup da şuraya buraya dağılan deniz incilerini andırır.*

44. *O, karanlık gidip ortalık aydınlandıktan sonra,(yağmurla) ıslanan toprakta ayakları kaya kaya, sığındığı yerden çıktı.*

45. *(Bu yaban sığırı) Su'âid (denilen yer)in su birikintilerinde, (yavrusunun derdinden) akli başından gitmiş bir halde, tam yedi gün yedi gece dolaştı.*

46. *(Sonunda yavrusundan) ümidi kesince memesi pörsüdü. Memesinin bu şekilde pörsümesi, yavrusunu emzirmesi veya süttten kesmesi nedeniyle değildir (aksine yavrusunu kaybetmiş olması nedeniyledir).”²⁶⁷*

B) Yaban özküzünün, arkasından gelen avcı köpeklerine karşı verdiği amansız mücadele ve bunun sonunda kazanmış olduğu başarı bize ikinci ana kavramı işaret etmektedir.

Lebîd, yukarıdaki 36 ile 46 beyitler arasında yavrusunu kaybetme sürecini ve bu süreçte verdiği çetin mücadeleyi, üstüne üstük acıları yetmezmiş gibi bunun devamında avcıların takibine nasıl maruz kaldığını, bu avcılarını onu yakalamaktan umutsuz kalınca bu seferde amansız avcı köpeklerini üstüne saldırarak yakalamaya çalıştıklarını anlatmış, fakat buna karşı en güçlü silahı olan boynuzlarını kullanarak nasıl her iki avcı

²⁶⁷ ez-Zevzenî, *Şerhu'l-Mu'allakati'l-Aşr*, s. 172, 178; Tammas, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 111-112; Demirayak, Ceviz, Yanık, *Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları*, s. 102-103; el-Husni, *Divanu'l-Arap Mevsuatu Lebîd b. Rebîa*, s. 51, 59.

köpeğini bertaraf ederek devesinin bir direnç ortaya koyduğunu usta bir şekilde anlatıyor.²⁶⁸

Lebîd, yaban öküzünün bu başarı mücadelesini, muallakâ'nın 47 ile 53. Beyitleri arasınd aşığıdaki şekilde tasvir ediyor:

- | | | |
|-----|--|---|
| 47- | فَتَوَجَّسَتْ رَزَّ الْأَنْبِيسِ فَرَاغَهَا | عَنْ ظَهْرِ غَيْبٍ وَالْأَنْبِيسُ سِقَامُهَا. |
| 48- | فَعَدَّتْ كِلَا الْفَرْجَيْنِ تَحْسِبُ أَنَّهُ | تَرُوحُ عَلَيْنَا بَيْنَ بُرْدٍ وَمَجْسَدٍ. |
| 49- | حَتَّى إِذَا بَيَسَ الرُّمَاءُ وَأَرْسَلُوا | غَضْفًا دَوَاجِنَ قَافِلًا أَغْصَامُهَا. |
| 50- | فَلَحِقْنَ وَاعْتَكَرَتْ لَهَا مَذْرِيَّةٌ | كَالسَّمْهَرِيَّةِ حَدَّهَا وَتَمَامُهَا. |
| 51- | لِتَذْدَهُنَّ وَأَيَّقَنْتِ إِنْ لَمْ تَذُدْ | أَنْ قَدْ أَحَمَّ مِنَ الْخُتُوفِ حِمَامُهَا. |
| 52- | فَتَقَصَّدَتْ مِنْهَا كَسَابَ فَضَرَّجَتْ | بِدَمٍ وَغَوْدِرَ فِي الْمَكْرِ سَخَامُهَا. |
| 53- | فَبِتِلْكَ إِذْ رَقَصَ اللَّوَامِغُ بِالضُّحَى | وَاجْتَابَ أُرْدِيَّةَ السَّرَابِ إِكَامُهَا. |

47. (Bu yaban sığırı) gizli gizli insan sesleri duydu, insanları göremediye de bu sesler onu korkuttu. Zaten onun helak olmasının nedeni de insanlardır.

48. (Bu seslerin nereden geldiğini bilemediği için) sesin kâh önünden, kâh arkasından geldiğini zannederek bir ileri bir geri koşmaya başladı.

49. Avcılar (uzaktaki bu yaban ineğini) okla vurmaktan umutlarını kesip, kulakları sarkık, eğitilmiş ve ince belli tazıları üstüne saldıklarında.

50. Bu tazılar ona yetiştir. O da, keskinlik ve uzunlukta Semher'in yaptığı oklara benzeyen keskin boynuzlarını bunlara çevirdi.

51. Onları kendisinden def etmek için bunu yaptı. Çok iyi biliyordu ki, boynuzlarıyla bunları def etmeyecek olursa öldüğü gündür.

52. Yaban ineği bu tazılardan Kesâb adındakini öldürüp kana boyadı, Suhâm adındaki tazi ise, saldırdığı yerde paramparça kaldı.

53. (İşte ben bu yaban ineğine veya dişi yaban eşiğine benzeyen) devemle, kuşluk vakti serap bakıldığı ve tepeler seraba büründüğü vakit.²⁶⁹

²⁶⁸ el-Cubûrî, Lebîd b. Rebîa el-Âmiri, s. 232; Özdemir, Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı, s. 107

3. 2. 2. Yaban Eşegi Tasviri

Şâirimizin başvurduğu tasvirlerden biri de, “*Vahşi Merkez*” tasviridir. O, yaban öküzünü tasvir ettiği gibi bu hayvanı da tasvir etmiştir. Ancak bu tasvirleri daha çok devesini bu hayvanlara benzeterek yapmaktadır. Fakat benzetmenin devamında, tasvirin temel ögesi olan devesini bırakıp, bahse konu olan hayvanı tasvir etmeye başlar.²⁷⁰

- | | | |
|------|---|---|
| 25 - | أَوْ مُلْمَعٍ وَسَقَتِ لِأَحْقَبَ لَاحَةً | طَرْدُ الْفُحُولِ وَضَرْبُهَا وَكِدَامُهَا. |
| 26 - | يُغْلُو بِهَا حَدَبَ الْإِكَامِ مُسَحَّجٍ | قَدْ رَابَهُ عَصِيَانُهَا وَوَحَامُهَا. |
| 27 - | بِأَجْزَةِ الثَّلْبُوتِ يَرْبَأُ فَوْقَهَا | قَفَرَ الْمَرَاقِبُ خَوْفُهَا آرَامُهَا. |
| 28 - | حَتَّى إِذَا سَلَخَاجُمَادَى سِتَّةَ | جَزَا فَطَالَ صَيَامُهُ وَصِيَامُهَا. |
| 29 - | رَجَعَا بِأَمْرِهِمَا إِلَى ذِي مَرَّةٍ | خَصَدَ وَتُجَّحَ صَرِيْمَةُ إِبْرَامُهَا. |
| 30 - | وَرَمَى دَوَابِرَهَا السَّفَا وَتَهَيَّجَتْ | رِيحَ الْمَصَايِفِ سَوْمُهَا وَسِهَامُهَا. |
| 31 - | فَتَنَازَعَا سَبْطًا يَطِيرُ ظِلَالُهُ | كَدُخَانٍ مُشْعَلَةٍ يُشَبُّ ضِرَامُهَا. |
| 32 - | مَشْمُولَةٍ غَلَّتْ بِنَابِتٍ عَرْفُجٍ | كَدُخَانٍ نَارٍ سَاطِعٍ أَسْنَامُهَا. |
| 33 - | فَمَضَى وَقَدَّمَهَا وَكَانَتْ عَادَةً | مِنْهُ إِذَا هِيَ عَرَدَتْ إِقْدَامُهَا. |
| 34 - | فَتَوَسَّطَا عَرَضَ السَّرِيِّ وَصَدَّعَا | مَسْجُورَةً مُتَجَاوِرًا قَلَامُهَا. |

25 (Yahut bu deve) karnında beyazlık bulunan, yaban eşeğinden gebe kalmış ve erkeğinin başka yaban eşeklerinden kıskanıp ısırarak ve çifteleyerek kovaladığı, memeleri süt dolu gebe yaban eşeği gibidir.

26. Onu, daha önce kendisinden hoşlandığı ve hamile kaldığı halde şimdi isyan etmesinden kuşkulanarak, yormak ve diğer erkeklerden uzaklaştırmak için ısırarak tepelere doğru sürer

27. (Bu yaban eşeği dışısını) Selebût Suyu'nun sarp yerlerinde dolaştırır, kendisi bu suyun üstündeki en تنها yerlerden ona gözcülük eder ve yollardaki nişan taşlarının arkasında avcı izleri olup olmadığını gözetler.

28 Bu iki eşeğin, Selebût'da(başlangıcı Muharrem ve sonuncusu Cemaziyülahir olmak üzere) altı aylık kışı geçirdikten(ve bahar geldikten) sonra, yedikleri taze otlar sayesinde suya ihtiyaçları kalmamıştır.

²⁶⁹ ez-Zevzenî, *Şerhu'l-Mu'allakati'l-Aşr*, s. 178, 182; Tammaş, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 112-113; Demirayak, Ceviz, Yanık, *Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları*, s. 103; el-Husni, *Divanu'l-Arap Mevsuatu Lebîd b. Rebîa*, s. 59, 63.

²⁷⁰ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 236, 239; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 108-109.

29. (Erkek ve dişi iki yaban eşeği) sonunda(suya gitmek hususunda) işlerini sağlam bir düşünceye dayandırdılar(ve erkeğin görüşünü benimsediler). Zaten arzu edilene azim ile ulaşılır.

30. Ki (baharın sona erip yaz mevsiminin gelmesi nedeniyle) kedi otunun dikenleri kuruyup düşmüş ve yazın sıcak ve kavurucu rüzgârları esmeye başlamıştır.

31. (Bu iki eşek, suya koşarlarken) arkalarında çıkardıkları toz, ufak ufak kırılmış odunlarla tutuşturulan ateşten yükselen(ince ve uzun) duman gibi havaya yükselir.

32. (O ateş) kuzey rüzgârıyla tutuşturulmuş(olup, odunları) beşparmak denilen (ve çok dikenli olduğu için dumanı koyu olan) yaş çalı ile karıştırılmıtır ve(iki eşeğin çıkardığı toz) bu yüzden yükselen dumana benzer.

33. Erkek eşek suya doğru ilerledi ve dişi eşeği önüne aldı; böyle yapmak, dişi eşek(bir şeyden korkarak kaçtığı veya) yoldan ayrıldığı zaman erkek eşeğin her zaman yaptığı şeydi.

34. İkisi ırmağın ortasına doğru varıp üzerini misk otu kaplamış bir pınarı otlardan ve sazlardan ayıkladılar.²⁷¹

Lebîd, devesini merkebe benzetme tasvirini, muallakâsı'nın 25 ile 34. Beyitleri arasında yukarıdaki gibi yapmıştır. Yine daha önce değinildiği gibi onun buradaki temel hedefi devesini bu hayvanlara benzetmesidir.

3. 2. 3. Deve Tasviri

Lebîd'in öne çıkan özelliği tasvirlerle şiirlerinde sıkça yer vermesidir. Onun bu tasvirleri yaparken devesi üzerine kurguladığını ve devesini nasıl diğer vahşi hayvanlara benzettiğine değinilmiştir. Onun şiirlerinde devesi üzerine kurguladığı tasvirlerden ziyade deve tasvirleri önemli yer kaplamaktadır. Şiirlerinde deve yalnız başına yer aldığı gibi benzeyen ya da benzetilen hayvan olarak da ele alınmaktadır.²⁷²

Lebîd'in, şiirlerinde en çok kullandığı hayvan tasviri hiç şüphesiz deve olmuştur. Bu durum Lebîd'in, bedevi olması ve çöl hayatında devenin bedevilerin hayatındaki

²⁷¹ ez-Zevzenî, *Şerhu'l-Mu'allakati'l-Aşr*, s. 170, 174; Tammas, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 110-111; Demirayak, Ceviz, Yanık, *Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları*, s. 100-102; el-Husni, *Divanu'l-Arap Mevsuatı Lebîd b. Rebîa*, s. 41, 49.

²⁷² el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 223, 225; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 103.

rolünü en iyi bilenlerden olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu özellikleri ona bu konuda çok malzeme vermiş ve bildiklerine şiirlerinde geniş yer vermiş, deveyi hiçbir şâirin anlatamadığı kadar güzel anlatıp, oldukça zengin bir şekilde tasvir etmiştir.²⁷³

Lebîd'in şiirlerinde, ister yaban öküzü ister vahşi merkep tasvirinde olsun, onun aslında devesini bu hayvanlara benzetmek suretiyle yaptığı tasvirlere daha önce değinilmişti.

O, devesini muallakâsı'nın 54. beytinde farklı bir şekilde ele almaktadır. O, devesi ile nasıl kimseye ihtiyaç duymadan yaşadığını, ulaşmak istediği yere varmasını nasıl sağladığını, insanların dilinden, kınamalardan nasıl kurtulduğunu çok veciz bir şekilde anlatmaktadır. Dolayısıyla Lebîd, devesinin varlığı sayesinde, elde ettiği bu imkânları gayet veciz ve zengin bir şekilde dizelerinde dile getirmiştir. Bahsettiğimiz bu konuları ihtiva eden söz konusu dizeler aşağıdaki beyittir:

-54 أَقْضِي اللَّبَّائَةَ لَا أَفْطِرُ رِيَّةً أَوْ أَنْ يُلَوِّمَ بِحَاجَةٍ لَوَائِمَهَا.

54. Sonradan pişman olmamak (veya kimsenin kınamasına uğramamak) için bütün ihtiyaçlarımı giderir ve gerekli olan işlerimi yerine getiririm.²⁷⁴

Lebîd, bu beyitte devesinin kendisi için ne kadar büyük bir nimet olduğunu anlatmak surtiyle devenin, bedevi hayatın gerekliliği ve vazgeçilmez olduğunu anlatmaya çalışmıştır.

3. 2. 4. Deve Kuşu ve Ceylan Tasviri

Şâirimizin, Muallakâsında devesini benzettiği hayvanlardan bir diğeri de deve kuşu ve ceylandır.²⁷⁵ Lebîd'in, çöl hayatına olan aşına olması, bu hayvanları tanınması ve hızından haberdar olması gibi nedenler göz önüne alındığında, onun bu tasvirlere neden başvurduğunu anlamak çok daha kolay olacaktır.

²⁷³ Uteybi, *el-Esalibu'l-İnşaiyetu fi Şi'ri Lebîd b. Rebîa*, s. 23.

²⁷⁴ ez-Zevzenî, *Şerhu'l-Mu'allakati'l-Aşr*, s. 182; Tammas, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 113; Demirayak, *Ceviz, Yanık, Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları*, s. 103; el-Husni, *Divanu'l-Arap Mevsuatı Lebîd b. Rebîa*, s. 63.

²⁷⁵ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 256-257; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 111-112.

Şâirimiz, bahse konu olan hayvanları, Muallakâsında atının hızını, çevikliğini ve asaletini, bu hayvanlara benzetmek suretiyle tasvir etmiştir. Bu beyit muallakâ'da 6. sıradaki beyittir:²⁷⁶

-6- فَعَلَا فُرُوعَ الْأَيْهَقَانِ وَأَطْلَقَتْ بِالْجَلْهَتَيْنِ ظَبَاؤُهَا وَنَعَامُهَا.

6. (Bu yağmurlar nedeniyle bu diyarda) yabani su teresi dal budak salmış, vadinin iki yakasında buranın ceylanları yavrulmuş, deve kuşları yumurtlamıştır.²⁷⁷

Lebîd, bu beyitte nesib kısmınıda anlattığı gibi sevgilinin göçüp gittikten sonra geriye boş bir vadinin kaldığını, orada otların yeşerdiğini ardından o, vadinin nasıl yabani hayvan olan ceylanların yavrulama yeri ve deve kuşlarının yumurtlama yeri olduğunu veciz bir şekilde anlatmıştır.²⁷⁸

3.3. Aşk / Gazel Şiirleri (الغزل)

Arap câhiliye döneminde gazel, ilk başta başlı başına bir şiir konusu değil göçüp giden sevgilinin hatırına söylenen şiirlerden oluşuyordu. Fakat zamanla gazel başlı başına bir kalıba bürünmüştür. Şâirimizin şiirlerinde aşk ve özlemle andığı şiirleri de vardır.²⁷⁹

Şâirimiz, muallakâsında mahbubesi Nevar'a olan özlemini, şiirine en güzel şekilde yansıtmıştır. Ancak, burada şu hususa dikkat çekmek gerekir; şâirimizin aşk şiirlerinde, gerçek sevgilisine seslenmek için mi, yoksa Arap şiirinin bir geleneği olan ve hayalden üretilmiş bir sevgili yaratarak ona hitap etmek için mi veya bunların haricinde sadece şiiri veznine uydurmak için mi yapmış bu konuda elimizde yeterli bilgi mevcut değildir.²⁸⁰ Bu konuda bildiğimiz, onun muallakâsında yukarıda söylediğimiz Nevar ismine hitap ederek, sevdiğine olan özlemini dizelerinde dile getirmesidir.

²⁷⁶ Aslan, a.g.m. , s. 46; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 112.

²⁷⁷ ez-Zevzenî, *Şerhu 'l-Mu'allakati'l-Aşr*, s. 161; Tammās, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 107; Demirayak, Ceviz, Yanık, *Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları*, s. 99; el-Husni, *Divanu'l-Arap Mevsuatı Lebîd b. Rebîa*, s. 23.

²⁷⁸ ez-Zevzenî, *Şerhu 'l-Mu'allakati'l-Aşr*, s. 161

²⁷⁹ Tammās, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 55 ve sonrası; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 129, 131.

²⁸⁰ Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 132-133.

Şâirimiz, özellikle de 20. ve 22. beyitlerde, hikmet diyebileceğimiz türden nasihatlerde bulunmaktadır. Ona göre, kendisinden ümit kesilenin peşinden gitmek boş işlerle uğraşmaktan başka bir şey değildir. Bu yüzden, kişi için en doğru olan o kişiyle olan bağını kesmesidir.

Aşk şiirlerini müstakîl bir başlık altında neden incelememize gelince burada özellikle sevdiğine sitem içeren dizelerin olmasıdır. Bu nedenle onun aşk şiirlerinin tamamını değil sadece bu hususu ifade eden beyitlerini ele alıp inceleyeceğiz.

Muallakâ'sında, bu durumu işlediği beyitler 16 ile 23. beyitler arasında bulunmaktadır:

- | | |
|---|---|
| 16- بَلْ مَا تَذَكَّرُ مِنْ نَوَارٍ وَقَدْ نَأَتْ | وَتَقَطَّعْتَ أَسْبَابُهَا وَرِمَامُهَا. |
| 17- مُرِيَّةً خَلَتْ بِقَيْدٍ وَجَاوَرَتْ | أَهْلَ الْحِجَارِ فَأَيْنَ مِنْكَ مَرَامُهَا. |
| 18- بِمِشَارِقِ الْجِبَلَيْنِ أَوْ بِمَحَجَّرٍ | فَتَضَمَّنَتْهَا فَرْدَةٌ فَرُخَامُهَا. |
| 19- فَصُورَانِي إِنْ أَيْمَنْتُ فَمِظْنَةً | فِيهَا وَخَافَ الْقَهْرُ أَوْ طَلْحَامُهَا. |
| 20- فَاقْطَعْ لُبَانَهُ مَنْ تَعَرَّضَ وَصْنُهُ | وَلَشَرُّ وَاصِلٍ خَلَّةٍ صَرَامُهَا. |
| 21- وَاحْبُ الْمَجَامِلِ بِالْجَزِيلِ وَصَرْمُهُ | بَاقٍ إِذَا ظَلَعَتْ وَزَاعُ قِوَامُهَا. |
| 22- بِطَلِيحِ أَسْفَارٍ تَرَكْنَ بَقِيَّةَ | مِنْهَا فَأَخْنَقَ صُلْبُهَا وَسَنَامُهَا. |
| 23- وَإِذَا تَعَالَى لَحْمُهَا وَتَحَسَّرَتْ | وَتَقَطَّطَ بَعْدَ الْكِلَالِ خِدَامُهَا. |
| 24- فَلَهَا هِبَاتٌ فِي الزِمَامِ كَأَنَّهَا | صَهْبَاءُ خَفَّ مَعَ الْجَنْبِ جَهَامُهَا. |

16. “Hayır, hayır. Sen çok uzaklara gitmiş olan ve (kendisine ulaşman için) kurabileceğin ne güçlü ne zayıf bir bağ kalmış olan (sevgilin) Nevâr hakkında ne hatırlayabilirsin ki?

17. (Sevgilim Nevâr) Murre kabilesindendir.(Bazen) Feyd'de ikamet eder,(bazen de) Hicazlılara komşu olur. Peki ya sen nerede, onu kendine râm etmek nerede?

18. (Sevgilim Nevâr Feyd'de iken) Tayy kabilesinin iki dağı (olan Ece ve Selmâ) nın doğu yamaçlarında veya Muhaccer dağındadır yahut Ferde mevkiinde Ruhâm dağında ikamet eder.

19 (Eğer sevgilim) Yemen tarafına giderse, sanırım Suvâik(dağın)daki Vihâf'ul-kahr veya Tilhâm'da oturur.

20. Kavuşma ihtimali yok olmaya yüz tutmuş kişiden ümidini kes. Dostların vuslatına eren kişi için en kötüsü onlarla bağı koparmaktır.

21. Sana karşı açıkça iltifatta bulunan kimseye, dostluk yolundan ayrıldığı ve samimiyet bozulduğu zaman, bu dostluğu kesme hakkın saklı kalmak üzere sen de bol bol iltifatta bulun.

22. Sen(bu dostluk bağı kesebilme gücünü) seyahatlerin takatsiz bıraktığı, bir deri bir kemik kalmış, özü ve hörgücü zayıflamış(hala seyahat gücüne sahip ve alışık) deveye binerek de gösterebilirsin.

23. (O deve ki) zayıflıktan etleri kemik uçlarına doğru sıyrıldığı ve yorgunluk verecek derecede yürümekten dolayı(dizlerine tutturulan) ayaklarındaki deri sargılar parça parça olduğu zamanlarda bile.

24. (Gene bu deveyi süreceksen) güney rüzgârının, yağmurunu boşaltıp hafiflettiği(ve ufak bir rüzgârla akıp giden) kırmızı bir bulut gibi, kolaylıkla yürür.”²⁸¹

Lebîd bu beyitlerde sevgilisinin vefasızlığını anlatmış ve ona olan sevgisini, özlemine dile getirmiştir. Ayrıca nefesine hitap ederek artık sevgiliye ulaşmanın ne kadar zor olduğunu anlatmaya çalışmıştır.

3. 4. Lehv Şiirleri (الهلوى)

Lebîd, muallakâsında, sevdiği kadının kendisinden uzaklaşmasına neden olan hasletlerini anlatır. O, burada sevdiği kadının neden bu şekilde davrandığına bir anlam verememekle birlikte, Nevar'ın, onun bu özelliğini nasıl bilemediğine şaşırır. Lebîd, eğlence, zevk ve sefayı, arkadaşlarıyla hoş vakit geçirip onlara ikramda bulunmayı tercih edip onlarla geçireceği zamanı hiçbir şeye değişmeyeceğini, zevk ve sefasına ne kadar düşkün olduğunu şiirlerinde anlatmaya çalışır.²⁸²

Bu husus, câhiliye insanının vazgeçilmez adetleri arasında yer alan ve onunla gurur duyulan bir gelenektir. O dönem câhiliye insanının inancına göre bu dünyanın

²⁸¹ ez-Zevzenî, *Şerhu'l-Mu'allakati'l-Aşr*, s.166,168; Tammas, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 109; Demiryak, Ceviz, Yanık, *Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları*, s. 100; el-Husni, *Divanu'l-Arap Mevsuatı Lebîd b. Rebîa*, s. 33, 36.

²⁸² Hafâcî, *el-Hayat el-Edebiye fi el-'Asri'l-Câhilî*, s. 306-307; Tammas, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 11.

ötesi diye bir şey olmadığından insanın elinden geldiği kadar bu dünyadan zevk alması gerekiyordu.²⁸³ Zira o dönem yazılan şiirler bunu açık ve net bir şekilde ortaya koyuyordu.²⁸⁴ Arkadaşlarla eğlenmek, zevk ve sefa içinde olmak, câhiliye insanına tarifi anlatılmaz bir mutluluk veriyordu.²⁸⁵

Lebîd, aşağıdaki muallakâ beyitlerinde, arkadaşlarıyla içki meclislerinden nasıl zevk aldığını, bu meclisleri nasıl hazırladığını ve bu uğurda ne kadar fedakâr olduğunu anlatıp, bu zevk ve eğlenceyi hiçbir şeye değişmediğini övünerek anlatmaktadır.

Söz konusu beyitler, muallakâ sı'nın 55 ile 61 arasındaki beyitleridir:

- | | | |
|-----|---|--|
| 55- | أَوْ لَمْ تَكُنْ تَدْرِي نَوَارُ بَاتِنِي | وَصَلَّ عَقْدَ حَبَائِلٍ جَذَامُهَا. |
| 56- | تَرَاكَ أَمَكْنَةً إِذَا لَمْ أَرْضَهَا | أَوْ يَعْثُلُ بَعْضَ النَّفُوسِ حِمَامُهَا. |
| 57- | بَلْ أَنْتَ لَا تَدْرِي كَمْ مِنْ لَيْلَةٍ | طَلَّقَ لَذِيذِ لَهْوِهَا وَنِدَامُهَا. |
| 58- | قَدْ بَثَّ سَامِرَهَا وَغَايَةَ تَاجِرٍ | وَأَفَيْتُ إِذْ رُفِعَتْ وَعَزَّ مُدَامُهَا. |
| 59- | أَغْلِي السَّبَاءَ بِكُلِّ أَذْكَنْ عَاتِقٍ | أَوْ جَوْنَةٍ قَدِحَتْ وَقَضَّ خِتَامُهَا. |
| 60- | بِصَبُوحِ صَافِيَةٍ وَجَذَبِ كَرِينَةٍ | بِمُؤَثَّرِ تَأْتَالِهِ إِبْهَامُهَا |
| 61- | بَاكَرْتُ حَاجَتَهَا الدَّجَاجَ بِسُحْرَةٍ | لَأَعْلَ مِنْهَا حِينَ هَبَّ نِيَامُهَا. |

55. “(Sevgilim) Nevâr bilmiyor mu ki, ben (sevgimi hak edenlerle) dostluk bağımlı güçlendirir ve (hak etmeyenlerle de bu bağı) keserim?

56. (Ve bilmiyor mu ki) ölüm beni yakalamadıkça, hoşlanmadığım yerleri de terk edip giderim?

57. Sen bilmezsin ey sevgili Nevâr, ben havası hoş, eğlencesi ve dostluğu tatlı nice geceler var ki,

58. İçki içip eğlenerek geçirmişimdir ve (içeride içki satıldığını belirtmek için kapısına) flama asılmış, (geç vakitte azaldığı veya müşterisi çok olduğu için) içkisinin değeri yükselmiş (ve içkisi pahalıya satılan) nice meyhaneyi gezmişimdir.

²⁸³ Özmen, Feriha, Dönemin Şiirlerinden Örneklerle Cahiliye Araplarında Ahlak, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, C. 1, Sy, III, İstanbul, 2012, s. 322-323.

²⁸⁴ Tammaş, Divanu Lebîd b. Rebîa, s. 15-16.

²⁸⁵ Özmen, Dönemin Şiirlerinden Örneklerle Cahiliye Araplarında Ahlak, s. 322-323.

59. *İster ağzı açılmamış siyah ve eski tulumlardan olsun, ister ağzındaki mührü açılıp içilmiş küplerden olsun, içkileri pahalya satın alıp (içmiş ve dostlarıma içirmişimdir).*

60. *Ve ben çoğu kez, ud çalan kızın başparmağıyla düzen verdiği udun namelerini dinleyerek, sabah şarabı içip eğlenmişimdir.*

61. *Seher vaktinde, horoz ötmeden, herkes uykudan yeni kalkarken içkiye olan ihtiyacımı tekrar tekrar içerek gidermişimdir.*²⁸⁶

Bu beyitler cahiliye döneminde insanların sevk ve sefaya ne kadar düşkün olduklarını ortaya koyması açısından son derece önemlidir. Bu öyle bir şeydirki, Cahiliye insanı zevki için sevdiklerini terk etmiştir. Nitekim Lebîd de bu zevk ve lehv meclislerini öylesine sevmiş ve bu sevgisi Nevar'ı bırakacak dereceye ulaşmıştır.

3. 5. Fahr / Övünme Şiirleri (الفخر)

Fahr veya övünme şiirleri; Lebîd'in, kendisiyle ya da kabilesiyle iftihar ettiği şiirlerdir. Lebîd, bu tür şiirlerle kavmini ve kendisini çeşitli üstün özelliklerle övmüştür.

Lebîd'in, bu tür şiirleri söylemesine olanak sağlayan birçok etken vardır. Bir kere o, kavmine liderlik eden bir aileye mensuptur. Ayrıca o, dönemin Arap toplumunda bulunan ve fazilet olarak sayılan birçok meziyeti cem eden bir aileden geliyordu. Babası, cömertliğiyle meşhur,²⁸⁷ amcası Bera, yiğitliğiyle nam salmış,²⁸⁸ kabilesi saygınlığıyla²⁸⁹ öne çıkmış ve Lebîd'de, üstün ifade gücüyle tanınmış bir şâirdir.²⁹⁰ Burada kısaca ifade ettiğimiz bu hususlar, kendisi için iftihar vesilesi olmuş ve bunu şiirlerinde sıkça kullanmıştır. Bu söylediğimiz hususların tamamını yukarıdaki bölümlerde izah ettiğimiz için burada değinmeye gerek görmüyoruz.

²⁸⁶ ez-Zevzenî, *Şerhu'l-Mu'allakati'l-Aşr*, s. 182,184; Tammas, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 113-114; Demirayak, Ceviz, Yanık, *Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları*, s. 103-104; el-Husni, *Divanu'l-Arap Mevsuatı Lebîd b. Rebîa*, s. 63, 67.

²⁸⁷ İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-Şu'ara*, s. 266; Uteybi, *el-Esalibu'l-İnşaiyetü fi Şi'ri Lebîd b. Rebîa*, s. 13; el-Halayile, Muhammed Halil, *Şi'riyetü-t Tekrar, Kıraat'un fi Divan-ı Lebîd b. Rebîa*, s. 364.

²⁸⁸ İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-Şu'ara*, s. 269; ez-Zeyyat, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabi Lil-Medaris'i-Saneviyet ve'l-Ulya*, s. 68; Uteybi, *el-Esalibu'l-İnşaiyetü fi Şi'ri Lebîd b. Rebîa*, s. 13; el-Halayile, Muhammed Halil, *Şi'riyetü-t Tekrar, Kıraat'un fi Divan-ı Lebîd b. Rebîa*, s. 364.

²⁸⁹ ez-Zeyyat, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabi Lil-Medaris'i-Saneviyet ve'l-Ulya*, s. 68; Uteybi, *el-Esalibu'l-İnşaiyetü fi Şi'ri Lebîd b. Rebîa*, s. 13; Özdemir Abdurrahman, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 29; el-Halayile, Muhammed Halil, *Şi'riyetü-t Tekrar, Kıraat'un fi Divan-ı Lebîd b. Rebîa*, Ürdün, 2014, s. 364.

²⁹⁰ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 272; Özdemir, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, s. 113.

Lebîd'in hayatını anlatan bütün yazarların ortak noktası, onun gerek kedisini gerekse de kavminin meziyetlerini anlatırken bu konuda aşırıya kaçmadan gerçekte olanları anlatmasıdır. O, kavminin şâiri, onları savunan, hasletleriyle kendisini öven ve bu kabileye intisabından kıvanç ve mutluluk duyandır.²⁹¹

Biz burada fahr teması altına iki başlık açarak şâirimizin muallakâ'sı'nda, kimleri ve neyi övdüğünü tespit etmeye çalışacağız:

3. 5. 1. Kendi Özellikleriyle Övünme

Şâirimiz, daha öncede söylediğimiz gibi kendisine baba yadigârı olan cömertliğiyle övünmüştür. O, saba rüzgârının estiği her vakit ziyafet vermeyi kendisine gelenek haline getirmiş ve ömrünün sonuna kadar en zor zamanlarında dahi bunu terk etmemiştir.²⁹²

Bu özelliğini, sadece muallakâsında değil, divanının farklı yerlerinde dile getirmiştir.²⁹³ Muallakâsında, bahis konusu olan övünme tarafı ise yiğitliği tehlikeli durumlarda herkesten önce çevik ve hızlı atıyla öne atılması, fakir ve komşulara yaptığı ikramlar ve ziyafetlerle ilgilidir.

Şâirimiz, aç ve yorgun olan yetim ve dul kalan kadınların kendi çadırının iplerine sarılıp, yardım istediklerini anlatmış. Onların bu halini, eskiden sahibi ölen devenin başı ve kuyruğu birbirine bağlanarak döne döne, ölene kadar bırakıldığı tasvirini kullanmak suretiyle, bu şekilde çaresiz kalanların da kendisinden yardım istediğini anlatmış. Bu yardım isteyenlerin durumlarını anlatarak da, cömertliğini dile getirmiş ve bununla gurur duymuştur.²⁹⁴

Bedevi yaşamın en önemli özelliklerinden birisi, kişinin canından da çok sevdiği devesini kesmek zorunda kalmasıdır. Çünkü bedevi hayat şartlarında karnını doyurmak, yiyecek bulmak oldukça zordur. Lebîd, özelliklerini anlatırken fakir ve garipleri doyurmak için devesini nasıl hiç tereddüt etmeden kestiğini övünerek anlatır.²⁹⁵

²⁹¹ el-Cubûrî, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri*, s. 272; ez-Zevzenî, *Şerhu'l-Mu'allakati'l-Aşr*, s. 157; Ebu Ureyban, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şi'ruhu*, s. 118;

²⁹² İbn Hacer el-Askalani, *el-İsabe fî Temyizi's-Sahabe*, I, s. 205; el'İskenderânî, Annânî, *el-Vasît fî'l-Edebi'l-Arab ve't- Târih*, s. 73; Ebu Ureyban, *Lebîd b. Rebîa, hayâtuhu ve şi'ruhu*, s. 27; Tammas, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 9.

²⁹³ Tammas, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 15 ve sonrası.

²⁹⁴ Kafes, Mahmut, *Muallakalarda Hayvan ve Bitki Tasviri*, s. 161.

²⁹⁵ Sezer, *a.g.m.*, s.89.

Muallakâsında bu husuaları dile getirdiği beyitler; 62 ile 77 beyitler arasında bulunmaktadır:

- 62- وَغَدَاةَ رِيحٍ قَدْ وَزَعَتْ وَقِرَّةٍ قَدْ أَصْبَحْتُ بِيَدِ الشَّمَالِ زِمَامُهَا.
63- وَلَقَدْ حَمَيْتُ الْحَيَّ تَحْمِلُ شِكَايِي فَرَطٌ وَشَاحِي إِذْ عَدَوْتُ لِحَامُهَا.
64- فَعَلَوْتُ مُرْتَفَبًا عَلَى ذِي هَبْوَةٍ حَرَجٍ إِلَى أَعْلَامِهِنَّ قَتَامُهَا.
65- حَتَّى إِذَا أَلَقْتُ يَدًا فِي كَافِرٍ وَأَجَنَّ عَوْرَاتِ الثَّغُورِ ظَلَامُهَا.
66- أَسْهَلْتُ وَانْتَصَبْتُ كَجِدْعٍ مُنِيفَةٍ جَرْدَاءٍ يَخْصُرُ دُونَهَا جَرَامُهَا.
67- رَفَعْتُهَا طَرْدَ النِّعَامِ وَشَلَّهَ حَتَّى إِذَا سَخِنْتُ وَخَفَّ عِظَامُهَا.
68- قَلَقْتُ رِحَالَتُهَا وَأَسْبَلَ نَحْرُهَا وَابْتَلَّ مِنْ زَبَدِ الْحَمِيمِ حِرَامُهَا.
69- تَرَقَّى وَتَطَعَنَ فِي الْعِنَانِ وَتَنَنَحَّى وَرَدَ الْحَمَامَةِ إِذْ أَجَدَّ حَمَامُهَا.
70- وَكَثِيرَةٍ غَرَبَاوُهَا مَجْهُولَةٍ تَرُجَى نَوَافِلُهَا وَيُخْشَى دَامُهَا.
71- غَلَبَ تَشْدُرُ بِالذُّحُولِ كَانَتْهَا جِنَّ الْبِدِيِّ رَوَاسِيَا أَقْدَامُهَا.
72- أَنْكَرْتُ بَاطِلَهَا وَبُوْتُ بِحَقِّهَا عِنْدِي وَلَمْ يَفْخَرْ عَلَيَّ كِرَامُهَا.
73- وَجَزُورٍ أَيْسَارٍ دَعَوْتُ لِحَتْفِهَا بِمَغَالِقٍ مُتَشَابِهٍ أَجْسَامُهَا.
74- أَدْعُو بِهِنَّ لِعَاقِرٍ أَوْ مُطْفِلٍ بَذَلْتُ لِحِرَانِ الْجَمِيعِ لِحَامُهَا.
75- فَالضَّبَفُ وَالْجَارُ الْجَنِيبُ كَانَمَا هَبَطَا تَبَالَةَ مُخْصَبَا أَهْضَامُهَا.
76- تَأْوِي إِلَى الْأَطْنَابِ كُلِّ رَذِيَّةٍ مِثْلِ الْبَلِيَّةِ قَالِصٍ أَهْدَامُهَا.
77- وَيُكَلَّلُونَ إِذَا الرِّيَّاحُ تَنَاقَحَتْ خُلْجَا تُمَدُّ شَوَارِعَا أَيْتَامُهَا.

62. “(Fakat ben her zaman içki içen bir içki müptelası olmadığım için) fırtınanın koptuğu ve tamamen kuzey rüzgârının etkisinde olan soğukların yaşandığı zamanlarda kendimi içkiden alıkoymuşumdur (yoksullara ve yolculara deve keserek onlara yardımcı olup onlardan soğuğun etkisini kaldırmışımdır).

63. Ben kabilemi daima önde giden ve silahlarımı taşıyan hızlı atımla korudum. Bu atın üstünden indiğim zaman da onun yuları benim kuşağım oluyordu.

64. Öyle yüksek bir yere çıktım ki, (atımın turnaklarının altından) kopan tozlar düşmanın bayraklarında (yahut dağlarında) görülüüyordu.

65. (Güneş) elini geceye vermeye başla(yıp gece yaklaşı)dığında ve sınırların tehlikeli yerlerini gecenin karanlığı örttüğünde,

66. (düşmanları gözetlemekte olduğum yüksek yerden) düzlüğe indim. Atım ise, yapraksız ve lifsiz yüksek bir hurma ağacının, üzerindeki meyveleri toplamak isteyenleri yıldırان yüksek bir kolu gibi olan boynunu uzatıverdi.

67. Atımı, deve kuşunun kovalaması (veya kovalanması) misali koşturdum. Atım iyice ısınıp, kemikleri hafifleşip (süratle yol almaya başladığında),

68. (Hızlı koşması nedeniyle) eğeri yerinden oynadı, boynundan yağmur gibi ter akmaya başladı, köpüren terden de kayışı sıırılsıklam ıslandı.

69. Atım koşarken (keyfinden) dizginini kâh yukarı, kâh öne, kâh susuz ve yorgun sürüden suya inen güvercin gibi sol tarafa çekiyordu.

70. Birbirlerini tanımayan pek çok insanla dolu, hem iyiliği beklenen, hem de yergisinden çekinilen nice meclisler vardır ki,

71. (Bu mecliste aslanlar gibi) ensesi kalın, birbirlerine karşı içlerindeki kını döken ve Bedî (denilen yerin) cinleri gibi ayakları sabit (ve birbirleriyle mücadele etmekte kararlı olup ayak direyen) insanlar karşısında ben mücadeleye giriştim.

72. Onların iddialarının geçersiz ve boş olanlarına karşı çıktım ve bana göre hak ne ise onu savundum. Onların en soyluları bile karşımda övünemediler.

73. Ben, arkadaşlarımı Meysir'de (kumarda) ortaya konulmaya layık nice kıymetli develeri, üzerindeki işaretler birbirine benzeyen kumar oklarıyla kura atarak kesmeye çağırılmışımdır (ve ben arkadaşlarıma et ikram ederken kumarda kazandığım etlere tenezzül etmeyip kendi develerimin etinden ikram etmişimdir).

74. Bu oklarla, kısır veya yavrulu develeri kesmeleri için arkadaşlarımı davet etmişimdir ve kesilen develerin etleri arkadaşlarıma ve bütün komşulara dağıtılmıştır.

75. Böylece misafirler ve garip düşmüş komşular (benim ikramlarım sayesinde) kendilerini dümdüz, arazileri verimli Tebâle (adlı vadi)'ye inmiş sanırlar.

76. Beliyye adı verilen develer gibi güçsüz ve mecalsiz kalmış, yoksulluktan sırtlarındaki elbiseler eskimiş ve kısalmış (bakımsız ve zayıf) pek çok dul, (kendilerine ikram ve iyilikte bulunmam için) çadırımın iplerine sığınırlar.

77. Ve (kışın kuzey ve güney rüzgârı gibi) rüzgârlar karşılıklı estiğinde, (içindeki et suyu ile) küçük bir gölete benzeyen çanakların içine kendileri için kat kat et

doldurulurken, yetimlerin bu çanaklara koşuşları yıkanmak için bir subaşına koşmalarına benzer.”²⁹⁶

Yukarıdaki beyitlerde Lebîd, cömertlik iddiasında bulunan kimsenin bu uğurda neler yapması gerektiğini ve gerekirse bu iddasını yerine getirmek için canından çok sevdiği şeylerden feragat etmesini bilmesi gerektiğini anlatmıştır. Lebîd bu konuda kimsenin kendisiyle yarışamayacağına en değerli varlığı olan devesini keserek ispatlamıştır.

3. 5. 2.Kavminin Özellikleriyle Övünme

Lebîd, kendi hasletleriyle övdükten sonra, muallâkasının son bölümünde kabilesini de övmeyi ihmal etmemiş, onlara intisabından duyduğu hoşnutluğu ve memnuniyeti dile getirmiştir. Şâirimiz, kabilesinden bahsederken cömert, emanet ehli, akıl sahibi ve yardım sever olduklarını zikrederek onları övmektedir.²⁹⁷

Kavmi ile ilgili fahr beyitleri Muallakâ’ında 78 ile 88. beyitleri arasındadır:

- | | |
|---|---|
| 78- إِنَّا إِذَا التَقَّتِ الْمَجَامِعُ لَمْ يَزَلْ | مِنَّا لِرَأَرْ عَظِيمَةً جَشَامَهَا |
| 79- وَمُقَسَّمٌ يُعْطِي الْعَشِيرَةَ حَقَّهَا | وَمُعَذِّمٌ لِحُقُوقِهَا هَضَامَهَا. |
| 80- فَضْلاً وَدَوَّ كَرَمٍ يُعِينُ عَلَى النَّدَى | سَمَحَ كَسُوبٍ رَغَائِبِ غَنَامَهَا |
| 81- مِنْ مَعْشَرٍ سَنَتْ لَهُمْ آبَاؤُهُمْ | وَلِكُلِّ قَوْمٍ سُنَّةٌ وَإِمَامَهَا. |
| 82- لَا يَطْبَعُونَ وَلَا يَبُورُ فَعَالَهُمْ | إِذْ لَا يَمِيلُ مَعَ الْهَوَى أَخْلَامَهَا. |
| 83- فَافْتَحَ بِمَا قَسَمَ الْمَلِكُ فَإِنَّمَا | قَسَمَ الْخَلَائِقَ بَيْنَنَا عَلَامَهَا. |
| 84- وَإِذَا الْأَمَانَةُ قَسَمْتَ فِي مَعْشَرٍ | أَوْفَى بِأَوْفَرِ حَظَّنَا قَسَامَهَا. |
| 85- فَبَنَى لَنَا بَيْتاً رَفِيعاً سَمَكُهُ | فَسَمَا إِلَيْهِ كَهْلُهَا وَغَلَامَهَا. |
| 86- وَهُمْ السُّعَادَةُ إِذَا الْعَشِيرَةُ أَفْطَعَتْ | وَهُمْ فَوَارِسُهَا وَهُمْ حُكَّامَهَا. |
| 87- وَهُمْ رَبِيعٌ لِلْمَجَاوِرِ فِيهِمْ | وَالْمُرْمَلَاتِ إِذَا تَطَاوَلَ عَامَهَا. |
| 88- وَهُمْ الْعَشِيرَةُ أَنْ يُبْطِئَ حَاسِدٌ | أَوْ أَنْ يَمِيلَ مَعَ الْعَدُوِّ لِنَامَهَا. |

78. “Biz (öyle kimseleriz ki), kabile temsilcileri toplandığı zaman içlerinde bizden, büyük işler başarmış ve herkesten üstün çıkmış biri mutlaka vardır.

²⁹⁶ ez-Zevzenî, *Şerhu'l-Mu'allakati'l-Aşr*, s. 185, 190; Tammas, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 114-115; Demirayak, Ceviz, Yanık, *Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları*, s. 104-105; el-Husni, *Divanu'l-Arap Mevsuatı Lebîd b. Rebîa*, s. 67, 77.

²⁹⁷ Özcan, a.g.m. ,s. 92.

79. *Kabileye hakkını tam olarak veren ganimet paylaştırıcısı, kabile hukuku adına öfkelenerek homurdanan ve kendi hakkından feragat eden kimse bizdendir.*

80. *Bu kişi bütün bunları bir erdem olarak yapar. Cömertlik yapacak olan birine yardımcı olan kerem sahibi, yumuşak huylu ve iyi hasletleri kendisinde toplamış bulunan ve bunları ganimet bilen kimse de bizdendir.*

81. *(Bu erdemlere sahip olan kimseler) kendilerine (bu erdem yolları) babaları tarafından açılmış bir topluluğa mensupturlar. Zaten her topluluğun bir geleneği ve bir önderi vardır.*

82. *Onlar, arzularına göre hareket etmedikleri için, ne namus ve haysiyetleri kirlenir, ne yaptıkları işler boşa gider.*

83. *Öyleyse Tanrının paylaştığına razı ol (ey düşman)! Çünkü aramızda iyi ve kötü huyları paylaştıran kimse (Tanrı), bunu (nasıl paylaştıracığını) en iyi bilendir.*

84. *Bir topluluk içerisinde güzel huylar paylaştırılırken, bunları paylaştıran (Tanrı) en büyük payı bize vermiştir.*

85. *Tanrı bizim için yüksek bir şan ve şeref evi tesis etmiş, bizim yaşlılarımız da gençlerimiz de bu şeref evine yükselmiştir.*

86. *Kabilenin başına bir sıkıntı geldiği zaman bu sıkıntıyı gidermeye çalışanlar, kahraman süvariler ve (kabilede anlaşmazlık çıktığı zaman) hakemlik yapanlarda onlardır.*

87. *Onlar, komşularının ve (beklemek zorunda oldukları) bir yıllık süre kendilerine uzun gelen yoksul dul kadınların baharıdırlar.*

88. *Onlar, hasetçilerin kendilerini birbirlerine yardımdan alıkoymasına veya içlerinden bazı alçakların düşmanla birlik olmasına meydan vermemek üzere, (genç ve yaşlı bütün) fertleri kenetlenip bir tek kütle oluşturmuş bir topluluktur.”²⁹⁸*

Cahiliye döneminde kişi kabilesinin güzellikleriyle övünür onlara intisabından dolayı kıvaç duyardı. Lebîd de yukarıdaki beyitlerde kavminin özelliklerini anlatmak suretiyle onlarala ne kadar gurur duyduğunu en güzel şekilde beyitleriyle dile getirmiştir.

²⁹⁸ ez-Zevzenî, *Şerhu'l-Mu'allakati'l-Aşr*, s. 190, 193; Tammās, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, s. 116; Demirayak, Ceviz, Yanık, *Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları*, s. 106; el-Husni, *Divanu'l-Arap Mevsuatu Lebîd b. Rebîa*, s. 77, 81.

4. LEBÎD B. REBÎA’NIN MUALLAKÂSININ ÖZELLİKLERİ

Şâirimizin muallakâsı o dönem Arap şiirinde bulunan özelliklerin tamamını içermektedir. Bu özellikleri kısaca maddeler halinde şu şekilde sıralayabiliriz:

1- Câhiliye dönemi kasidesi, konak yerlerini, diyarları, dostları ve ayrılıkları anarak başlar. Onları buna sevk eden ve böyle bir özlemi uyandıran unsurların başında, o dönem yaşayan insanların belirli bir yerleşik hayat yaşamayıp sürekli olarak göçebe hayatı yaşamalarıdır. Şâirimiz de bu üslubu aynı şekilde kullanmıştır.

2- Câhiliye dönemindeki şâirler şiirlerinde bir konudan diğerine geçmek istediklerinde iki konu arasındaki bağı dikkate almazlar ve bunun için belirli bir metod takip etmezlerdi. Lebîd’in de bu minval üzere devam ettiğini görüyoruz.

3- Câhiliye dönemindeki şâirler kasidelerinde birden fazla şiir konusunu işleyerek tek bir konuya bağlı kalmazlardı. Bu nedenle kasidede konu bütünlüğü mevcut değildir. Lebîd’in de muallakâsında aynı şeyi yaptığını görüyoruz.

4- Araplar ve özellikle de Arap şâirler muazzam bir hayal gücüne sahiptiler. Onların bu özelliği şiirlerinde kendisini net bir şekilde ortaya koymuş ve görmüş olduklarından yola çıkarak tasvir alanında eşi ve benzeri görülmemiş beyitler ortaya koymuşlardır. Bu konuda Lebîd’in diğer muallakâ sahiplerini geride bıraktığını söyleyebiliriz.

5- Câhiliye dönemindeki tasvirler en çok bedevi ürünüdür. Lebîd de bedevi şâirlerin en üstünü olduğundan onun yaptığı tasvirlerde de aynı özellik vardır.

6- Câhiliye şiirinin bir diğer özelliği de garip, yabancı ve anlaşılmayan lafızlardan uzak olmasıdır. Lebîd’in muallakâ’sın’da da aynı özellik görüyoruz. Onun Muallakâ’sı anlaşılması zor gibi gözükse de aslında zor değildir. Bu, bizimle şiiri arasında uzun zamanın geçmesi ve bizim sade, fasih Arapçadan uzaklaşmamızdan kaynaklanmaktadır.²⁹⁹

7- Arap insanının tabiatına uygun olarak şiirde icaz(kısaltama) tercih edilmiştir.³⁰⁰ Bu özellik şâirimizin Muallakâ’sın’da da kendisini açıkça ortaya koymuştur.

²⁹⁹ Özcan, *a.g.m.*, s. 93; el’İskenderânî, eş-Şeyh Mustafa Annânî *el-Vasît fi’l-Edebi’l-Arab ve’t- Târih*, s. 43; Soyyiğit, *el-Edebü’l-Arabi*, s. 58-59.

³⁰⁰ el’İskenderânî, Annânî, *el-Vasît fi’l-Edebi’l-Arab ve’t- Târih*, s. 43; Soyyiğit, *el-Edebü’l-Arabi*, s. 59.

8- cahiliye dönemi şiiri doğal olmakla beraber güzelleştirme sanatlarından uzaktır.³⁰¹ Şâirimiz de muallakâ'sın'da doğal olmayan bu sanatlardan uzak durmuş ve onları kullanmamıştır.

9- Cahiliye dönemi şiirlerinde açık, net ve belîğ lafızlar kullanılmıştır³⁰². Bu üslup şâirimizin muallakâ'sın'da takip ettiği metottur.



³⁰¹ el'İskenderânî, Annânî, *el-Vasît fi'l-Edebi'l-Arab ve't- Târih*, s. 43; Soyyiğît, *el-Edebü'l-Arabi*, s. 59.

³⁰² el'İskenderânî, Annânî, *el-Vasît fi'l-Edebi'l-Arab ve't- Târih*, s. 43.

SONUÇ

Lebîd b. Rebîa, câhiliye döneminde şiirin revaçta olduğu 6. yüzyılda dünyaya gelmiştir. Hem câhiliye hemde İslâm döneminde şiir söylediği için *muhadram şâirler* arasında yer almıştır.

Araştırmamız neticesinde, kaynaklarda muallakâ sahiplerinden Müslüman olan tek kişi olarak Lebîd b. Rebîa görülmüştür. Kaynaklarda başka bir isme rastlanmamakla beraber birçok kaynakta tek Müslüman muallakâ sahibi diye nitelenmiştir.

Lebîd b. Rebîa, Kabile reisliği yapan Âmiroğullarına mensuptur. Buradan hareketle onun, sözlerinin toplum nazarında ayrı bir yeri ve itibarı vardır. Bundan dolayı, Muallakâ sahibi olarak Müslüman olmasının ayrı bir önem teşkil etmiştir.

Lebîd'in babası, Rebîa b. Malik b. Cafer'dir. Babası cömertliği, yoksullara gösterdiği ilgi ve yardımlarından dolayı Araplar arasında meşhur olmuş ve kendisine *Rabi'u'l-Muktirin /yoksulların ilkbaharı* denilirdi. Lebîd'in annesi Tamire, Absoğulları kabilesinden Zinba b. Cezime'nin kızı olup, namı yarımadayı kaplamış soylu bir aileye

Lebîd, câhiliye döneminde kendisinde üstün meziyetleri cem eden bir karaktere sahipti. O, cömert, güvenilir, doğru, şiirlerinde orta yolu tutan medihde, hicvede, gazelde ve diğer şiir konularında akranlarında olduğu gibi aşırıya gitmeyen bir şahsiyettir. O, dönemin öne çıkan bütün şiir konularına vakıftı.

Şâirimiz câhiliye döneminde gezgin şâir olmaktansa, kabilesinin şâiri olmayı seçmiş, fesahat ve belagatiyle kavmine hizmet etmeyi tercih etmiştir. Şâirimiz Arap edebiyatında üçüncü tabakada şâirleri arasındaki yerini almıştır.

Lebîd, Müslüman olduktan sonra İslâm'ın güzelliklerini de önceki hayatına ekleyerek güzelliğine güzellik katmıştır. O, Müslüman olmadan önce verdiği sözlerle sadık kalmış, hayatının sonuna kadar en zor zamanlarda dahi ona bağlı kalmıştır.

Şâirimizin, Müslüman olduktan sonra şiir söylemediği iddia edilse de bu doğru kabul edilmemiş ve divanında İslâm'ın ruhunu yansıtan, Kur'an'dan iktibas sayılabilecek pek çok şiirleri vardır. Fakat Kur'an'ın etkisinde kalarak onu anlamaya çalışması ve yaşının ilerlemesi sebebiyle, şiire artık eskisi kadar ilgi göstermemesi bu iddaların öne sürülmesine neden olmuştur.

Lebîd b. Rebîa Müslüman olduktan sonra Kûfe'ye yerleşmiş orada sakin bir hayat sürmüş ve sahabe arasında meydana gelen olaylara katılmadığı gibi her hangi bir tarafıda desteklememiştir. Bu yüzden fitne olaylarında, Lebîd'in zikri ne olumlu ne de olumsuz hiçbir şekilde geçmemiştir.

Lebîd'in Muallakâ'sı, tamamen klasik kaside tarzında yazılmıştır. Bu nazım şeklinin hususiyeti (takriben 60 ila 100 beyit), bütün parçada, mısraların sonlarına tek bir kafiye tekerrürün olması ve keza aynı kafiye, ilk mısranın, ilk yarısında vaki olur ve kaside; şâirin, eski sevgilisinin hatırasına anmağa çağırdığı *nesîb* adı verilen romantik bir başlangıç teşkil eden kısa bir pasaj ile başlar.

Eski Arap şiirinin konuları çoktur, bunlar: Medih, Hiciv, Mersiye, Gazel, Vasef, Fahr ve Hamaset, İ'tizar ve İtab, Dini ve Ahlaki, Su'luk Şâirler ve Şiirleri, Şecaat ve Lehv şiir çeşitleridir.

Lebîd Muallakâ'sı'na, nesip denilen konuyla başlamış ardından vasef bölümüne geçerek devesini, hızıyla meşhur hayvanlara bezetmiş, devamında gazelle devam etmiştir. Kendi zevk ve sefasını anlattıktan sonra önce kendi özellikleriyle övünmüş ve muallakâ'yı kavminin özellikleriyle övünmekle bitirmiştir.

KAYNAKÇA

ABDULVAHİT, Saide Ali, *Binyetu'l-Kasidetu'l-Câhiliye*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ümmü Deman Üniversitesi, Sûdan 2007.

ASLAN, Ahmet Turan, “Lebîd b. Rebîa ve Muallakâsı”, *İlim ve Sanat Degisi*, Vefa Yayınları, Sy. 21, İstanbul 1988.

BİNT EŞ-ŞÂTİ, Aişe Abdurrahman, *Kiyemün Cedidetün li'l Edebi'l-Arabi'l-Kadim ve'l-Muasır*, (2. basım), Daru'l-Mearif, Kahire 1970.

BROCKELMANN, Carl, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabi*, I-VII, Daru'l-Kitabi'l-İslâmi, (Çev. Abdu'l-halim en-Neccar), Kûm 2005.

CÜRCANÎ, Ali b. Muhammed, *et-Ta'rifât*, (Nşr. Dar el-Kütüb el-Mısırı), Kahire, 1. basım, Dar el-Kütüb el-Lübnaniye, Beyrut 1991.

ÇAĞIRICI, Mustafa, “Şecaat”, DİA, XXXVIII, TDV Yayınları, İstanbul 2010.

ÇETİN, M. Nihad, *Eski Arap Şiiri*, İstanbul Üniversitesi Yayınlarından no.1727, İstanbul 1973.

ÇINAR, Mustafa, “Üçüncü Abbâsî Dönemi Arap Şiirinde Tabiat Tasviri”, *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl, 7, Sy. 17, Erzurum 2003.

DAYF, Şevki, *Târîhu'l-Edebî'l-'Arabî (el-'Asru'l-Câhilî)*, (11. basım), Daru'l-Me'arif, Kahire 1960.

DEMİRAYAK, Kenan, *Arap Edebiyatı Tarihi-I, Câhiliye Dönemi*, (1. basım), Fenomen Yay., Erzurum 2009.

DEMİRAYAK, Kenan, CEVİZ, Nurettin, YANIK, Nevzat, *Yedi Askı Arap Edebiyatının Harikaları*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2013.

DURMUŞ, İsmail, “Fahr”, DİA, XXII, TDV Yayınları, İstanbul 1995.

DURMUŞ, İsmail, “Hiciv”, DİA, XVII, TDV Yayınları, İstanbul 1998.

DURMUŞ, İsmail, “Methiye”, DİA, XXIX, TDV Yayınları, Ankara 2004.

EFENDİOĞLU, Mehmet, “*Muhadremun*”, DİA, XXX, TDV Yayınları, İstanbul 2005.

el-BUHÂRÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, *Sahih-i Buhari*, I-VIII, el-Mektebetu'l-İslâmi, İstanbul 1979.

el-CUBÛRÎ, Yahyâ, *Lebîd b Rebîa el-Âmiri*, Daru'l-Kalem, Kuveyt 1983.

el-CUBÛRÎ, Yahyâ, *Şi'ru'l el-Muhadramin ve Eseru'l-İslâm'i Fîhi*, Mektebetu en-Nahda, Bağdat 1964,

el-CUMAHÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. Sellam, *Tabakatu's-Şuara*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2001.

el-ENBÂRÎ, Ebu Bekir Muhammed b. El-Kâsım, *el-Muâlâlâkti's-Seba*, Mektebetü'l Kuveyt el- Vataniye, Kuveyt 2003.

el-ESED, Nâsiruddin, *Mesâdiru's-Şi'ri'l-Câhili ve Kiymetuhâ't-târîhyye*, Dâru'l-Meârif, Kahire 1978.

el-FAHURÎ, Hanna, *el-Câmi' fi Târîhi'l-Edebi'l-'Arab*, (el-EdEbû'l-Kadim), Dar el-Cil, 1.Baskı, Beyrut 1986.

el-FEYRÛZ ÂBÂDÎ, Muhammed b. ya'kûb, *el-Kâmûs'l-Muhît*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1995.

el-GÂLÂYÎNÎ, Mustafa, *Ricalu'l-Muallakâ ti'l-Aşr*, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut 1988.

el-HALAYİLE, Muhammed Halil, *Şi'riyetu-Tekrar, Kıraatun fi Divan Lebîd b. Rebîa*, Ürdün 2014.

el-HUSNÎ, Muhammed Ali, *Divanu'l-Arap Mevsuatu Lebîd b. Rebîa*, Daru'l-el-Kutub'l-Vataniya, Ebu Zabi 2012.

el-İSFEHÂNÎ, Ebü'l-Ferec, *e'l-Eğâni*, I-XXV, Daru İhyau't-Turasu'lel-Arabi, Kahire 1963.

el-KUREŞÎ, Ebu Zeyd Muhammed b. Ebu'l-Hattab, *Cemhertu Eş'rari'l-Arab*, Ma'tbatu Nahdatu'u-Mısır, Kahire tsz.

ELMALI, Hüseyin, “*Tasvir*”, DİA, XXXX, TDV Yayınları, İstanbul 2011.

er-RÂFİ'Î, Mustafa Sâdık, *Târihu Âdâbi'l-'Arab*, II, Mektebetü'l-Îmân, Kahire 1997.

ES'AD, Mahmud, *İslâm Tarihi*, Marifet Yayınları, İstanbul 1995.

es-SİCİSTÂNÎ, Ebu Davud, *Sünen-i Ebû Dâvud* I-IV, Mektebetü'l-Asriyye, (Nşr. Muhammed Muhiddin Abdülhamid), Beyrut 2006.

eş-ŞANKÎTÎ, Ahmed Emin, *el-Muallkatu'l-Aşra*, Dar en-Nahda, Kahire, 2005.

eş-ŞEYH AHMED, el'İskenderanî, eş-ŞEYH MUSTAFA, Annanî, *el-Vasît fi'l-Edebi'l-Arab ve't-Târih*, (1. basım), 1919.

et-Tehânevi, Muhammed Ali, *Mevsuatu Keşşâf istilahtu'l-Funun ve el-Ulum*, II Mektebetu Lübnan Naşirun, Beyrut.

ez-ZEVZENÎ, Ebu Abdillâh el-Hasan b. Ahmed, *Şerhu'l-Mu'allakati'l-Aşr*, Dar Mektebetü'l el-Hayat, Beyrut 1983.

ez-ZEYYAT, Ahmed Hasan, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabi Lil-Medaris'i-Saneviyet ve'l-Ulya*, Dar Nahdatu Mısır, Kahire 1996.

FERRUH, Ömer, *Târîhu'l-Edebi'l-Arabî*, I-VI, Dâru'l-İlm, Beyrut 1981.

FIRAT, Murat, *Hassân b. Sâbit'in İslâm Sonrası Şiirlerinde Câhiliye Döneminin Etkileri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı, Erzurum 2013.

GÜLEÇ, İsmail, "İslâm'da Şiir ve Şâir Algısına Dair Kimi Tespitler", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sy. 13, İstanbul 2014.

HAFACÎ, Muhammed Abdulmunim, *el-Hayat el-Edebiye fi el-'Asru'l-Câhilî*, (1. basım), Dar Elcil, Beyrut 1992.

HAMÎT MUHAMMED, Cebr Ebu Ureyban, *hayâtuhu ve şî'ruhu*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), el-Ezher Üniversitesi, Mısır 1977.

İBN HACER EL-ASKALANÎ, Ahmed b. Ali, *el-İsabe fi Temyizi's-Sahabe*, I-V, (Trc. Naim ERDOĞAN), (2. basım), İz Yayıncılık, İstanbul 2010.

İBN KUTEYBE, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim, *eş-Şî'r ve's-Şu'ara*, Daru'l-Hadis, Kahire 1958.

İBN MANZÛR, Celaluddin Muhammed b. Mukerremu'l-Ensârî, (1232-1312), *Lisanu'l- Arab*, (Nşr. Kosta Tomas ve Ortakları), I-XX, Daru'l-Me'arif, Kahire 1890.

İBN REŞÎK EL-KAYREVÂNÎ, Ali el-Hasan, *el- Umde fi Mehâsini 'ş-Şi'r ve Âdabih I-II*, (Thk. Dr. Nebevi Abdulvahid Şa'lan), (Nşr. Mektebe tu el-Hancı), Kahire 2000.

İBNU'L-ESİR, İzzüddin Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cezerî, *Usdu'l-Ğabe fi Ma'rifeti's-Sahabe*, Dar İbn Hazm, (1.Baskı), Beyrut 2012.

KAFES, Mahmut, "Muallakâlarda Hayvan ve Bitki Tasviri", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (SEFAD)*, Sy. 35, Konya 2016.

KUZGUN, Şaban, "*Hanif*", DİA, XVI, TDV Yayınları, İstanbul 1991.

MÜSLİM, İbn Haccac, *Sahih-i Müslim*, I-V, Daru İhyai'l- Kütübi'l-Arabiyye, Kahire 1991.

OKAY, M. Orhan, "*Hiciv*", DİA, XVII, TDV Yayınları, İstanbul 1998.

ÖZCAN, Halil. "Lebîd b. Rebîa ve Muallakâ'sı," *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sy. 23, (Ocak-Haziran), Şanlıurfa, 2010.

ÖZDEMİR, Abdurrahman, *Lebîd b. Rebîa el-Âmiri ve Divanı*, (1. baskı), Araştırma Yayınları, Ankara 2007.

ÖZMEN, Feriha, "Dönemin Şiirlerinden Örneklerle Câhiliye Araplarında Ahlak", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. I, Sy. 3, Karabük 2012.

ÖZNURHAN, Halime, "Arap Şiirinde Fahr Teması", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sy. 22, Konya 2006.

SEZER, İsmail Hakkı, Lebîd b. Rebîa'nın Muallakâsında Doğal Ortam Tavrileri ve İmrûu'el-Kays ve Tarafa İle Mukayyesesi, *NÜSHA*, Yıl, XII, Sy. 34, Ankara 2012.

SOYYİĞİT, Osman Zeki, *el-Edebü'l-Arabi*, Siyer Yayınları, İstanbul 1993.

TAMMAS, Hamdu, *Divanu Lebîd b. Rebîa*, (1. basım), Daru'l Ma'rife, Beyrut 2004.

TOPRAK, M. Faruk, "*Mersiye*", DİA, XXIX, TDV Yayınları Ankara 2004.

TÜLÜCÜ, Süleyman, “Büyük Bir İslâm Şâiri Lebîd”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sy. 10, Erzurum 1991.

TÜLÜCÜ, Süleyman, “Cahiliye kelimesinin mana ve menşei”, *İİFD (İslami İlimler Fkültesi Dergisi)*,1980.

TÜLÜCÜ, Süleyman, “*Lebîd b. Rebîa*”, DİA, XXVII, TDV Yayınları, Ankara 2003.

TÜLÜCÜ, Süleyman, “*Muallakât*”, DİA, XXX, TDV Yayınları, İstanbul 2005.

UTEYBİ, Bedriye Münevver, *el-Esalibu'l-İnşaiyetu fî Şi'ri Lebîd b. Rebîa*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ümmü'l Kura Üniversitesi, Mekke 2009.

ÜRÜN, Musa Kazım, *Klasik Arap Edebiyatı*, Çizgi Kitabevi Yayınevi, Konya 2015.

YILMAZ, İbrahim, *Panayırlar ve Arap Dili ve Edebiyatının Gelişmesinde Oynadığı Rol*, (Basılmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1997.

YOLCU, Mehmet, “*Lebîd b. Rebîa ve Tevhide Çağırın Şiiri*”, *Hikmet Yurdu*, Yay, Yıl, 1, Sy. 2 (Temmuz-Aralık), Malatya 2008.

YUSUF, Hüsnü Abdulcelil, *el-Edeb'l-Cahili, Kadaya ve Funun ve Nusus*, (1. baskı), Müessetü'r-Risale, Kahire 2001.

ÖZ GEÇMİŞ

ADI SOYADI : Ebubekir MATPAN

DOĞUMYERİ VE TARİHİ: Silvan / Diyarbakır 12.02.1975

MEDENİ DURUMU : Evli

ASKERLİK DURUMU : Muaf

İLKOKUL : Halkapınar Köyü İlkokulu, Çınar / Diyarbakır

ORTAOKUL : Milli Egemenlik Ortaokulu, Silvan / Diyarbakır

LİSE : AÖL, Mesleki Açıköğretim Programı, Ankara

LİSANS : el-Ezher Ünveristesi, Kahire / MISIR (2012 Yılında Dicle Ünveristesi'nden lisans tamamlayarak YÖK'ten denklik almıştır.)

İLGİ ALANI : Arap Dili, İslam Tarihi

YABANCI DİL : **ARAPÇA** (Klasik Usul Medrese Eğitimi; Suriye'de Özel Yabancı Dil Eğitimi). **ARAPÇA DİL PUANI:** YDS - 87.5

GÖREVİ : Öğretim Görevlisi

GÖREV YERLERİ:

- Tokluca Köyü Silvan / Diyarbakır (2004-2007) Fahri İmam Hatip,
- Çaldere Köyü Silvan / Diyarbakır (2007-0-2010) Sözleşmeli İmam Hatip,
- Çukurca Köyü Mutlu Mezrası, Kulp / Diyarbakır (2010-2012) İmam Hatip,
- Diyanet İşleri Başkanlığı, Kayseri Dini Yüksek İhtisas Merkezi, KAYSERİ (2012-2015),
- Malatya Aile ve Dini Rehberlik Vaizi (2015-2017),
- İnönü Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu Öğretim Görevlisi (2017 / Devam)

E-POSTA : ebubekir.matpan@inonu.edu.tr

TELEFON : 0530 690 5548